

Praktiline juhend

Brüsseli IIa määruse

kohaldamiseks

Sisukord

1. Üldine sissejuhatus	4
1.1. Geograafiline kohaldamisala – artikli 2 lõige 3	5
1.2. Jõustumissätted – artikkel 72	5
1.3. Üleminekusätted – artikkel 64	5
2. Abieluasjad	8
2.1. Sissejuhatus	9
2.2. Esemeline kohaldamisala abieluasjades	9
2.3. Millised kohtud on abieluasjades pädevad?	9
2.4. Menetluses olev kohtuasi ehk mis saab siis, kui menetlus on algatatud korraga kahes liikmesriigis – artikli 19 lõige 1	15
2.5. Kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine abieluasjades	15
3. Vanemlik vastutus	18
3.1. Esemeline kohaldamisala	19
3.2. Millise liikmesriigi kohtud on vanemliku vastutuse küsimustes pädevad?	23
3.3. Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on asja arutamiseks paremad võimalused – artikkel 15	34
3.4. Mis saab siis, kui sama menetlus on algatatud kahes liikmesriigis?	38
3.5. Tunnustamise ja täitmisele pööramise üldküsimused	40
3.6. Suhtlusõigust reguleerivad normid – kohtuotsuste tunnustamine ja täitmisele pööramine – artiklid 40 ja 41	43
4. Rahvusvahelise lapseröövi korral ELis kehtivad õigusnormid	48
4.1. Üldine sissejuhatus – artiklid 10, 11, 40, 42, 55 ja 62	49
4.2. Kohtualluvuse küsimused seoses lapseröövi juhtumitega	51
4.3. Lapse kohest tagasitoomist tagavad normid – artikli 11 lõiked 1–5	53
4.4. Mis saab siis, kui kohus teeb lapse tagasitoomisest keeldumise otsuse? – Artikli 11 lõiked 6 ja 7	58

5. Otsuste täitmisele pööramine	68
5.1. Täitmisele pööramise üldine tähtsus	69
5.2. Kohtuotsus, mis pööratakse täitmisele samadel tingimustel, nagu oleks see tehtud otsuse täitmise liikmesriigis – artikli 47 lõige 2	70
5.3. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	71
6. Lapse ärakuulamine – artiklid 23, 41 ja 42	76
6.1. Lastele tuleb anda võimalus oma seisukohta väljendada	77
6.2. Lapse seisukohtade ärakuulamise kohustuse erand	77
6.3. Lapse seisukohtade ärakuulamise menetlus	77
6.4. Kuidas lapse seisukohad ära kuulata?	77
6.5. Lapse seisukohtade ärakuulamise alane koolitus	78
6.6. Lapse seisukohtade ärakuulamise eesmärk	78
6.7. ÜRO lapse õiguste konventsioon	80
7. Keskasutuste vaheline ja kohtute vaheline koostöö – artiklid 53–58	82
7.1. Tsiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa õiguslase koostöö võrgustik – artikkel 54	83
7.2. Keskasutuste kohustused – artikkel 55	83
7.3. Kokkuleppe hõlbustamine – artikli 55 punkt e	83
7.4. Laste paigutamine kasuperekonda või hooldeasutusse teises liikmesriigis – artikkel 56	83
7.5. Keskasutuste varustamine vahenditega	85
7.6. Kohtute vaheline koostöö	85
7.7. Sidekohtunikud	86
8. Määruse seos 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooniga – artiklid 61 ja 62	88
8.1. Kahe dokumendi kohaldamisala	89
8.2. Ratifitseerimine ELi liikmesriikide hulgas	89
8.3. Milliseid juhtumeid hõlmab määrus ja milliseid 1996. aasta konventsioon? – Artiklid 61 ja 62	89
Juhendi tabelite ja skeemide loetelu	92
Juhendis viidatud kohtuasjade loetelu	92

A close-up photograph of an adult hand holding a child's hand. The adult's hand is larger and has a grey sleeve cuff visible. The child's hand is smaller and has a colorful striped sleeve cuff (red, yellow, green, blue) visible. They are holding hands against a clear blue sky with some faint, out-of-focus branches in the background.

1. Üldine sissejuhatus

1.1. Geograafiline kohaldamisala – artikli 2 lõige 3

Määrus, mida tuntakse vabamas keelekasutuses ka Brüsseli IIa või mõnikord Brüsseli II bis määrusena,⁽¹⁾ kehtib kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides peale Taani. Määrust kohaldatakse vahetult liikmesriikides, kelle suhtes see on siduv, ja see on liikmesriigi õiguse suhtes ülimuslik.

1.2. Jõustumissätted – artikkel 72

Määrust hakati kohaldama 1. märtsist 2005 kahekümne neljas tollases liikmesriigis ja seejärel alates kuupäevast, mil järgmised uued riigid liiduga ühinesid⁽²⁾. Määrust kohaldatakse tervikuna:

- algatatud kohtumenetluste suhtes
- ametlikult koostatud või autentsena registreeritud dokumentide suhtes ja
- kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud osapoolte vahel pärast määruse kohaldamise kuupäeva vastavalt artiklile 72 (artikli 64 lõige 1).

(1) Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000.

(2) Bulgaarias ja Rumeenias alates 1. jaanuarist 2007 ning Horvaatias alates 1. juulist 2013.

1.3. Üleminekusätted – artikkel 64

Määruse sätteid kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta kohaldatakse enne 1. märtsi 2005. aastal algatatud kohtumenetluste korral kolme liiki kohtuotsuste suhtes:

- a) 1. märtsil 2005 ja pärast seda tehtud kohtuotsused menetlustes, mis on algatatud enne seda kuupäeva, kuid pärast Brüsseli II määruse jõustumiskuupäeva (artikli 64 lõige 2)⁽³⁾;
- b) enne 1. märtsi 2005 tehtud kohtuotsused menetlustes, mis on algatatud pärast Brüsseli II määruse jõustumiskuupäeva Brüsseli II määruse kohaldamisalasse kuuluvates kohtuasjades (artikli 64 lõige 3);
- c) enne 1. märtsi 2005 ja pärast Brüsseli II määruse jõustumist tehtud kohtuotsused menetlustes, mis on algatatud enne Brüsseli II määruse jõustumiskuupäeva (artikli 64 lõige 4).

Punktide a, b ja c alla kuuluvaid otsuseid tunnustatakse ja täidetakse vastavalt määruse III peatükile teatud tingimustel:

- punktides a ja c viidatud kohtuotsus: otsuse langetanud kohtu pädevus põhineb õigusnormidel, mis on menetluse algatamise ajal kooskõlas määruse, Brüsseli II määruse või päritoluliikmesriigi ja otsuse täitmise liikmesriigi vahel kohaldatava konventsiooniga
- punktides b ja c viidatud kohtuotsus: need abieluasju käsitlevad kohtumenetlused on seotud abielulahutuse, lahusele või abielu

(3) Nõukogu määrus (EÜ) nr 1347/2000; vt EÜT L 160, 30.6.2000, lk 19; Brüsseli II määrus jõustus 1. märtsil 2001.

kehtetuks tunnistamisega või vanemliku vastutusega abikaasade ühiste laste eest.

Olgu öeldud, et määruse III peatükki („Tunnustamine ja täitmisele pööramine”) kohaldatakse selliste kohtuotsuste suhtes tervikuna, kaasa arvatud selle 4. jao sätteid, millega loobutakse teatud liiki otsuste korral välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetlusest (vt juhendi 3. peatüki punkt 3.6 ja 4. peatükk).

2. Abieluasjad

2.1. Sissejuhatus

Määruse sätted abieluasjade kohta on Brüsseli II määrusest üle võetud peaaegu muutmata kujul⁽⁴⁾. Brüsseli II määrusega võeti omakorda vastu samu küsimusi käsitlevad 28. mai 1998. aasta konventsiooni⁽⁵⁾ sätted, mis ei jõustunud kunagi. Seetõttu saab ka käesoleva määruse puhul juhinduda abieluasjades kirjutistest, mis keskenduvad konventsioonile ja määrusele. Näiteks võib olla kasu konventsiooni seletuskirjast⁽⁶⁾.

2.2. Esemeline kohaldamisala abieluasjades

Määrus sisaldab abielulahutust, lahusele ja abielu kehtetuks tunnistamist („abieluasju“) käsitlevate tsiviilasjade kohtualluvuse, otsuste tunnustamise ja täitmise norme. Määrus ei hõlma abielulahutuse põhjusi, lahutamisel kohaldatavat õigust⁽⁷⁾ ega kaasnevaid küsimusi, nagu ülalpidamiskohustused,⁽⁸⁾ abielu omandiõiguslikud tagajärjed⁽⁹⁾ ja pärimisasjad⁽¹⁰⁾.

2.3. Millised kohtud on abieluasjades pädevad?

2.3.1. Kohtualluvuse määramise normide tutvustus

Artiklis 3 esitatud kohtualluvust reguleerivate normidega määratakse kindlaks, millise liikmesriigi kohtutele kuulub mingis asjas pädevus, mitte see, milline kõnealuse riigi kohus on pädev. Küsimus, milline kohus on abieluasjades pädev, lahendatakse iga liikmesriigi enda õigusega.

(4) Vt joonealune märkus 3 eespool.

(5) Vt EÜT C 221, 16.7.1998, lk 1.

(6) Vt EÜT C 221, 16.7.1998, lk 27.

(7) Vt nõukogu määrus (EL) nr 1259/2010, 20. detsember 2010; ELT L 343, 29.12.2010, lk 10, mida ei kohaldata kõikides liikmesriikides.

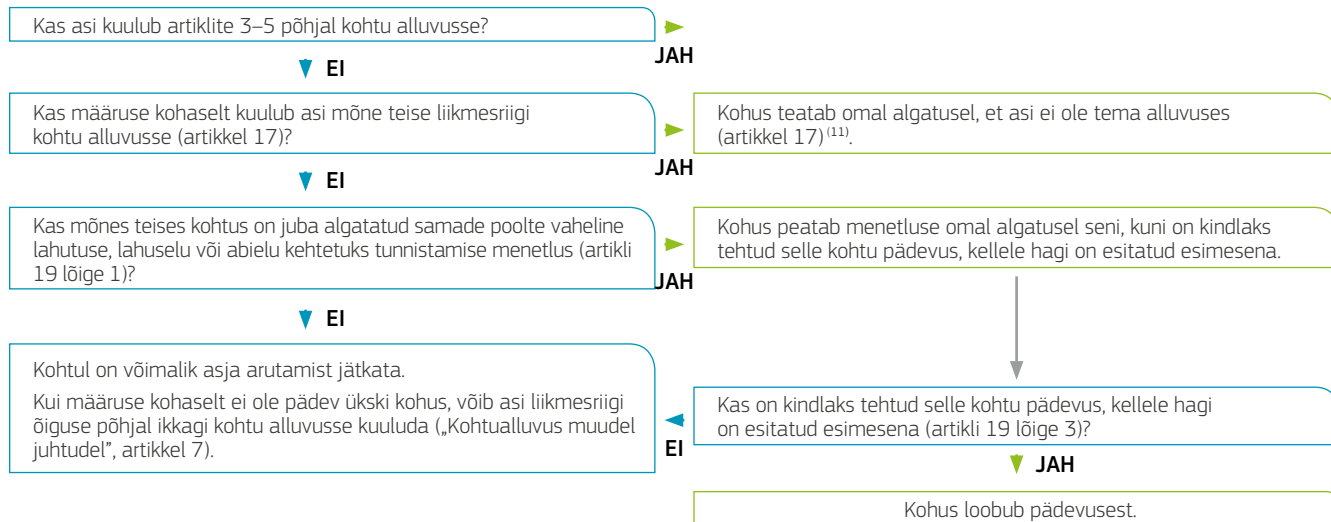
(8) Vt nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008; ELT L 7, 10.1.2009, lk 1.

(9) Vt ettepanek: nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades; KOM (2011) 126, 16.03.2011.

(10) Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012; ELT L 201, 27.7.2012, lk 107, mida ei kohaldata kõikides liikmesriikides.

2.3.2. Kohtualluvuse määramise normid – kohtu analüüs

Abielulahutuse taotluse saanud kohus peab tegema järgmise analüüsi.

(11) Vt punkt 2.3.5.

2.3.3. Kohtualluvuse erinevad alused abieluasjades – artikkel 3

Abieluasjades puudub üldise kohtualluvuse norm. Selle asemel on artiklis 3 loetletud seitse kohtualluvuse alust. Abikaasad võivad anda abielulahutuse taotluse kohtusse liikmesriigis:

- a) kus on nende alaline elukoht või
- b) kus oli nende viimane alaline elukoht, kui üks neist veel elab seal, või
- c) kus on ühistootluse korral ükskõik kumma abikaasa alaline elukoht või
- d) kus on kostja alaline elukoht või
- e) kus on hageja alaline elukoht, tingimusel et ta on enne taotluse esitamist elanud seal vähemalt ühe aasta, või
- f) kus on hageja alaline elukoht, tingimusel et ta on enne taotluse esitamist elanud seal vähemalt kuus kuud ja ta on selle liikmesriigi kodanik, või
- g) mille kodanikud nad mõlemad on (Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul – kus on mõlema alaline asukoht).

2.3.4. Kohtualluvuse aluste võrdne jõud

Abieluasjade kohtualluvuse alused on võrdse jõuga, mis tähendab, et nende vahel puudub hierarhiline suhe ja need ei ole seega tähtsuse järjekorras reastatud. Euroopa Kohus pidi *Hadadi*⁽¹²⁾ kohtuasjas otsustama, kas selline hierarhia on olemas, sest selles kohtuasjas oli mõlemal abikaasal kahe sama liikmesriigi kodakondsus. Kohtuotsuse sisu on toodud järgnevas infokastis.

Abikaasad elasid koos ja nende alaline elukoht oli liikmesriigis A. Nad mõlemad olid nii selle liikmesriigi kui ka liikmesriigi B kodanikud. Pärast lahkuminekut esitasid nii naine kui ka mees abielulahutuse taotluse, naine liikmesriigis A ja neli päeva hiljem mees liikmesriigis B, samal ajal kui nad mõlemad jätkasid elamist liikmesriigis A. Liikmesriigi B kohus tegi abielu lahutamise otsuse, mis kuulus seetõttu põhimõtteliselt tunnustamisele ja täitmisele.

Liikmesriigi A esimese astme kohus keeldus naise esitatud abielulahutuse taotlust vastu võtmast. Naise apellatsioonkaebuse alusel tühistas liikmesriigi A apellatsioonikohus kõnealuse otsuse ja teatas ka, et liikmesriigi B kohtulahendit ei ole võimalik liikmesriigis A tunnustada. Mees kaebas edasi ja asi esitati Euroopa Liidu Kohtule.

Kohtult küsiti kolm küsimust.

- Kas määruse artikli 3 lõike 1 punkti b tuleb tõlgendada nii, et kui abikaasad on korraga nii selle riigi kodanikud, mille kohtusse on pöördutud, kui ka mõne teise Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikud, tuleb lähtuda selle riigi kodakondsusest, mille kohtusse on pöördutud?
- Kui vastus esimesele küsimusele on eitav, siis kas seda sätet tuleb tõlgendada nii, et kui abikaasad on mõlemad kahe sama liikmesriigi kodanikud, määrab see säte nendest kahest asjassepuutuvast kodakondsusest tugevama? ja

(12) Selle kohta vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas C-168/08 *Hadadi* vs. *Hadadi* [2009] EKL I-6871 – otsus tehti 16. juulil 2009.

- Kui vastus eelmisele küsimusele on eitav, siis kas tuleb asuda seisukohale, et selle sätte alusel on abikaasadel veel üks valikuvõimalus, nii et nad saavad omal valikul pöörduda ühe või teise riigi kohtusse, mille kodanikud nad mõlemad on?

Kohus vastas:

- kui taotluse saanud liikmesriigi – siinsel juhul liikmesriigi A – kohus peab kontrollima, kas asi kuulub kohtuotsuse teinud liikmesriigi – siinsel juhul liikmesriigi B – kohtu alluvusse määruse artikli 3 lõike 1 punkti b kohaselt, siis on viimati nimetatud sättega vastuolus see, kui liikmesriigi A kohus asub seisukohale, et abikaasad, kellel mõlemal on nii liikmesriigi A kui ka liikmesriigi B kodakondsus, on üksnes liikmesriigi A kodanikud. Vastupidi, liikmesriigi A kohus peab võtma arvesse asjaolu, et abikaasadel on ühtlasi liikmesriigi B kodakondsus ja seega oleks asjassepuutuv kohtuvaidlus võinud kuuluda ka viimati nimetatud riigi kohtu alluvusse;
- määrukses abielulahutuse asjade jaoks kehtestatud kohtualluvuse süsteemiga ei ole soovitud välistada juhtumeid, kus pädevus kuulub mitme riigi kohtutele. Vastupidi, selles on sõnaselgelt ette nähtud mitme pädeva kohtu eksisteerimise võimalus, ilma et nende suhtes oleks kehtestatud hierarhiat;
- samal ajal kui määruse artikli 3 lõike 1 punktis a loetletud kohtualluvuse alused põhinevad erinevatel juhtudel abikaasade alalisel elukohal, on sama lõike punktis b kriteeriumina nimetatud: „kelle kodanikud mõlemad abikaasad on või, Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kus on mõlema abikaasa alaline asukoht“. Niisiis, kui jätta kõrvale kaks viimati nimetatud liikmesriiki,

on abielu lahutamine nende liikmesriikide kohtute alluvuses, mille kodanikud abikaasad on;

- seega tuleb teisele ja kolmandale küsimusele vastata, et kui mõlemal abikaasal on kahe sama liikmesriigi kodakondsus, siis on määruse artikli 3 lõike 1 punktiga b vastuolus see, kui neist liikmesriikidest ühe kohtuid ei tunnista pädevaks põhjendusega, et hageja ei ole selle liikmesriigiga muul moel seotud. Vastupidi, selle sätte alusel on pädevad nende liikmesriikide kohtud, mille kodanikud abikaasad on, ning nimetatud isikutel on õigus valida, millise liikmesriigi kohtusse pöörduda.

2.3.5. Kohtualluvuse kontrollimine – artikkel 17

Kui liikmesriigi kohtule esitatud hagi käsitleb abieluasja, mis ei ole määruse kohaselt tema, vaid mõne teise liikmesriigi kohtu alluvuses, teatab ta omal algatusel, et asi ei allu sellele kohtule. Kohtuasjas A⁽¹³⁾ andis Euroopa Kohus juhised selle kohta, mida kohus peaks sellistel asjaoludel tegema.

(13) Kohtuasi C-523/07 A [2009] EKL I-2805; otsus tehti 2. aprillil 2009.

„Juhul kui liikmesriigi kohtul puudub pädevus, peab ta omal algatusel teatama pädevuse puudumisest, ilma et see kohustaks teda asja teisele kohtule üle andma. Siiski juhul, kui seda nõuab lapse huvide kaitse, peab siseriiklik kohus, kes omal algatusel teatas pädevuse puudumisest, teatama sellest teise liikmesriigi pädevale kohtule otse või määruse artikli 53 alusel määratud keskasutuse kaudu ”.

2.3.6. Kohtualluvuse määramise normide kohaldamise näited

Näide 1. Mõlema abikaasa alaline elukoht on samas liikmesriigis

Liikmesriigi A kodanikust mees on abielus naisega, kes on liikmesriigi B kodanik. Abikaasade alaline elukoht on liikmesriigis C. Mõne aasta pärast nende abielu puruneb ja naine soovib lahutust. Artikli 3 põhjal saavad abikaasad taotleda abielu lahutamist ainult liikmesriigi C kohtus, sest nende alaline elukoht on selles riigis. Naine ei saa oma kodakondsuse põhjal anda taotlust liikmesriigi B kohtusse, kuna artikli 3 lõike 1 punktis b on nõutud, et selleks peavad abikaasad olema ühe ja sama riigi kodanikud.

Näide 2. Abikaasade alaline elukoht on eri liikmesriikides

Abikaasad, kelle ühine alaline elukoht oli eelnevalt liikmesriigis A, lähevad lahku. Mees, kes on liikmesriigi A kodanik, jääb sinna elama, samal ajal kui naine läheb liikmesriiki B, mille kodanik ta on. Abikaasadel on järgmised valikuvõimalused: mõlemad võivad anda taotluse liikmesriigi A kohtusse, sest see oli mõlema abikaasa viimane alaline elukoht ja mees elab endiselt seal; mees võib pöörduda ka liikmesriigi B kohtusse, kui naine on sinna alaliselt elama asunud. Ka naine võib anda taotluse liikmesriigi A kohtusse, sest see on mehe alaline elukoht, ja liikmesriigi B kohtusse, kuna ta on selle riigi kodanik ja seal on tema alaline elukoht, kui ta elas seal vähemalt kuus kuud vahetult enne taotluse esitamist.

Näide 3. Ühe ja sama liikmesriigi kodakondsusega abikaasad

Abikaasad on mõlemad liikmesriigi P kodanikud, kuid on elanud riigis A; pärast lahkuminekut lahkuvad mõlemad riigist A. Mees läheb liikmesriiki B ja naine liikmesriiki C. Kumbki abikaasa võib anda viivitamata avalduse liikmesriigi P kohtusse, sest nad on mõlemad sama riigi kodanikud; teise võimalusena saaks kumbki pöörduda oma uue alalise elukoha järgsesse kohtusse, kui mõlemad on elanud seal vähemalt ühe aasta.

Näide 4. Abikaasad on eri liikmesriikide kodanikud

Liikmesriigis S elavad ja abielus olevad naine ja mees on vastavalt liikmesriikide G ja H kodanikud. Pärast lahkuminekut pöördub naine

tagasi liikmesriiki G, mees läheb teise liikmesriiki N. Sel juhul tekivad järgmised valikuvõimalused: naine saab taotleda abielu lahutamist liikmesriigi N kohtus, kui mees on saanud seal alalise elukoha; naine saab taotleda abielu lahutamist liikmesriigis G, mille kodanik ta on, kui ta on asunud sinna alaliselt elama ja elanud seal kuus kuud. Mees saab taotleda abielu lahutamist ka liikmesriigis G, kui naine on saanud seal alalise elukoha; mees saab taotleda abielu lahutamist liikmesriigis N ainult siis, kui ta on elanud seal ühe aasta ja saanud seal alalise elukoha.

Näide 5. Üks abikaasa ei ole ELi liikmesriigi kodanik

Enne lahkuminekut elasid abikaasad koos ja nende ühine alaline elukoht oli liikmesriigis A. Naine on liikmesriigi B kodanik, mees kolmanda riigi C kodanik. Pärast lahkuminekut jääb naine elama liikmesriiki A ja mees pöördub tagasi riiki C. Mõlemad võivad anda avalduse liikmesriigi A kohtusse põhjusel, et see oli mõlema abikaasa viimane alaline elukoht ja naine elab endiselt seal. Kui naine oleks lahkunud liikmesriigist A ja läinud elama liikmesriiki B, mille kodanik ta on, oleks ta saanud esitada avalduse seal, kui see on tema alaline elukoht ja kui ta on elanud seal vähemalt kuus kuud enne avalduse esitamist.

Sellise olukorra tahkudega puututi kokku Euroopa Liidu Kohtu kohtuasjas,⁽¹⁴⁾ kus naine väitis, et määruhes puudus kohtualluvuse alus, sest abikaasa alaline elukoht ei olnud Euroopa Liidu liikmesriigis ja ta ei olnud liikmesriigi kodanik. Naine väitis, et liikmesriigi B õiguse

(14) Vt kohtuasi C-68/07 Sundelind Lopez vs. Lopez Lizazo [2007] EKL I-10403, milles tehti otsus 29. novembril 2007.

alusel on artiklite 6 ja 7 kohaselt pädevad selle liikmesriigi kohtud, mille kodanik ta on.

Euroopa Kohus oli seisukohal, et kui liikmesriigi kohus on määruse alusel pädev, peab teine kohus, kellele hagi esitati, teatama vastavalt artiklile 17 omal algatusel, et asi ei allu temale, ja seega ei saa artikleid 6 ja 7 kasutada selleks, et liikmesriigi õiguse kohaste kohtualluvuse normide põhjal määrata, milline kohus on pädev.

2.3.7. Erandlik kohtualluvus – artikkel 6

Nimetatud alused on erandlikud selles mõttes, et abikaasat, kes elab alaliselt ühes liikmesriigis või on ühe liikmesriigi kodanik (või kelle alaline asukoht on Ühendkuningriigis või Iirimaa), võib kohtusse kaevata teises liikmesriigis üksnes kooskõlas artiklitega 3–5.

2.3.8. Kohtualluvuse muud alused – artikkel 7

Kui artiklite 3–5 kohaselt ei ole pädev ühegi liikmesriigi kohus, võib kohaldada iga liikmesriigi enda kohtualluvuse norme, et kindlaks teha, kas liikmesriigi kohus on pädev. Kõnealuste artiklite erandlikkuse tõttu, nagu on sätestatud artiklis 6, kohaldatakse artikli 7 lõiget 1 ainult seoses kostjaga, kelle alaline elukoht ei ole liikmesriigis ja kes ei ole liikmesriigi kodanik või, Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kelle alaline asukoht ei ole liikmesriigis. Liikmesriigi kodanik ja teise liikmesriigi kodanik, kelle alaline

elukoht on selles riigis, võib sellise kostja suhtes tugineda liikmesriigi kohtualluvuse normidele⁽¹⁵⁾.

2.3.9. Abielulahutuse taotlust menetleva kohtu lepinguline kohtualluvus vanemliku vastutuse küsimustes

Artiklis 12 on esitatud lepingulise kohtualluvuse põhimõte, mille kohaselt on kohus, kuhu on määruse kohaselt antud abielu lahutamise taotlus, teatud tingimustel pädev ka lahutusega seotud vanemliku vastutuse küsimustes⁽¹⁶⁾.

2.4. Menetluses olev kohtuasi ehk mis saab siis, kui menetlus on algatatud korraga kahes liikmesriigis – artikli 19 lõige 1

Kui määruse artikli 3 kohaselt on kohtusse esitatud hagi ja kohus on end pädevaks kuulutanud, kaob sellega teiste liikmesriikide kohtute pädevus ja nad peavad kõik hilisemad hagid tagasi lükkama. Menetluses oleva kohtuasja (*lis pendens*) põhimõtte eesmärk on tagada õiguskindlus, vältida paralleelseid hagisid ja vastuoluliste kohtuotsuste võimalust.

Artikli 19 lõikega 1 reguleeritakse kahte olukorda:

a) ühe ja sama alusega ning samal põhjusel esitatud hagide põhjal menetluste algatamine eri liikmesriikide kohtutes ja

b) erineva hagi alusega, kuid seotud menetluste algatamine eri liikmesriikide kohtutes.

Punktide a ja b erinevust võib näitlikustada järgmiselt: kui mõlemad abikaasad algatavad lahutusmenetluse kahe eri liikmesriigi kohtus, siis kohaldatakse punkti a, sest hagi alus menetlustes on sama. Kui üks abikaasa algatab ühes liikmesriigis lahutusmenetluse ja teine algatab teises liikmesriigis abielu kehtetuks tunnistamise menetluse, kohaldatakse punkti b, sest kuigi põhjus ei ole sama, on hagid siiski üksteisega seotud või sõltuvad üksteisest.

2.5. Kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine abieluasjades

2.5.1. Kohtuotsuse tunnustamiseks ei nõuta erimenetluse järgimist – artikli 21 lõige 2

Et saavutada ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsuse tunnustamine teises liikmesriigis, ei ole põhimõtteliselt vaja kasutada ühtegi erimenetlust. Kui kaebust ei esitata või kohtuotsust ei ole kohtuotsuse teinud liikmesriigis võimalik edasi kaevata, ei nõuta erimenetluse järgimist liikmesriigi perekonnaseisuaktide ajakohastamiseks kohtuotsuse alusel. See on tähtis, sest praktikas tähendab see, et kui isik soovib pärast abielulahutust kellegi teisega abielluda, oleks vaja esitada selle liikmesriigi asutustele, kus uus abielu sõlmitakse, ainult kohtuotsus, et tõendada tsiviilõiguslikus mõttes isiku lahutatu seisundit ja seega takistuste puudumist uueks abieluks.

(15) Vt 5. näide punktis 2.3.6 ja eelmine joonealune märkus.

(16) Vt punkt 3.2.6 allpool.

2.5.2. Tunnustamise ja täitmise menetlus – artiklid 21 ja 23–39

Iga huvitatud osapool võib taotleda, et ühe liikmesriigi kohtus abieluasjas tehtud otsust teises liikmesriigis tunnustataks ja kuulutataks täitmisele pööratavaks või mitte. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlusele viidatakse mõnikord sõnaga *exequatur*. Täitmisotsuse taotlus esitatakse pädevale kohtule selles liikmesriigis, kus otsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist taotletakse. Kohtud, kelle liikmesriigid on selleks määranud, on toodud nimekirjas 1⁽¹⁷⁾. Selline kohus teatab viivitamatult, et kõnealune kohtuotsus pööratakse liikmesriigis täitmisele. Ei isikul, kelle suhtes täitmisele pööramist taotletakse, ega ka lapsel ei ole selles etapis õigust kohtule oma arvamust esitada.

Pooled võivad kohtuotsuse edasi kaevata. Apellatsioonkaebus antakse kohtutesse, kelle liikmesriigid on selleks määranud ja kes on ära toodud nimekirjas 2. Selles etapis võivad mõlemad pooled esitada kohtule oma seisukohad.

2.5.3. Kohtuotsuse tunnustamisest keeldumise põhjused – artikkel 22

On olemas piiratud arv põhjusi, mille alusel võib tunnustamisest keelduda. Kohtuotsust ei tunnustata, kui

- selline tunnustamine on selgelt vastuolus selle liikmesriigi avaliku korraga, kus otsus täitmisele pööratakse⁽¹⁸⁾;
- kostja ei ilmu kohale, kuna menetluse algatamise dokumente ei esitatud kostjale kaitse organiseerimiseks õigel ajal, välja arvatud juhul, kui kostja on kohtuotsusega selgesõnaliselt nõustunud;
- otsus on vastuolus samade osapoolte suhtes tehtud kohtuotsusega selles liikmesriigis, kus tunnustamist taotletakse, või
- otsus on vastuolus samade osapoolte suhtes teises riigis tehtud kohtuotsusega, mida on võimalik tunnustada liikmesriigis, kus tunnustamist taotletakse.

(17) ELT C 85, 23.3.2013, lk 6.

(18) Ent vt selle kohta määruse artikkel 25 ja juhendi punkt 2.5.4.

2.5.4. Piirangud seoses kontrollimisega kohtus, kus tunnustamist taotletakse

Kohus, kus tunnustamist taotletakse, ei või:

- kontrollida otsuse teinud liikmesriigi kohtu pädevuse alust – art 24;
- kohaldada määruse artiklites 3–7 sätestatud kohtualluvust reguleerivate normide suhtes avalikule korrale vastavuse kontrollimist – art 24;
- keelduda kohtuotsuse tunnustamisest põhjusel, et selle liikmesriigi õigusaktid, kus tunnustamist taotletakse, ei luba teha otsust abieluasjades nendesamade asjaolude põhjal – art 25; või
- mingil juhul kontrollida kohtuotsuse sisu – art 26.

2.5.5. Autentsed dokumendid – artikkel 46

Dokumenti, mis on liikmesriigis koostatud või autentsena registreeritud ja seal täidetav, või kokkulepet, mis on sõlmitud ja täidetav selle sõlmimise liikmesriigis, tunnustatakse ja täidetakse teises liikmesriigis samadel tingimustel nagu kohtuotsuseid⁽¹⁹⁾.

2.5.6. Legaliseerimine – artikkel 52

Abieluasjades tehtud kohtuotsuste tunnustamise või täitmisega seotud dokumentide, kaasa arvatud kohtuotsuse või tõendi suhtes legaliseerimist ei nõuta.

(19) Autentse dokumendi üldise tähenduse kohta, millega kirjeldatakse selle olemust ja mõju, vt Euroopa Liidu Kohtu kohtuasi Unibank A/S vs. Flemming G. Christensen, kohtuasi C- 260/97 [1999] EKL I-3715, 17. juuni 1999; nüüd leiab määratluse ka ülalpidamiskohustust käsitleva määruse artikli 2 lõikes 3 – viide eespool joonealuses märkuses 8.

3. Vanemlik vastutus

3.1. Esemeline kohaldamisala

Määrus käsitleb kohtualluvust, tunnustamist ja täitmist

3.1.1. Määrusega reguleeritud küsimused

Vanemliku vastutuse küsimustes on määrusega kehtestatud kohtualluvuse määramist (II peatükk), tunnustamist ja täitmisele pööramist (III peatükk) ning keskasutuste vahelist koostööd (IV peatükk) reguleerivad normid. Määrus sisaldab erinorme lapseröövi ja suhtlusõigust käsitlevates asjades.

Määrust kohaldatakse kõigi vanemliku vastutuse tekkimise, teostamise, üleandmise, piiramise või äravõtmisega seotud tsiviilasjade suhtes

3.1.1.1. Millised lapsed on määrusega hõlmatud?

Erinevalt 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsioonist (vt 8. peatükk), mida kohaldatakse kuni 18 aasta vanuste laste suhtes, ei ole määruses sätestatud selle alla kuuluvate laste vanuse ülempiiri, vaid see on jäetud liikmesriigi õigusega reguleeritud küsimuseks. Olgu öeldud, et Haagi lapseröövikonventsiooni kohaldatakse kuni 16 aasta vanuste laste suhtes. Ehkki vanemliku vastutuse kohta langetatavad otsused puudutavad enamasti alla 18 aasta vanuseid alaealisi, võidakse alla 18aastased isikud liikmesriikide seaduste kohaselt lugeda emantsipeerunuks, eriti kui nad soovivad abielluda. Niisuguste isikute suhtes tehtud otsuseid ei loeta põhimõtteliselt vanemliku vastutusega seotud küsimusteks, järelikult ei kuulu need määruse kohaldamisalas.

3.1.1.2. Vanemliku vastutuse tähendus – artikli 1 lõike 1 punkt b ja lõige 2 ning artikli 2 lõige 7

Vanemliku vastutuse mõiste on artikli 1 lõikes 2 määratletud laiaulatuslikult ja see hõlmab kõiki vanemliku vastutuse kandja õigusi ja kohustusi, mis on seotud lapse isiku või varaga. Need õigused ja kohustused võivad tekkida kohtuotsuse, seaduse või kokkuleppe alusel. Määruses sätestatud vanemliku vastutuse alla kuuluvate küsimuste loend ei ole ammendav, vaid üksnes selgitav.

See hõlmab järgmist:

- eestkosteõigus ja suhtlusõigus,
- eestkoste, hooldus ja muu samane,
- isiku määramine, kes vastutab lapse või tema vara eest või esindab või abistab last, ning selle isiku ülesanded,
- meetmed lapse kaitseks, mis käsitlevad lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist,
- lapse paigutamine kasuperekonda või hooldeasutusse.

Vanemliku vastutuse kandja võib olla füüsiline või juriidiline isik.

Määrust kohaldatakse tsiviilasjade suhtes

3.1.1.3. Tsiiviilasja tähendus – artikli 1 lõiked 1 ja 2 ning põhjendus 7

Määrust kohaldatakse tsiiviilasjade suhtes. Määruses on tsiiviilasjade mõiste määratletud laiaulatuslikuna ja see hõlmab kõiki artikli 1 lõikes 2 loetletud küsimusi. Määrust kohaldatakse juhul, kui konkreetne vanemlike

õiguste küsimus loetakse liikmesriigi seaduste kohaselt avalik-õiguslikuks meetmeks (nt lapse paigutamine kasuperesse või hooldeasutusse). Sellise olukorra näide on esitatud kõrvalolevas infokastis.

Küsimust, kas lapse paigutamine kasuperesse on määruse tähenduses tsiviilasi, käsitles Euroopa Kohus kohtuasjades C⁽²⁰⁾ ja A⁽²¹⁾. Kummalgi juhul tuli kohtul otsustada, kas kasuperesse paigutamine võiks avaliku õiguse kohaselt kuuluda määruse reguleerimisalasse. Mõlemad kohtuasjad tulenesid olukorrast, kus lapsed olid perekonnast eraldatud ja paigutatud kasuperedesse.

Kohtuasjas C olid Rootsi lastekaitseasutused teinud kahe lapse suhtes korralduse. Varsti pärast korralduse tegemist viis laste ema nad Soome ja üritas korralduse täitmist takistada, esitades Soome ülemkohtule kaebuse mitme põhjendusega, kaasa arvatud see, et korraldus ei kuulu määruse reguleerimisalasse, sest see ei ole tsiviilasi, vaid on antud avaliku õiguse alusel. Euroopa Kohus oli seisukohal, et korraldus kuulub tsiviiliasjana määruse reguleerimisalasse nii osas, mis puudutab laste eraldamist perekonnast, kui ka osas, mis hõlmab laste paigutamist kasuperesse.

Kohtuasjas A elasid kolm last koos oma ema ja kasuisaga Rootsis. Nad läksid suveks Soome ja aasta lõpu poole andsid Soome lastekaitseasutused korralduse nad perekonnast eraldada ja paigutada kasuperesse, sest nende ema ja kasuisa olid nad hüljanud. Ema kaebas korralduse edasi Soome ülemkohtusse muu hulgas põhjusel, et see

(20) Kohtuasi C-435/06, C [2007] EKL I-10141; otsus tehti 27. novembril 2007.

(21) Kohtuasi C-523/07, A [2009] EKL I-2805; otsus tehti 2. aprillil 2009.

ei kuulu määruse tähenduses tsiviiliasja määratluse alla. Kohus esitas asja määruse tõlgendamiseks Euroopa Liidu Kohtule ja viimane otsustas, et mõiste „tsiviiliasjad“ hõlmab selle sätte tähenduses ühte otsust, millega antakse korraldus laps perekonnast eraldada ja paigutada ta väljapoole kodu kasuperesse, kui see otsus on tehtud lastekaitset käsitlevate avaliku õiguse normide alusel.

Määrust kohaldatakse lapse varaga seonduvate kaitsemeetmete suhtes

3.1.1.4. Lapse varaga seonduvad meetmed – artikli 1 lõike 2 punktid c ja e ja põhjendus 9

Kui lapsele kuulub vara, võib olla vaja rakendada teatud meetmeid, näiteks määrata isik või organ, kes abistaks ja esindaks last varaga seotud küsimustes. Määrust kohaldatakse seega kõigi vara haldamiseks või müügisks vaja minna võivate meetmete suhtes, kui näiteks lapse vanemad on sellises küsimuses eriarvamusel või laps jääb orvuks.

Seevastu lapse varaga seotud meetmeid, mis ei puuduta vanemlikku vastutust, ei reguleeri mitte kõne all olev määrus, vaid nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrus nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste

täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (Brüsseli I määrus)⁽²²⁾. Kohtunikul tuleb igal üksikjuhul hinnata, kas lapse vara suhtes rakendatav meede on vanemliku vastutusega seotud või mitte.

3.1.2. Määrusega reguleerimata küsimused

3.1.2.1. Küsimused, mille suhtes määrust ei kohaldata – artikli 1 lõige 3 ja põhjendus 10

Artikli 1 lõikes 3 on loetletud küsimused, mille suhtes vanemlikku vastutust määruse tähenduses ei kohaldata, ehkki need võivad olla sellega lähedalt seotud (nt põlvnemine, lapsendamine, emantsipatsioon ning lapse nimi ja eesnimed). Määrust kohaldatakse lastega seotud kaitsemeetmete, kuid mitte laste poolt toime pandud kuritegude tulemusel võetud meetmete suhtes (artikli 1 lõike 3 punkt g ja põhjendus 10).

Määrust ei kohaldata ülalpidamiskohustuse suhtes

3.1.2.2. Ülalpidamiskohustused – põhjendus 11

Tihti käsitletakse ülalpidamiskohustust ja vanemlikku vastutust samade vanematevaheliste läbirääkimiste või sama kohtumenetluse raames. Määrus siiski ülalpidamiskohustusi ei reguleeri, sest seda teeb juba sellekohane määrus⁽²³⁾. Sellegipoolest on määruse kohaselt pädeval kohtul üldjuhul õigus teha otsuseid ka ülalpidamiskohustuse küsimustes,

(22) Tuleks märkida, et vastu on võetud Brüsseli I määruse uuesti sõnastatud versioon, mida kohaldatakse alates 10. jaanuarist 2015; vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012; ELT L 351, 20.12.2012, lk 1.

(23) Vt joonealune märkus 8 eespool.

kohaldades selleks ülalpidamiskohustuste määruse artikli 3 punkti d. See säte võimaldab pädeval kohtul langetada vanemliku vastutuse küsimuses otsuseid ka ülalpidamise kohta, kui see on vanemliku vastutusega seotud.

Mõlemat küsimust käsitletakse küll sama menetluse raames, kuid langetatud otsust tunnustatakse ja täidetakse erinevate normide järgi. Otsuse ülalpidamiskohustust puudutavat osa tunnustatakse ja täidetakse ülalpidamiskohustuste määruse põhjal, vanemlikku vastutust käsitlevat osa aga Brüsseli IIa määruse kohaselt.

Määrust kohaldatakse kõigi vanemlikku vastutust käsitlevate otsuste suhtes

3.1.3. Milliseid otsuseid määrus hõlmab? – Artikli 1 lõike 1 punkt b ja põhjendus 5

Erinevalt eelmisest Brüsseli II määrusest kohaldatakse praegust määrust kõigi otsuste suhtes, mida liikmesriikide kohtud vanemliku vastutuse küsimustes langetavad, olenemata sellest, kas vanemad on või olid abielus ja kas mõlemad kohtuasja pooled on või ei ole kõnesoleva lapse bioloogilised vanemad.

Määruse kohaldamine ei piirdu üksnes kohtuotsustega

3.1.3.1. Kohtuotsuse tähendus – artikli 2 lõiked 1 ja 4

Määrust kohaldatakse kohtuotsuste suhtes, olenemata sellest, kuidas kohtuotsust võidakse nimetada (sealhulgas dekreediks, korralduseks ja otsuseks). Määrust ei piirata aga ainult kohtus langetatud otsustega;

seda kohaldatakse kõigi otsuste suhtes, mille on teinud määruse kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes pädev ametiasutus, näiteks sotsiaal- ja lastekaitseasutused.

Määrust kohaldatakse autentsete dokumentide suhtes

3.1.3.2. Autentsed dokumendid – artikkel 46

Lisaks kohaldatakse määrust dokumentide suhtes, mis on ametlikult koostatud või autentsete dokumentidena registreeritud ja täidetavad liikmesriigis, kus need koostati või registreeriti. Selliste dokumentide hulka, mida tunnustatakse ja täidetakse teistes liikmesriikides samadel tingimustel nagu kohtuotsuseid, kuuluvad näiteks notarite poolt või nende juuresolekul koostatud dokumendid ning avalikesse registritesse kantud dokumendid⁽²⁴⁾.

Määrust kohaldatakse osapoolte vaheliste kokkulepete suhtes

3.1.3.3. Kokkulepped – artikkel 46 ja artikli 55 punkt e

Üks määruse tähtis tunnusjoon seisneb selles, et see hõlmab ka osapoolte vahelisi kokkuleppeid ulatuses, milles need kuuluvad täitmisele liikmesriigis, kus kokkulepe sõlmiti. Selle sätte eesmärk on toetada poliitikat, mille kohaselt on laste huvides eelistatav julgustada osapooli, et nad jõuaksid vanemliku vastutuse küsimustes kokkuleppeni läbirääkimiste teel, eelistatavalt kohtuväliselt.

(24) Vt ka joonealune märkus 19 eespool.

Seepärast tuleb sellist kokkulepet teistes liikmesriikides tunnustada ja täita samadel tingimustel nagu kohtuotsust, juhul kui see on täidetav liikmesriigis, kus kokkulepe sõlmiti, ja sõltumata sellest, kas tegemist on osapoolte eraviisilise või ametiasutuses sõlmitud kokkuleppega. See on samuti kooskõlas artikli 55 punktiga e, mille kohaselt keskasutused peaksid kaasa aitama vanemliku vastutuse kandjate vahelise kokkuleppe saavutamisele vahendamise teel või muul viisil ning hõlbustama sel eesmärgil piiriülest koostööd.

Määrus ei takista kohtutel võtta pakilistes küsimustes ajutisi, sealhulgas kaitsemeetmeid

3.1.3.4. Ajutised ja kaitsemeetmed – artikkel 20

Artiklis 20 on selgitatud, et määrus ei takista kohtul võtmast vastavalt oma riigi õigusaktidele ajutisi meetmeid, sealhulgas kaitsemeetmeid oma territooriumil asuva lapse suhtes ka juhul, kui asja sisuline arutamine kuulub määruse kohaselt mõne teise riigi kohtu pädevusse.

Hea tavana ja selleks, et näidata selgelt kohtualluvuse aluseid, mille põhjal kohus võtab meetme vastavalt artiklile 20, soovitatakse seetõttu kohtul seda tehes märkida meetmete võtmisega seotud kohtuotsuse alguses, kas ta on vastavalt määrusele pädev asja sisuliselt arutama või mitte⁽²⁵⁾.

(25) Vt märkused vajaduse kohta teha selgeks kohtualluvuse alus, mille põhjal kohus võtab ajutisi ja kaitsemeetmeid, kohtuasi C-256/09, Bianca Purrrucker vs. Guillermo Valles Perez [2010] EKL I-7353, eelkõige punktid 70–76.

Sellise meetme võib võtta kohus või asutus, kes on määruse reguleerimisalasse kuuluvates küsimustes pädev (artikli 2 lõige 1). Näiteks sotsiaal-, lastekaitse- või noorsooasutus võib vastavalt oma riigi õigusaktidele olla pädev ajutisi meetmeid võtma.

Artikli 20 eesmärk ei ole pädevust üle anda. Seetõttu lõpeb ajutiste meetmete kohaldamine, kui kohus, kellele kõnealuses asjas pädevus kuulub, on võtnud vastu otsuse meetmete kohta, mida ta peab sobivaks.

Näide

Suvepuhkusel olev perekond sõidab autoga liikmesriigist A liikmesriiki B. Liikmesriiki B jõudmise järel satub pere liiklusõnnetusse ja kõik saavad vigastada. Lapsel on ainult kerge vigastus, kuid tema mõlemad vanemad viiakse koormaseisundis haiglasse. Liikmesriigi B asutustel tuleb kiiresti võtta teatud ajutisi meetmeid lapse kaitseks, kellel ei ole liikmesriigis B sugulasi. Asjaolu, et määruse kohaselt kuulub asja sisuline arutamine liikmesriigi A kohtute pädevusse, ei takista liikmesriigi B kohtutel või pädevatel asutustel tegemast ajutist otsust lapse kaitseks meetmete võtmise kohta. Nende meetmete kohaldamine lõpeb, kui liikmesriigi A kohtud on võtnud meetmed, mida nad peavad sobivaks.

3.2. Millise liikmesriigi kohtud on vanemliku vastutuse küsimustes pädevad?

3.2.1. Kohtualluvuse määramise normide süsteem vanemliku vastutuse küsimustes

Artiklitega 8–10, 12 ja 13 on kehtestatud kohtualluvuse määramise normide süsteem, et määrata kindlaks alused, mille põhjal on liikmesriigi kohtud vanemliku vastutuse küsimustes pädevad. Nende normidega ei määrata kindlaks kohtuid, kes on liikmesriikides pädevad, sest seda tehakse liikmesriigi asjaomaste õigusaktidega. Selle kohta võib leida rohkem teavet Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebilehtedelt⁽²⁶⁾.

(26) <https://e-justice.europa.eu/home.do>

3.2.2. Pädeva kohtu analüüs vanemliku vastutuse küsimustes

Kui kohtule esitatakse vanemlikku vastutust puudutav asi, peab kohus tegema järgmise analüüsi:

Kas kohtul, kellele hagi esitati, on artiklis 8 sätestatud üldnormi alusel pädevus?

▼ JAH

Kas artiklite 9, 10 või 12 alusel on pädevus esmajoones teise liikmesriigi kohtutel?

▼ JAH

Kohus, kellele hagi esitati, peab vastavalt artiklile 17 pädevusest loobuma.

▼ EI

Kas kohtul on pädevus vastavalt artiklitele 9–10, 12 või 13?

▼ EI

Kas määruse artikli 17 kohaselt allub asi mõne teise liikmesriigi kohtule?

▼ JAH

Artikli 17 kohaselt peab kohus, kellele hagi esitati, omal algatusel teatama, et asi ei allu sellele kohtule.

▼ EI

Kui ükski kohus ei ole artiklite 8–10 ja 12 või 13 kohaselt pädev, võib kohus artikli 14 kohaselt rakendada ükskõik millist oma riigi seadustega ettenähtud kohtualluvust („Kohtualluvus muudel juhtudel”).

Hea tavana soovitatakse, et kohtud esitaksid oma otsustes alati selgelt aluse, mille põhjal nad võtsid pädevuse vanemliku vastutuse küsimustes⁽²⁷⁾.

3.2.3. Üldine kohtualluvus – artikkel 8 ja põhjendus 12

3.2.3.1. Riik, kus on lapse alaline elukoht

Määruse kohtualluvuse normide aluspõhimõtte kohaselt on vanemliku vastutuse küsimuste arutamiseks parim koht selle liikmesriigi asjakohane kohus, kus on lapse alaline elukoht. Alalise elukoha mõistet on kasutatud viimastel aastatel rahvusvahelistes dokumentides ühendava tegurina üha enam, eelkõige nendes dokumentides, mis on seotud perekonnaõigusega.

Määruses alalist elukohta ei määratleta. Termin tähendust tuleb tõlgendada vastavalt määruse eesmärkidele.

Tuleb rõhutada, et alalise elukoha tõlgendust ei määrata kindlaks mõne konkreetse liikmesriigi õiguses viidatud alalise elukoha mõiste alusel, vaid sellel peaks olema sõltumatu tähendus Euroopa Liidu õiguse kohaselt ja eesmärkidel. Seda, kas lapse alaline elukoht on konkreetsel juhul kindlas liikmesriigis või mitte, peab kohus igal üksikjuhtumil otsustama konkreetse lapse olukorda puudutavate asjaolude alusel.

3.2.3.2. Euroopa Liidu Kohtu praktika alalise elukoha tähenduse tõlgendamisel

Vahel võib olla keeruline kindlaks määrata, kus on lapse alaline elukoht, eriti kui liigutakse sageli ühest liikmesriigist teise või rahvusvaheline piir on ületatud suhteliselt hiljuti. Euroopa Kohus on andnud mõningaid juhiseid seoses teguritega, mida tuleks lapse alalise elukoha kindlaksmääramisel määruse tähenduses arvesse võtta.

A – kohtuasi C-523/07

2. aprillil 2009. aastal kohtuasjas C-523/07 A⁽²⁸⁾, tehtud otsuses ütles kohus, et määruse artikli 8 lõike 1 tähenduses tuleb lapse alaline elukoht kindlaks määrata iga juhtumi korral eraldi kõigi konkreetsete faktiliste asjaolude põhjal. Selles kohtuasjas olid vanemad kolinud lastega ühest liikmesriigist teise ja varsti pärast kolimist eraldati lapsed perekonnast. Tekkis küsimus, kas nende alaline elukoht on samuti muutunud, kuigi mõeldud oli suhteliselt lühike aeg – tegu oli mõne nädalaga.

(27) Vt kohtuasi C-256/09, Bianca Purrucker vs. Guillermo Valles Perez, millele on osutatud joonealuses märkuses 25 eespool.

(28) Kohtuasi C-523/07 A [2009] EKL I-2805; otsus tehti 2. aprillil 2009.

Kohus analüüsis asjaolusid ja ütles, et ainuüksi füüsilisest viibimisest ei piisa alalise elukoha kindlakstegemiseks määruse artikli 8 tähenduses. Et teha kindlaks, et lapse viibimine liikmesriigis ei ole vaid ajutist või juhuslikku laadi ning et lapse elukoht väljendab teatud integratsiooni sotsiaalsesse ja perekondlikku keskkonda, tuleb lisaks lapse füüsilisele viibimisele liikmesriigis arvesse võtta ka muid tegureid. Sel eesmärgil tuleb eelkõige võtta arvesse selle liikmesriigi territooriumil viibimise kestust, regulaarsust, tingimusi ja põhjuseid, miks perekond sinna liikmesriiki kolis, lapse kodakondsust, koolikäimise kohta ja tingimusi, keelteoskust ning samuti lapse perekondlikke ja sotsiaalseid suhteid nimetatud liikmesriigis.

Vanemate soov asuda koos lastega elama teise liikmesriiki võib osutada soovile muuta alalist elukohta, kui see kajastub teatud käegakatsutavate meetmete kaudu, nagu vastuvõtvast liikmesriigis elukoha ostmise või üürimine. Teine märk selle kohta võib olla sotsiaalkorteri saamise taotluse esitamine nimetatud liikmesriigi vastavale asutusele.

Kohus järeldas, et lapse alalise elukoha kindlaksmääramise õigus on liikmesriigi kohtul, võttes arvesse iga üksikjuhtumi kõiki konkreetseid asjaolusid.

Mercredi – kohtuasi C-497/10

22. detsembril 2010. aastal *Mercredi*⁽²⁹⁾ kohtuasjas tehtud otsuses kinnitas kohus kohtuasjas A tehtud avaldust, öeldes, et mõistet „alaline elukoht“ tuleb määruse artiklite 8 ja 10 tähenduses tõlgendada nii, et see vastab kohale, mis väljendab lapse teatud integratsiooni sotsiaalsesse ja perekondlikku keskkonda.

Kohtuasi puudutas väikest tüdrukut, kes oli ainult kahe kuu vanune, kui ema ta Inglismaalt Prantsusmaale viis. Umbes kaks nädalat pärast menetluse algatamist Londonis algatas ema eraldi menetluse Prantsusmaal. Inglise kohus esitas asja Euroopa Liidu Kohtule, kes alustas oma otsust märkusega, et sellise lapse suhtes, kes suundub seaduslikult teise liikmesriiki, määratakse vanemliku vastutuse küsimustes pädev liikmesriigi kohus selle alusel, kus oli kõnealuse lapse alaline elukoht asjaomasesse kohtusse pöördumise hetkel.

Kohus jätkas, öeldes, et kuivõrd määruse artiklid, kus on kasutatud terminit „alaline elukoht“, ei viita otseselt liikmesriikide õigusele selle mõiste tähenduse ning ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb alalise elukoha kindlaksmääramisel arvestada määruse konteksti ja eesmärgi, eeskätt eesmärgi, mida on väljendatud määruse põhjenduses 12, mille kohaselt on määrusega kehtestatud kohtualluvuse alused kujundatud lapse huve silmas pidades, eeskätt läheduskriteeriumi põhjal.

(29) Kohtuasi C-497/10 PPU, [2010] EKL I-0000; otsus tehti 22. detsembril 2010.

Kohus lisas, et lapse vanus on eriti tähtis. Kohus jätkas, et üldjuhul on väga noore lapse keskkond peamiselt perekondlik keskkond, mille määratleb/määratlevad isik(ud), kellega laps elab, kes teda tegelikult hoiab/hoiavad ja tema eest hoolitseb/hoolitsevad.

Keskkond on lapse alalise elukoha kindlaksmääramisel otsustava tähtsusega ja selle moodustavad eri asjaolud, mis on lapse vanusest sõltuvalt erinevad, nii et koolis käiva lapse puhul erinevad arvesse võetavad asjaolud nendest, mida tuleb arvesse võtta juhul, kui tegemist on vanema või noorema lapsega.

Kohus lisas, et kui asjaolud puudutavad imikut, kes on asjaomasel hetkel oma emaga koos viibinud vaid mõned päevad liikmesriigis, kuhu ta ära viidi ning mis ei ole tema varasema alalise elukoha järgne liikmesriik – tuleb eeskätt võtta arvesse esiteks selle liikmesriigi territooriumil viibimise ning imiku ema sellesse liikmesriiki kolimise kestust, korrapärasust, tingimusi ja põhjuseid ning teiseks – seda eeskätt lapse vanusest johtuvalt – ema geograafilist ja perekondlikku päritolu ning ema ja lapse perekondlikke ja sotsiaalseid suhteid selles liikmesriigis.

Nagu ka kohtuasjas A, järeldas kohus, et liikmesriigi kohus on pädev määrama kindlaks lapse alalise elukoha, võttes arvesse iga üksikjuhtumi kõiki konkreetseid faktilisi asjaolusid.

3.2.3.3. Uue alalise elukoha saamine

Kui laps kolib ühest liikmesriigist teise ja selle põhjuseks ei ole ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine,⁽³⁰⁾ peaks ta põhimõtteliselt samal ajal koos alalise elukoha saamisega uues liikmesriigis kaotama selle eelmises liikmesriigis. Kohus kaalub igal üksikjuhtumil konkreetseid asjaolusid, mille tulemusena määratakse kindlaks, kas laps on saanud alalise elukoha uues liikmesriigis, ja kui see nii on, siis mis ajahetkel see võis juhtuda.

Kuigi omadussõna „alaline“ kasutamine viitab pigem teatava ajavahemiku möödumisele, enne kui viibimist saab iseloomustada alalisena, ei saa välistada juhtumeid, kus laps saab uues liikmesriigis alalise elukoha juba sinna saabumise päeval või üsna varsti pärast seda.

Kohtualluvuse küsimus otsustatakse hagi esitamise ajal. Kui hagi on esitatud pädevale kohtule, jääb ta kõnealuses küsimuses põhimõtteliselt pädevaks ka juhul, kui laps kolib kohtuprotsessi ajal alaliselt elama teise liikmesriiki (*perpetuatio fori* põhimõte). Seega ei tähenda lapse alalise elukoha muutus protsessi ajal veel kohtualluvuse muutmist pooleliolevas asjas.

Artiklis 15 on siiski sätestatud võimalus viia kohtuasi või selle osa teatud tingimustel sisuliselt pädevast kohtust üle kohtusse, mis asub selles liikmesriigis, kuhu laps on kolinud, juhul kui see on lapse parimates huvides⁽³¹⁾.

(30) Vt 4. peatükk.

(31) Vt punkt 3.3.

3.2.4. Üldreeglist kõrvale kalduvad erandid

Artiklites 9, 10, 12 ja 13 on sätestatud erandid üldreeglist, mis näitavad, millal on pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus ei ole lapse alaline elukoht.

3.2.4.1. Lapse varasema alalise elukoha jätkuv kohtualluvus – artikkel 9

Kui laps kolib ühest liikmesriigist teise, tuleb suhtlusõigus ja muu lapsega kokkusaamise kord tihti läbi vaadata ja seda uute oludega kohandada. Artikli 9 poliitiline taust seisneb selles, et vanemliku vastutuse kandjaid julgustatakse enne kolimist varem määratud suhtlusõiguse ja kokkulepete vajalikes muudatustes kokku leppima ning kui kokkuleppele ei jõuta, pöörduma erimeelsuste lahendamiseks lapse endise alalise elukoha järgse riigi kohtusse.

Artikkel ei takista mingil moel isikute liikumist Euroopa Liidu piirides, vaid tagab, et isik, kes ei saa enam suhtlusõigust endisel viisil kasutada, ei pea esitama lagi uue liikmesriigi kohtule, vaid saab suhtlusõiguse asjakohaseks kohandamiseks pöörduda veel kolme kuu jooksul pärast kolimist sama kohtu poole, kes suhtlusõiguse määras. Nimetatud ajavahemiku jooksul ei kuulu suhtlusõiguse küsimused uue liikmesriigi kohtute pädevusse.

3.2.4.2. Artikli 9 kohaldamise tingimused

3.2.4.2.1. Suhtlusõigused, mida soovitakse muuta, peavad olema antud kohtuotsusega

Artikkel 9 kehtib ainult juhul, kui soovitakse muuta enne lapse kolimist varem liikmesriigi kohtus suhtlusõiguse kohta langetatud otsust. Kui suhtlusõigust ei ole antud kohtuotsusega, jääb artikkel 9 kõrvale ja kohaldatakse muid kohtualluvusnorme. Uue liikmesriigi kohtud on artikli 8 põhjal pädevad suhtlusõiguse küsimustes otsuseid tegema pärast seda, kui laps on saanud selles riigis alalise elukoha.

3.2.4.2.2. Artiklit kohaldatakse üksnes lapse seaduslikul kolimisel ühest liikmesriigist teise

Seadusliku kolimise tähendus tuleb kindlaks määrata mis tahes kohtuotsuse või päritoluliikmesriigis kohaldatava seaduse (sealhulgas rahvusvahelise eraõiguse normide) kohaselt. Sellise kolimisega võib olla tegemist juhul, kui vanemliku vastutuse kandjal lubatakse kolida teise liikmesriiki ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta või kui see nõusolek antakse. Kui laps kolib ebaseadusliku äraviimise tulemusena – võib-olla vanemliku vastutuse kandja ühepoolse otsuse alusel –, kohaldatakse artikli 9 asemel artiklit 10⁽³²⁾. Teisalt, kui lapse alalise elukoha muutmine tuleneb lapse seaduslikust kolimisest teise liikmesriiki ja alltoodud tingimused on täidetud, kohaldatakse artiklit 9.

(32) Vt punkt 4.2.

3.2.4.2.3. Artiklit 9 kohaldatakse ainult kolme kuu jooksul pärast lapse kolimist

Kolmekuulist ajavahemikku arvestatakse alates päevast, mil laps kolib füüsiliselt päritoluliikmesriigist uude liikmesriiki. Kolimise kuupäeva ei tohi segi ajada päevaga, millal laps saab uues liikmesriigis alalise elukoha. Kui päritoluliikmesriigi kohtule esitatakse hagi pärast kolimise kuupäevast arvestatud kolmekuulise tähtaja lõppu, ei kuulu see küsimus artikli 9 kohaselt tema pädevusse.

3.2.4.2.4. Laps peab olema nimetatud kolmekuulise ajavahemiku jooksul saanud uues liikmesriigis alalise elukoha

Artiklit 9 kohaldatakse üksnes juhul, kui laps on nimetatud kolmekuulise ajavahemiku jooksul saanud uues liikmesriigis alalise elukoha. Kui laps ei ole selle aja jooksul seal uut elukohta saanud, säilib põhimõtteliselt päritoluliikmesriigi kohtute pädevus vastavalt artiklile 8. Tuleb märkida, et kui vanast liikmesriigist ära kolinud laps, kelle alaline elukoht ei ole enam seal, ei ole uues liikmesriigis alalist elukohta saanud, ei kohaldata artiklit 9, kuid samuti ei ole võimalik aluseks võtta artiklis 8 sätestatud kohtualluvust. Sellisel juhul võib osutada vajalikuks tugineda artikli 13 sätetele, et anda pädevus selle liikmesriigi kohtutele, kus laps viibib.

3.2.4.2.5. Suhtlusõiguse kasutaja alaline elukoht peab olema endiselt päritoluliikmesriigis

Kui suhtlusõiguse kasutaja ei ela enam alaliselt päritoluliikmesriigis, siis artiklit 9 ei kohaldata; uue liikmesriigi kohtute pädevus algab siis, kui laps on saanud seal alalise elukoha.

3.2.4.2.6. Suhtlusõiguse kasutaja ei tohi olla kohtualluvuse muutmisega nõustunud

Kuna selle sätte eesmärk on tagada, et suhtlusõiguse kasutaja saaks jätkuvalt esitada hagi oma alalise elukoha järgse liikmesriigi kohtule kolme kuu jooksul pärast lapse kolimist uude liikmesriiki, ei kohaldata artiklit 9 juhul, kui ta nõustub pädevuse üleminekuga uue liikmesriigi kohtutele.

Seega, kui suhtlusõiguse kasutaja osaleb uue liikmesriigi kohtu menetluses ilma selle kohtu pädevust vaidlustamata, siis artiklit 9 ei kohaldata ja uue liikmesriigi kohus teostab pädevust vastavalt artiklile 8. Sellest järeldub, et artikkel 9 ei keela suhtlusõiguse kasutajal esitada uue liikmesriigi kohtutele hagi, et taotleda suhtlusõiguse küsimuse läbivaatamist.

3.2.4.2.7. Artikkel 9 ei takista uue liikmesriigi kohtutel langetada otsuseid muudes küsimustes peale suhtlusõiguse

Artikkel 9 hõlmab üksnes kohtute pädevust langetada otsus suhtlusõiguse kohta ning seda ei kohaldata muudele vanemliku vastutuse küsimustele, näiteks eestkostesõigusele. Seega ei takista artikkel 9 koos lapsega uude liikmesriiki kolinud vanemliku vastutuse kandjal anda kolme kuu jooksul pärast kolimist selle liikmesriigi kohtusse muu vanemliku vastutuse küsimusega seotud hagi.

3.2.4.2.8. Lapse varasema alalise elukoha järgsete kohtute jätkuv kohtualluvus (art 9)

Kas suhtlusõiguse kohta tegi otsuse selle liikmesriigi kohus, kust laps ära kolis („päritoluliikmesriik“)?

▶
EI

Artiklit 9 ei kohaldata, kuid teise liikmesriigi kohtud saavad pädevuse siis, kui laps saab seal alalise elukoha vastavalt artiklile 8.

▼ JAH

Kas laps kolis seaduslikul viisil päritoluliikmesriigist teise liikmesriiki („uus liikmesriik“)?

▶
EI

Artiklit 9 ei kohaldata, kui laps viidi ära ebaseaduslikult. Selle asemel kohaldatakse lapseröövi puhul kehtivaid õigusnorme.

▼ JAH

Kas laps on kolme kuu jooksul saanud uues liikmesriigis alalise elukoha?

▶
EI

Artiklit 9 ei kohaldata. Kui lapse alaline elukoht on kolme kuu pärast endiselt päritoluliikmesriigis, säilitavad selle liikmesriigi kohtud artikli 8 kohaselt oma pädevuse.

▼ JAH

Kas suhtlusõiguse kasutaja alaline elukoht on endiselt päritoluliikmesriigis?

▶
EI

Artiklit 9 ei kohaldata.

▼ JAH

Kas suhtlusõiguse kasutaja on osalenud uue liikmesriigi kohtus toimunud menetluses ilma selle pädevust kahtluse alla seadmata?

▶
EI

Kohaldatakse artiklit 9.

▼ JAH

Artiklit 9 ei kohaldata.

3.2.5. Kohtualluvus lapseröövi korral – artikkel 10

Lapseröövi korral reguleerib kohtualluvust erisäte⁽³³⁾.

3.2.6. Lepinguline kohtualluvus – artikkel 12

3.2.6.1. Piiratud võimalus kohtu valimiseks

Määrusega on kehtestatud piiratud võimalus esitada teatud eritingimustel vanemliku vastutuse küsimustes hagi selle liikmesriigi kohtusse, kus laps alaliselt ei ela, kas sel põhjusel, et küsimus on seotud poolelioleva lahutusprotsessiga, või seetõttu, et lapsel on oluline side selle liikmesriigiga. Tuleks märkida, et artikli 12 eesmärk ei ole luua kohtualluvuse alus lõikes 1 või 3 osutatud taotluse puudumise korral.

3.2.6.2. Artikkel 12 hõlmab kahte olukorda

Olukord 1:

3.2.6.2.1. Abielulahutuse taotlust menetleva kohtu pädevus vanemliku vastutuse küsimustes

ARTIKLI 12 LÕIKED 1 JA 2

Kui liikmesriigi kohtus on käimas abielulahutuse menetlus, on see kohus pädev ka kõnealuse lahutusega seotud vanemliku vastutuse küsimustes, isegi juhul, kui laps ei ela alaliselt nimetatud liikmesriigis. Seda põhimõtet kohaldatakse sõltumata sellest, kas tegu on abikaasade ühise lapsega või mitte. Sama kehtib juhul, kui kohtusse on esitatud lahuselu või abielu kehtetuks tunnistamise taotlus.

Abielulahutust arutav kohus on pädev, kui on täidetud järgmised tingimused:

- vähemalt ühel abikaasadest on lapse ees vanemlik vastutus ja
- abikaasad ja kõik vanemliku vastutuse kandjad tunnistavad kas sõnaselgelt või muul üheselt mõistetaval viisil abielulahutust arutava kohtu pädevust; selle peaks kindlaks tegema kohus hagi esitamise ajal, ja
- kõnealuse kohtu pädevus on lapse parimates huvides.

(33) Vt punkt 4.2.

Abielulahutuse küsimust arutava kohtu pädevus lakkab niipea, kui:

- abielulahutuse lubamise või sellest keeldumise otsus on jõustunud või
- abielulahutuse otsuse jõustumise ajal pooleli olnud vanemliku vastutusega seotud menetluse puhul jõustub selles menetluses tehtud otsus või
- abielulahutuse ja vanemliku vastutuse menetlused on lõppenud mõnel muul põhjusel (näiteks abielulahutust ja vanemlikku vastutust puudutavad taotlused võetakse tagasi).

NB! Määruse ingliskeelses versioonis artikli 12 lõike 1 punktis b ja artikli 12 lõike 3 punktis b veidi erinevalt sõnastatud väljenditega (vastavalt „superior interests of the child” ja „best interests of the child”) ei soovinud õigusakti koostajad edasi anda erinevaid mõisteid. Mõlemad väljendid tõlgitakse teistesse keeltesse ühtemoodi („lapse parimates huvides”).

Olukord 2:

3.2.6.2.2. *Selle kohtu pädevus, mis asub liikmesriigis, millega lapsel on oluline side*⁽³⁴⁾

ARTIKLI 12 LÕIGE 3

Liikmesriigi kohtud, kus on artiklis 3 sätestatud kohtualluvuse alusel algatatud muud menetlused peale abielulahutuse, lahusele või abielu kehtetuks tunnistamise, võivad olla vanemliku vastutuse küsimustes pädevad ka siis, kui laps ei ela alaliselt selles liikmesriigis, juhul kui on täidetud järgmised tingimused:

- lapsel on oluline side selle liikmesriigiga, eeskätt seetõttu, et üks vanemliku vastutuse kandjatest elab alaliselt selles liikmesriigis või et laps on selle liikmesriigi kodanik. Samal ajal ei ole välistatud muud tingimused ja side võib põhineda ka muudel kriteeriumidel; ja

(34) Tuleks märkida, et selle juhendi koostamise ajal esitati Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotlus, mis on artikli 12 lõike 3 tõlgendamisel oluline; vt kohtuasi C – 656/13 (2014/C 85/19); see on 12. detsembril 2013 esitatud Nejvyšší soud České republiky (Tšehhi Vabariik) taotlus — kohtuasjas L vs. M, R ja K; eelotsusetaotluses tõstatatakse küsimus, kas artikli 12 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et see on kohtualluvuse aluseks vanema hooldusõiguse asjades ka siis, kui ühtegi seotud (st „lõikes 1 nimetatamata”) menetlust ei ole pooleli. Artikli 12 lõike 3 kohta on teinegi eelotsusetaotlus, mille esitas 2. augustil 2013 Court of Appeal (England and Wales) (Civil Division) (Ühendkuningriik) kohtuasjas C- 436/13, E vs. B; selles asjas on esimene küsimus see, et kui vanema hooldusõigust käsitlevas asjas on artikli 12 lõike 3 alusel lepitud kokku liikmesriigi kohtu pädevuses, siis kas see kohtualluvuse kokkulepe kehtib üksnes otsuse jõustumiseni selles kohtuasjas või kestab see edasi ka pärast otsuse jõustumist.

- kõik menetluse osapooled tunnistavad hagi esitamise ajal kõnealuse kohtu pädevust sõnaselgelt või muul üheselt mõistetaval viisil (teiste sõnadega, samaväärne nõudega olukorras 1);
- see kohtualluvus on lapse parimates huvides (jällegi samaväärne artikli 12 lõike 1 punktis b sätestatud tingimusega – vt ka *nota bene* eespool punkti 3.2.6.2.1 lõpus).

3.2.6.2.3. Kohtualluvus artikli 12 alusel, kui lapse alaline elukoht on kolmandas riigis, mis ei ole 1996. aasta Haagi konventsiooni osaline – artikli 12 lõige 4

Artikli 12 lõikes 4 on sätestatud, et artikli 12 alusel loetakse kohtualluvus lapse huvides olevaks, kui lapse alaline elukoht on kolmandas riigis, mis ei ole 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni osaline,⁽³⁵⁾ eriti juhul, kui osutub, et kõnealuses kolmandas riigis ei saa menetlust korraldada.

Näiteks laiendatakse osapolele piiratud võimalust esitada hagi selle liikmesriigi kohtusse, kus laps alaliselt ei ela, aga millega lapsel on siiski oluline side, nende olukordadele, mille puhul lapse alaline elukoht on kõnealuse kolmanda riigi territooriumil. Sellise liikmesriigi kohtud on pädevad tingimusel, et kõik osapooled on kohtualluvust hagi esitamise ajal üheselt mõistetavalt tunnistanud ja see on lapse parimates huvides.

3.2.7. Lapse kohalviibimisel põhinev kohtualluvus – artikkel 13

Kui lapse alalist elukohta ei saa kindlaks teha ja artiklit 12 ei kohaldata, lubab artikkel 13 liikmesriigi kohtunikul teha vanemlikku vastutust puudutavaid otsuseid nende laste suhtes, kes selles liikmesriigis viibivad.

3.2.8. Kohtualluvus muudel juhtudel – artikkel 14

Kui ükski kohus ei ole artiklite 8–13 kohaselt pädev, määratakse kohtualluvus kindlaks asjaomase riigi rahvusvahelist eraõigust käsitlevate õigusaktide alusel. Selliseid otsuseid tuleb vastavalt määruses toodud põhimõtetele teistes liikmesriikides tunnustada ja täita.

(35) Vt 8. peatükk.

3.3. Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on asja arutamiseks paremad võimalused – artikkel 15⁽³⁶⁾

3.3.1. Millistel asjaoludel on võimalik kohtuasja artikli 15 alusel üle viia?

Määrus sisaldab uuenduslikku sätet, millega kohtul, kuhu hagiavaldus anti ja kelle kohtualluvuses on asja sisuline arutamine, lubatakse erandina anda kohtuasi üle teise liikmesriigi kohtule, kui seal on asja arutamiseks paremad võimalused. Kohus võib üle viia kas kogu kohtuasja või selle konkreetse osa.

Üldreegli kohaselt on kohtualluvus selle liikmesriigi kohtutel, kus oli hagiavalduse andmise ajal lapse alaline elukoht (artikkel 8). Seetõttu ei lähe kohtualluvus automaatselt üle teisele kohtule, kui laps saab kohtumenetluse ajal teises liikmesriigis alalise elukoha.

Siiski võib esineda erandlikke asjaolusid, mille puhul kohtus, kuhu hagiavaldus anti („menetluse algatanud kohus“), ei ole asja arutamiseks kõige paremad võimalused. Artikkel 15 lubab sellisel juhul menetluse algatanud kohtul viia kohtuasi üle mõne teise liikmesriigi kohtusse tingimusel, et see on lapse parimates huvides.

Kord juba teise liikmesriigi kohtusse üle viidud kohtuasja ei või enam kolmandasse kohtusse üle viia (põhjendus 13).

Kohtuasja võib teise kohtusse üle viia järgmistel tingimustel.

Lapsel peab teise liikmesriigiga olema eriline side. Artikli 15 lõikes 3 on loetletud viis olukorda, mille puhul lapsel loetakse olevat vastavalt määrusele selline side:

- see riik on saanud lapse alaliseks elukohaks pärast hagi andmist menetluse algatanud kohtusse; või
- laps elas varem alaliselt nimetatud teises liikmesriigis; või
- laps on nimetatud riigi kodanik; või
- see on vanemliku vastutuse kandja alaline elukoht; või
- teises liikmesriigis asub lapse vara ja kohtuasi käsitleb lapse kaitseks võetavaid meetmeid, mis on seotud tema vara haldamise, säilitamise või kasutamisega.

Lisaks peavad mõlemad kohtud olema veendunud, et kohtuasja üleviimine on lapse parimates huvides. Kohtunikud peaksid tegema koostööd, et seda kohtuasja konkreetsete asjaolude põhjal hinnata. Nad peaksid tegema seda otseselt või asjaomaste keskasutuste kaudu.

(36) Vt joonealune märkus 34 eespool; seal osutatud kohtuasjas E vs. B küsiti Euroopa Liidu Kohtult teine küsimus, sedakorda artikli 15 toime kohta; küsimus kõlab – „Kas artikkel 15 lubab liikmesriigi kohtutel pädevuse üle viia, kui sel hetkel ei ole käimas ühtegi asjaomast last puudutavat menetlust?“. Juhendi koostamise ajaks ei olnud Euroopa Kohus otsust veel teinud.

3.3.2. Kes algatab kohtuasja üleviimise?

Üleviimine võib toimuda:

- ühe osapoolte taotluse alusel, või
- kohtu omal algatusel, kui sellega nõustub vähemalt üks osapooltest, või
- teise liikmesriigi kohtu taotluse põhjal, kui sellega nõustub vähemalt üks osapooltest.

3.3.3. Millist menetlust kohaldatakse?

Kohtul, kellele esitatakse kohtuasja üleviimise taotlus või kes tahab asja omal algatusel üle viia, on kaks võimalust:

- **ta võib menetluse peatada ja soovitada osapooltel esitada vastav taotlus teise liikmesriigi kohtule, või**
- **ta võib pöörduda otseselt teise liikmesriigi kohtu poole, et see asja üle võtaks.**

Esimesel juhul kehtestab menetluse algatanud kohus tähtaja, mille jooksul osapooltel tuleb esitada hagi teise liikmesriigi kohtule. Kui osapooled ei pöördu antud tähtaja jooksul teise kohtusse, ei viida kohtuasja üle ja menetluse algatanud kohus jätkab pädevuse teostamist. Määruses ei ole ette nähtud konkreetset tähtaega, kuid see peab olema piisavalt lühike, tagamaks, et kohtuasja üleviimine ei põhjusta last ja osapooli kahjustavaid viivitusi. Kohtuasja üleviimise taotluse saanud kohus peab kuue nädala jooksul pärast tema poole pöördumist otsustama, kas ta on

nõus asja üle viima. Kui ta ei tunnusta kohtualluvust, siis säilib menetluse algatanud kohtu pädevus kogu kohtuasja suhtes ja ta peab seda teostama.

Seejuures tuleb lähtuda sellest, kas konkreetsel juhul on kohtuasja üleviimine lapse parimates huvides. Olukorra hindamise aluseks peaks olema vastastikune usaldus ja eeldus, et põhimõtteliselt on kõigi liikmesriikide kohtud pädevad kohtuasja menetlema. Keskasutused võivad sellele märgatavalt kaasa aidata, teavitades kohtunikke teises liikmesriigis valitsevast olukorrast.

3.3.4. Mõningad praktilised küsimused

3.3.4.1. Kuidas teeb kohtuasja teise kohtusse üle viia sooviv kohtunik kindlaks, milline teise liikmesriigi kohus on pädev?

Teise liikmesriigi pädeva kohtu leidmiseks võib kasutada Euroopa justiitsatlast tsiviilasjades. Atlasest leiab andmed eri liikmesriikide piirkondlike pädevate kohtute kohta ja nende kontaktandmed (näiteks nimetused, telefoninumbriid, e-posti aadressid jne, vt justiitsatlas⁽³⁷⁾). Määruses nimetatud keskasutused võivad teiste liikmesriikide pädevate kohtute leidmisel samuti kohtunikke abistada, nagu neilt nõutakse artikli 55 punktis c⁽³⁸⁾.

(37) http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/

(38) Vt 7. peatükk.

3.3.4.2. Kuidas peaksid kohtunikud omavahel sidet pidama?

Artiklis 15 on sätestatud, et kohtuasja üleviimiseks teevad kohtud koostööd kas otseselt või keskasutuste kaudu. Eriti kasulikuks võib asjaosalistele kohtunikele osutuda vastastikune teabevahetus, et hinnata, kas kohtuasja üleviimiseks vajalikud tingimused on konkreetsel juhul täidetud, ja eeskätt seda, kas üleviimine oleks lapse parimates huvides. Kui mõlemad kohtunikud räägivad ja/või oskavad mõnda ühist keelt, peaksid nad kõhklemata telefoni või e-posti teel otse ühendust võtma⁽³⁹⁾. Abi võib olla ka muust moodsast tehnoloogiast, näiteks konverentskõnest. Keeleprobleemide korral võivad kohtunikud kasutada tõlkide abi, kui vahendid seda võimaldavad. Ka keskasutused saavad kohtunikele toeks olla.

Kohtunikud peaksid menetluse osapooli ja nende õigusnõustajaid asjaga kursis hoidma, aga konkreetse juhtumi korral sobivate menetluste ja tagatistega seotud küsimused jäävad nende endi otsustada.

3.3.4.3. Kes vastutab dokumentide tõlkimise eest?

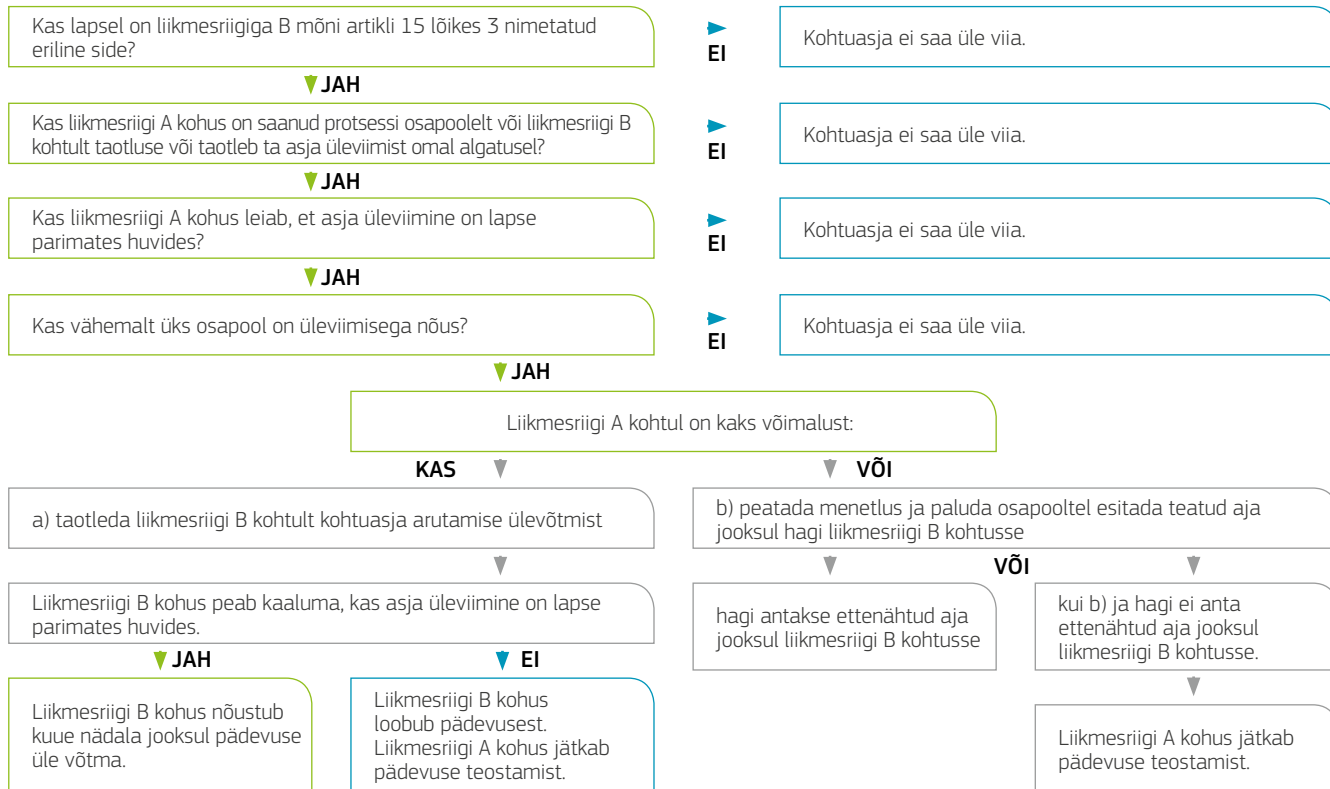
Artikkel 15 ei hõlma tõlkimise korraldamist. Kohtunikud peaksid püüdma kõigil juhtudel leida praktilised lahendused, mis on kooskõlas iga kohtuasja vajaduste ja asjaoludega. Taotluse saanud riigi menetlusõigusest sõltuvalt ei pruugi tõlkimine alati olla vajalik, kui kohtuasi edastatakse kohtunikule, kes oskab menetluses kasutatavat keelt. Kui tõlkimine osutub vajalikuks, võib see piirduda kõige tähtsamate dokumentidega. Ka keskasutused saavad siin mitteametlike tõlgete pakkumisega abiks olla⁽⁴⁰⁾.

(39) Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents on juhtinud rahvusvahelise Haagi kohtunike võrgustiku loomist, mille üks eesmärk on kohtunike vahelise otsesuhtluse soodustamine rahvusvahelise perekonnaõiguse raames. Samuti on Haagi konverents kohtute vahelise suhtlemise tarbeks välja töötanud mõned üldised juhendid. Mõlema eelnimetatud viite leiab Haagi konverentsi veebilehelt – vt <http://www.hcch.net/upload/haguenetwork.pdf> ja http://www.hcch.net/upload/brochure_djc_en.pdf. ELis on olemas ka perekonnaasju menetlevate kohtunike võrgustik, mis tegutseb tsiviilasju käsitleva Euroopa õigusala koostöö võrgustiku struktuuri raames.

(40) Vt punkt 3.3.4.1 ja joonealune märkus 38.

3.3.4.4. Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on paremad võimalused – artikkel 15

Kui ühe liikmesriigi („A”) kohtusse on antud hagi, mille suhtes ta on määruse artiklite 8–14 põhjal pädev, võib see kohus erandina viia kohtuasja või selle konkreetse osa üle teise liikmesriigi („B”) kohtusse, kui on täidetud järgmised tingimused.

3.4. Mis saab siis, kui sama menetlus on algatatud kahes liikmesriigis?

3.4.1. Kahes riigis algatatud sarnased menetlused ühe ja sama lapse suhtes – artikli 19 lõige 2

Võib juhtuda, et osapooled algatavad eri liikmesriikides ühe ja sama lapse suhtes ühe ja sama alusega hagide põhjal vanemlikku vastutust käsitlevad menetlused. Nii võidakse alustada paralleelmenetlusi, mis võivad tulemuseks anda omavahel vastuolus olevad kohtuotsused ühes ja samas küsimuses.

Artikli 19 lõikega 2 on reguleeritud olukord, kus eri liikmesriikides algatatakse vanemlikku vastutust käsitlevad menetlused:

- ühe ja sama lapse suhtes ja
- ühe ja sama alusega hagide põhjal.

Sellisel puhul on artikli 19 lõikes 2 sätestatud, et üldiselt hakkab asjaga tegelema kohus, kellele esitati hagi esimesena. Teisena avalduse saanud kohtul tuleb menetlus peatada ja oodata, kuni esimene kohus otsustab oma pädevuse üle. Kui esimene kohus loeb ennast pädevaks, peab teine kohus pädevusest loobuma. Teine kohus võib menetlust jätkata üksnes juhul, kui esimene kohus leiab, et ta ei ole pädev või kui ta otsustab kohtuasja arutamise artikli 15 kohaselt üle viia ja teine kohus nõustub selle üleviimisega.

3.4.2. Kahes riigis algatatud erinevad menetlused ühe ja sama lapse suhtes – artikli 19 lõige 2 ja artikkel 20

Et artikli 19 lõikes 2 sätestatud mehhanism toimiks, peavad kahe liikmesriigi menetlused käsitlema mõlemad sisuliselt vanemliku vastutuse küsimusi. Kui esimeses liikmesriigis toimuva menetluse eesmärk on aga artikli 20 kohaste ajutiste ja kaitsemeetmete võtmine, ei kohaldata artikli 19 lõiget 2 seejärel teises liikmesriigis algatatud menetlusele, mis käsitleb sisuliselt vanemlikku vastutust sama lapse ees. Seda põhjendatakse sellega, et kuna ajutisi meetmeid ei ole võimalik teises liikmesriigis täitmisele pöörata, ei ole kohtuotsuste vastuollu minek võimalik.

Näide. Alltoodud olukord andis tõuke kahe kohtuasja algatamiseks Euroopa Liidu Kohtus.

Kaks last sündisid liikmesriigis A. Nende isa oli sellest liikmesriigist ja ema liikmesriigist B. Varsti pärast laste sündi vanemate suhe halvenes ja ema andis teada, et ta tahab koos lastega liikmesriiki B tagasi pöörduda. Vanemad sõlmisid kokkuleppe, mille kohaselt võis ema viia mõlemad lapsed liikmesriiki B. Üks lastest, poiss, oli suuteline reisima – teine, tüdruk, pidi jääma haiglasse, sest ta oli raskesti haige. Ema läks liikmesriiki B ja võttis poisi kaasa.

Isa leidis aga, et kokkulepe ei ole enam tema jaoks siduv, sest asjakohased asutused ei olnud seda heaks kiitnud, ja algatas liikmesriigi A kohtus menetluse, taotledes korraldust ajutisteks meetmeteks, nimelt mõlema lapse ajutiseks hooldusõiguseks. See korraldus anti. Ema algatas hiljem liikmesriigi B kohtus eraldi sisulise menetluse poisi hooldusõiguse saamiseks.

Ettenähtud ajal taotles isa määruse alusel, et liikmesriigis B pööratakse tema kasuks täitmisele ajutise hooldusõiguse korraldus, mille oli välja andnud liikmesriigi A kohus. Liikmesriigi B kohus esitas asja Euroopa Liidu Kohtule küsimusega, kas artiklit 21 jj kohtuotsuste tunnustamise ja täitmisele pööramise kohta kohaldatakse ka hooldusõiguse valdkonnas täitmisele kuuluvate ajutiste meetmete suhtes artikli 20 tähenduses. Euroopa Kohus leidis selles kohtuasjas, et isa kasuks tehtud kohtuotsust, kuivõrd sellega määrati ajutised meetmed seoses hooldusõigusega, mis kuulub määruse artikli 20 kohaldamisalasse, ei ole võimalik määruse artikli 21 alusel täitmisele pöörata⁽⁴¹⁾.

Ema algatatud eraldi menetluses liikmesriigis B poisi hooldusõiguse korralduse saamiseks otsis sealne kohus kontakti liikmesriigi A kohtuga, et kindlaks teha seal käimasoleva menetluse ja eelkõige selle kohtu välja antud korralduse täpne olemus. Mitmel põhjusel ei olnud kohtutel võimalik üksteisega suhelda, vaatamata liikmesriigi A sidekohtuniku sekkumisele, ja vanematevahelise kokkuleppe puudumise tõttu jõudis liikmesriigi B kohus seisukohale, et tal ei ole võimalik asja edasi lahendada ilma kõigepealt Euroopa Liidu Kohtult eelotsust küsimata⁽⁴²⁾. Euroopa Kohus käsitles teises kohtuasjas tõstatatud küsimusi eelnimetatud esimeses kohtuasjas tehtud otsuse taustal ja valguses.

Esimene küsimus oli, kas menetluses olevat kohtuasja ja sellega seotud menetlusi käsitleva artikli 19 lõiget 2 kohaldatakse juhul, nagu see selles asjas ilmselt oli, kui kohtusse – siinsel juhul liikmesriigis A – esitatakse

üksnes ajutiste meetmete korralduse saamise taotlus määruse artikli 20 tähenduses ja kui hiljem pöördub teine pool teise liikmesriigi kohtusse, mis on määruse tähenduses pädev asja sisuliselt arutama – siinsel juhul liikmesriigis B –, taotledes samas asjas vanemliku vastutuse alase vaidluse sisulist arutamist kas ajutisel või lõplikul alusel. Sellele küsimusele vastas Euroopa Liidu Kohus, et artikli 19 lõike 2 sätteid sellistel asjaoludel ei kohaldata.

Euroopa Liidu Kohtult küsiti ka, kui kaua peaks kohus, kuhu pöörduti teisena, ootama, enne kui ta otsustab, kas kohus, kuhu pöörduti esimesena, on tõstatatud küsimuste suhtes sisuliselt pädev. Kohus märkis, et juhul kui, nagu kõne all olevas asjas juhtus, liikmesriigi B kohtul, kuhu pöörduti selles asjas teisena, ei olnud hoolimata tema tehtud jõupingutustest saada järelepärimise teel teavet menetluses olevale kohtuasjale tuginevalt poolelt, kohtult, kuhu pöörduti esimesena, ja keskasutuselt, mingeid andmeid, mis võimaldaks kindlaks teha liikmesriigi A kohtusse esitatud nõude eset ja alust ning mis tõendaks selle kohtu pädevust määruse alusel, ning kui eriliste asjaolude tõttu nõuavad lapse huvid liikmesriigi B kohtult otsuse tegemist, mida võidakse tunnustada muudes liikmesriikides kui liikmesriik, kuhu pöörduti teisena, siis tuleb viimati nimetatud kohtul pärast seda, kui ta on mõistliku aja oodanud vastust esitatud küsimustele, jätkata talle esitatud nõude menetlemist. Mõistliku aja kestus peab lähtuma lapse huvidest, arvestades kohtuasja konkreetseid asjaolusid.

(41) Vt Euroopa Liidu Kohtu kohtuasi C-256/09, Bianca Purucker vs. Guillermo Valles Perez [2010] EKL I-7353, otsus tehti 15. juulil 2010 („Purucker I”).

(42) Vt Euroopa Liidu Kohtu kohtuasi C-296/10, Bianca Purucker vs. Guillermo Valles Perez [2010] EKL I-11163, otsus tehti 9. novembril 2010 („Purucker II”).

Kuidas saab kohtuotsust teises liikmesriigis tunnustada ja täitmisele pöörata?

3.5. Tunnustamise ja täitmisele pööramise üldküsimused

3.5.1. Tunnustamise ja täitmisele pööramise menetlus – artiklid 21 ja 23–39

Iga huvitatud osapool võib taotleda, et vanemliku vastutuse küsimustes ühe liikmesriigi kohtus tehtud otsust teises liikmesriigis tunnustataks ja kuulutataks täitmisele pööratavaks või mitte („välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus“). Ajutisi meetmeid määravat kohtuotsust, mis kuulub artikli 20 kohaldamisalasse, ei loeta määruse alusel täitmisele pööratavaks väljaspool liikmesriiki, kus see otsus tehti⁽⁴³⁾.

Asjakohane taotlus esitatakse pädevale kohtule selles liikmesriigis, kus otsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist soovitakse. Liikmesriikide selleks määratud kohtud on toodud nimekirjas⁽⁴⁴⁾. Pädev kohus kuulutab kõnealuse kohtuotsuse viivitamatult eelnimetatud liikmesriigis täitmisele pööratavaks.

Ei isikul, kelle suhtes täitmisele pööramist taotletakse, ega ka lapsel ei ole selles etapis õigust kohtule oma arvamust esitada. Euroopa Liidu Kohtu praktikas on leidnud kinnitust, et isik, kelle suhtes kohtuotsus tehti, ei saa

artikli 31 alusel taotleda, et kohtuotsust ei tuleks tunnustada või täitmisele pöörata⁽⁴⁵⁾.

Selles etapis võivad mõlemad osapooled esitada apellatsioonkaebuse ja oma seisukohad. Kui edasikaebuse esitab taotleja, kutsutakse pool, kelle suhtes täitmist taotletakse, apellatsioonikohtusse.

3.5.2. Vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisele pööramisest keeldumise põhjused – artikkel 23

Kohus võib kohtuotsuse täitmisele pööratavaks kuulutamisest keelduda ainult järgmistel põhjustel:

- see on selgelt vastuolus taotluse saanud liikmesriigi avaliku korraga;
- lapsele ei antud kohtuotsuseni viinud menetluse käigus võimalust saada ära kuulatud, välja arvatud kiireloomulistel juhtudel;
- otsus tehti tagaselja ja menetluse algatamist käsitlevat või samaväärset dokumenti ei ole kohale ilmunuta jäänud isikule edastatud küllalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui on tõestatud, et selline isik on kohtuotsuse selgesõnaliselt heaks kiitnud;
- kohtuotsuse tegemisel ei kuulatud ära isikut, kes väidab, et otsus kahjustab tema vanemlikku vastutust;
- otsus on vastuolus teise kohtuotsusega artikli 23 punktides e ja f toodud tingimustel;

(43) Vt punkt 3.4.2 eespool ja joonealuses märkuses 41 osutatud Purrucker I kohtuasi.

(44) ELT C 85, 23.3.2013, lk 6.

(45) Vt kohtuasi C-195/08 PPU Inga Rinau [2008] EKL I-5271, otsus tehti 1. juulil 2008.

- otsus puudutab lapse teise liikmesriiki elama paigutamist ja artiklis 56 ettenähtud menetlust ei ole järgitud.

3.5.3. Kaebus täitmisoatsuse taotluse kohta tehtud määruse peale – artikkel 33

Osapooled võivad kohtuotsuse edasi kaevata. Apellatsioonkaebused esitatakse kohtutesse, kelle liikmesriigid on selleks määranud ja kes on ära toodud nimekirjas 2⁽⁴⁶⁾. Selles etapis võivad mõlemad osapooled esitada kohtule oma seisukohad.

3.5.4. Õigus- ja muu abi – artikkel 50 ja artikli 55 punkt b

Välisriigi kohtuotsuse tunnustamist taotleva isikul on õigus saada õigusabi, kui tal oli selline õigus oma päritoluliikmesriigis. Seda isikut võivad abistada ka keskasutused, kelle ülesanne on teavitada ja abistada vanemliku vastutuse kandjaid, kes taotlevad teises liikmesriigis vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist.

3.5.5. Autentsete dokumentide ja kokkulepete tunnustamine ja täitmisoatsused – artikkel 46

Nagu on selgitatud punktides 3.1.3.2 ja 3.1.3.3, kohaldatakse tunnustamise ja täitmise menetlust ka autentsete dokumentide ja kokkulepete suhtes, mis kuuluvad täitmisele nende koostamise liikmesriigis. Seega tunnustatakse ja täidetakse neid teistes liikmesriikides samadel tingimustel nagu kohtuotsuseid.

3.5.6. Dokumentide legaliseerimist ei nõuta – artikkel 52

Kui määruse alusel taotletakse tunnustamist, täitmisoatsust või otsuse täitmist seoses vanemliku vastutusega, siis ei nõuta ühegi sel eesmärgil vajaliku dokumendi legaliseerimist. Näiteks eestkostõigust käsitlev kohtuotsus või sellise kohtuotsuse täitmisele pööramisega seotud tõend ei pea teises liikmesriigis tunnustamiseks või täitmisele pööramiseks legaliseerimisformaalsust läbima.

3.5.7. Tunnustamise ja täitmisele pööramise üldmenetluse erandid – artikkel 40

3.5.7.1. Suhtlusõigust käsitlevad korraldused ja laste tagasitoomine vastavalt artikli 11 lõigetele 6–8 – artiklid 41 ja 42

Eelkirjeldatud menetlust kohaldatakse üldiselt vanemlikku vastutust, näiteks eestkostõigust käsitlevate kohtuotsuste suhtes. On aga kaks erandit, mille puhul määrus kõnealust menetlust ette ei näe ning teistes liikmesriikides tunnustatakse kohtuotsust ja see pööratakse täitmisele ilma ühegi menetluseta. Need erandid puudutavad suhtlusõigust (vt punkt 3.6.3) ja lapse tagasitoomist pärast tema ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist (vt punkt 4.4.7). Mõlemas olukorra kohta on määruks sätestatud, et täitmisoatsust ei ole vaja ja artikli 23 tunnustamise vastustamist ja aluseid käsitlevaid sätteid ei kohaldata. Selle asemel on kehtestatud menetlus, mille kohaselt annab otsuse teinud kohus tõendi ja see tõend koos koopiaga kohtuotsusest, millega tõend on seotud, on korralduse otseseks täitmisele pööramiseks piisavad. Suhtlusõigusega

(46) ELT C 85, 23.3.2013, lk 6.

seotud tõendeid on lähemalt käsitletud punktis 3.6.3 jj ning lapse tagasitoomisega seotud tõendeid punktis 4.4.7 jj.

3.5.7.2. Tõend lapse tagasitoomise korralduse täitmisele pööramiseks – artikkel 42 ja IV lisa

Pärast lapse ebaseaduslikku äraviimist tema tagasitoomise korralduse täitmisele pööramiseks antav tõend, mida nõutakse vastavalt artikli 11 lõikele 8 tehtavas kohtuotsuses, peab sisaldama järgmist teavet:

- a) lapsele on antud võimalus ära kuulatud saada, välja arvatud juhul, kui tema vanuse või küpsusastme tõttu peetakse ärakuulamist sobimatuks;

NB! See säte tähendab, et lapse on kohustatud ära kuulama kohus, kes annab välja tõendi ja tegi kohtuotsuse, välja arvatud juhul, kui ta peab seda sobimatuks, mis tähendab, et ta peab tegema otsuse pärast lapse vanust ja küpsusastet puudutava teabe arvessevõtmist; kohus ei tohiks tõendit välja anda, kui see tingimus ei ole täidetud.

- b) kõigile osapooltele on antud võimalus ära kuulatud saada, ja
- c) otsuse tegemisel on kohus võtnud arvesse korralduse aluseks olevaid põhjuseid ja tõendeid, mille põhjal teise liikmesriigi kohus on loobunud vastavalt 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklile 13 lapse tagasitoomisest.

Kui kohus annab korralduse võtta meetmeid lapse kaitseks pärast sellesse liikmesriiki tagasitoomist, kus on lapse alaline elukoht, tuleb need meetmed tõendisse lisada; selleks on jäetud ruumi tõendi punktis 14.

Kohtunik peab tõendi väljastama omal algatusel.

3.5.7.3. Täitmisdokumendid – artikkel 45

Täitmisele pööramist taotlev osapool peab esitama kohtuotsuse koopia ja vastavalt artiklile 41 või 42 väljastatud tõendi, mis on täidetud kohtuotsuse keeles. Kui täitmisele pööramist taotletakse teises liikmesriigis, tuleb esitada tõendi asjaomase osa tõlge liikmesriigi ametlikku keelde. Suhtlusõiguse puhul peab tõlgitud olema tõendi punktis 12 esitatud konkreetne suhtlusõiguse kord. Lapse tagasitoomise puhul lapse tagasitoomise tagamiseks määratud meetmete rakendamise kord esitatakse üksikasjalikult tõendi punktis 14.

3.6. Suhtlusõigust reguleerivad normid – kohtuotsuste tunnustamine ja täitmisele pööramine – artiklid 40 ja 41

3.6.1. Suhtlusõiguse vahetu tunnustamine ja täitmisele pööramine määruse alusel – artiklid 40 ja 41

Määruse üks peamine poliitiline eesmärk on tagada, et laps saaks säilitada sidemed mõlema vanemliku vastutuse kandjaga ka lahkumineku järel ja siis, kui nad elavad eri liikmesriikides⁽⁴⁷⁾. Määrus hõlbustab piiriülese suhtlusõiguse teostamist, tagades ühes liikmesriigis tehtud suhtlusõigust käsitleva kohtuotsuse vahetu tunnustamise ja täitmise teises liikmesriigis tingimusel, et otsusele on lisatud kohtuotsuse teinud kohtu väljastatud tõend⁽⁴⁸⁾. See ei takista vanemliku vastutuse kandjatel soovi korral taotleda kohtuotsuse tunnustamist ja täitmisele pööramist välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetluse kaudu määruse vastavate punktide kohaselt (vt artikli 40 lõige 2 ja juhendi punkt 3.5).

(47) Sel viisil väljendab määrus ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklite 9 ja 10 põhimõtet. Konventsiooni kohaldatakse alla 18aastaste laste suhtes; vt ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 24 lõige 3 (2010/C 83/02) EN 30.3.2010 EÜT C 83/389.

(48) Vt punkt 3.6.7.

3.6.2. Mida suhtlusõiguse all silmas peetakse? – Artikli 2 lõige 10

Suhtlusõiguse mõiste hõlmab eeskätt õigust viia laps piiratud ajavahemikuks kohta, mis ei ole tema alaline elukoht.

Suhtlusõigust reguleerivad norme kohaldatakse igasuguse suhtlusõiguse suhtes, sõltumata sellest, kes nimetatud õigusest kasu saab. Liikmesriikide õigusaktide kohaselt võib suhtlusõiguse anda sellele vanemale, kellega laps koos ei ela, teistele perekonnaliikmetele, näiteks vanavanematele, või kolmandatele isikutele.

Suhtlusõigus hõlmab lapse mis tahes laadi suhtlemist teise inimesega, sealhulgas näiteks telefoni, Skype'i, interneti ja e-posti teel.

Neid kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise norme kohaldatakse ainult suhtlusõigust määravate kohtuotsuste suhtes. Seevastu kohtuotsuseid, millega suhtlusõiguse andmisest keelduti, reguleerivad otsuste tunnustamise üldnormid.

3.6.3. Millised on tõendi väljastamise tingimused? – Artiklid 40 ja 41 ja III lisa

Suhtlusõigust käsitlev kohtuotsus on teises liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav, kui sellele on lisatud tõend, mille annab välja otsuse teinud kohtunik. Tõendi eesmärk on näidata, et päritoluliikmesriigis toimunud menetluses on arvesse võetud teatud menetluslikke tagatisi.

Otsuse teinud kohtunik annab tõendi välja pärast seda, kui ta on kontrollinud, et arvesse on võetud järgmisi menetluslikke tagatisi:

- kõigile osapooltele on antud võimalus ära kuulatud saada;
- lapsele on antud võimalus ära kuulatud saada, välja arvatud juhul, kui tema vanuse või küpsusastme tõttu peetakse ärakuulamist sobimatuks;
- kui kohtuotsus tehti tagaselja, on mitteilmunud osapooltele esitatud menetluse algatamist käsitlev dokument või samaväärne dokument piisavalt õigel ajal ja viisil, mis võimaldas sellel isikul valmistuda enda kaitsmiseks, või on dokument esitatud isikule neid tingimusi täitmata, aga siiski on kindlaks tehtud, et ta on otsuse selgesõnaliselt heaks kiitnud.

Kuigi määrus seda ei reguleeri, võivad kohtunikud kaaluda hea tavana seda, et kui tehakse otsus last mitte ära kuulata põhjusel, et ta ei ole piisavalt vana või küps, nimetavad nad kohtuotsuses sammu, mida tehti lapse vanuse ja küpsusastme kindlakstegemiseks, ja põhjused, miks lapsele ei antud võimalust saada ära kuulatud.

Kui menetluslikke tagatisi ei ole arvesse võetud, ei ole kohtuotsus teistes liikmesriikides vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav ning osapooltel tuleb selle saavutamiseks taotleda välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlust (vt punkt 3.5).

3.6.4. Tõend – artikli 41 lõige 2

Otsuse teinud kohtunik väljastab tõendi III lisas toodud tüüpvormil, mis täidetakse kohtuotsuse keeles. Peale selle, et tõend näitab eelnimetatud menetluslike tagatiste arvessevõtmist, sisaldab see ka praktilist teavet, mille eesmärk on kohtuotsuse täitmist hõlbustada. Praktiline teave võib näiteks olla vanemliku vastutuse kandjate ja asjaosaliste laste nimed ja aadressid, igasugune suhtlusõiguse kasutamise tegutsemiskord, suhtlusõiguse kasutajal või teisel lapsevanemal lasuvad konkreetsed kohustused ja suhtlusõiguse kasutamisega seotud võimalikud piirangud. Õigusnormide kohaselt on kõik suhtlusõigust käsitlevas tõendis nimetatud kohustused põhimõtteliselt vahetult täitmisele pööratavad.

3.6.5. Millistel juhtudel peaks otsuse teinud kohtunik tõendi välja andma? – Artikli 41 lõiked 1 ja 3

See sõltub asjaolust, kas suhtlusõiguse kasutamisega võib kohtuotsuse tegemise ajal kaasneda piiriülene olukord.

3.6.5.1. Suhtlusõigusega kaasneb piiriülene olukord

Kui kohtuotsuse tegemise ajal kaasneb suhtlusõigusega piiriülene olukord, näiteks kui asjaomase lapse vanema alaline elukoht on teises liikmesriigis või ta kavatseb sinna kolida, väljastab kohtunik oma ametikohaste volituste alusel (*ex officio*) tõendi, kui kohtuotsus pööratakse täitmisele, isegi ainult ajutiselt.

Paljude liikmesriikide õigusaktides on sätestatud, et vanemlikku vastutust käsitlevad kohtuotsused on edasikaebamisest sõltumata täitmisele pööratavad. Kui liikmesriigi õigus ei võimalda kohtuotsuse täitmist samal ajal, kui menetletakse selle vastu esitatud edasikaebust, annab määrus selleks õiguse otsuse teinud kohtunikule. Eesmärk on mitte lasta otsuse täitmist viivitamise eesmärgil esitatud kaebustega asjatult edasi lükata.

3.6.5.2. Suhtlusõigusega ei kaasne piiriülene olukord

Kui kohtuotsuse tegemise ajal ei viita miski sellele, et suhtlusõigust hakatakse teostama üle riigipiiride, ei ole kohtunikul tõendi väljastamise kohustust. Kui aga kohtuasjaga kaasnevad asjaolud viitavad tegelikule või potentsiaalsele võimalusele, et suhtlusõigusega kaasneb piiriülene

olukord, võivad kohtunikud kaaluda hea tavana tõendi väljaandmist koos kohtuotsusega. Selline olukord võib tekkida näiteks juhul, kui kõnesolev kohus asub teise liikmesriigi piiri läheduses või vanemliku vastutuse kandjatel on erinev kodakondsus.

Kui olukord omandab edaspidi piiriülese iseloomu näiteks seetõttu, et üks vanemliku vastutuse kandjatest kolib teise liikmesriiki, võib kumbki osapool taotleda otsuse langetanud kohtult tõendi väljastamist.

3.6.6. Kas tõendi väljaandmise saab edasi kaevata? – Artikkel 43 ja põhjendus 24

Ei, tõendi väljaandmist ei saa edasi kaevata. Kui otsuse teinud kohtunik on tõendi täitmisel vea teinud ja tõend ei kajasta kohtuotsust õigesti, saab otsuse teinud kohtule esitada taotluse tõendi täpsustamiseks. Sellisel juhul kohaldatakse päritoluliikmesriigi õigust.

3.6.7. Millised on tõendi õiguslikud tagajärjed? – Artikli 41 lõige 1 ja artikkel 45

Tõendiga varustatud suhtlusõigust käsitlev kohtuotsus on teistes liikmesriikides vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav ilma vajaduseta täitmisotsusega seotud menetluse järele.

Tõendi lisamine suhtlusõigust käsitlevale kohtuotsusele võimaldab suhtlusõiguse kasutajal teises liikmesriigis taotleda kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist ilma igasuguse vahemenetlusega (välisriigi

kohtuotsuse tunnustamiseta). Lisaks ei saa teine osapool otsuse tunnustamist vaidlustada. Järelikult ei ole suhtlusõigust käsitleva kohtuotsuse kohta vaja taotleda täitmiseotsust ning kohtuotsuse tunnustamist ei ole võimalik vastustada artiklis 23 loetletud otsuste mittetunnustamise põhjuste alusel. Kohtuotsusele lisatava tõendi väljastab päritoluliikmesriigi kohus tingimusel, et on arvesse võetud teatavaid menetluslikke tagatise. Osapool, kes soovib taotleda teises liikmesriigis suhtlusõiguse täitmisele pööramist, esitab selleks kohtuotsuse koopia koos tõendiga. Tõendist on vaja tõlkida ainult suhtlusõiguse kasutamise korda käsitlev punkt 12.

3.6.8. Kohtuotsuse käsitlemine samaväärsena kohtuotsuse täitmise liikmesriigi kohtuotsusega – artiklid 44 ja 47

Tõend tagab, et tunnustamisel ja täitmisele pööramisel käsitatakse kõnealust otsust teises liikmesriigis samamoodi nagu seal langetatud kohtuotsust.

Asjaolu, et kohtuotsus on teises liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav, tähendab, et seda tuleb käsitada kui oma riigi kohtuotsust ning tunnustada ja täita oma riigis langetatud kohtuotsustega samadel tingimustel. Kui üks osapooltest ei allu suhtlusõigust käsitlevale kohtuotsusele, võib teine osapool taotleda otsuse täitmisele pööramist vahetult kohtuotsuse täitmise liikmesriigi võimudelt. Täitmismenetlust ei reguleeri mitte käesolev määrus, vaid liikmesriigi õigus (vt 5. peatükk).

3.6.9. Kohtuotsuse täitmise liikmesriigi kohtute pädevus suhtlusõiguse kasutamise tegutsemiskorra kehtestamisel – artikkel 48

Kohtuotsuse täitmine võib osutuda raskeks või koguni võimatuks, kui otsus ei sisalda teavet suhtlusõiguse kasutamise korraldamist puudutava tegutsemiskorra kohta või see teave on ebapiisav. Et suhtlusõigust saaks ka sellises olukorras teostada, annab määrus kohtuotsuse täitmise liikmesriigi kohtutele pädevuse sätestada vajaliku tegutsemiskorra suhtlusõiguse kasutamise korraldamiseks tingimusel, et peetakse kinni nimetatud kohtuotsuse olulistest osadest.

Artikkel 48 ei anna kohtuotsuse täitmise kohtule üle pädevust asja sisu üle. Seetõttu lõpeb tegutsemiskorra kohaldamine vastavalt käesolevale sättele hilisema kohtuotsuse järel, mille teevad selle liikmesriigi kohtud, kelle kohtualluvuses on asja sisuline arutamine.

4. Rahvusvahelise lapseröövi korral ELis kehtivad õigusnormid

4.1. Üldine sissejuhatus – artiklid 10, 11, 40, 42, 55 ja 62

4.1.1. Suhe 1980. aasta Haagi konventsiooniga – artiklid 60 ja 62 ning põhjendus 17

Euroopa Liidu kõigis liikmesriikides ratifitseeritud rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslike küsimusi käsitlevat 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni („1980. aasta Haagi konventsioon”) kohaldatakse liikmesriikide vahelistes suhetes jätkuvalt lapseröövi juhtumite korral. 1980. aasta Haagi konventsiooni täiendavad aga mõned määruse sätted, mida sellistel juhtudel rakendatakse. Mis puudutab 1980. aasta Haagi konventsiooni toimimist liikmesriikide vahelistes suhetes, siis määrusega reguleeritud küsimustes on määruse sätted konventsiooni sätete suhtes ülimuslikud.

4.1.2. Vanemate toime pandud lapseröövide tõkestamine

1980. aasta Haagi konventsiooni ja määruse ühine eesmärk on tõkestada lapserööve, mille panevad toime vanemad liikmesriikide vahel. Kui need siiski aset leiavad, üritatakse nii konventsiooni kui ka määrusega tagada lapse kohene tagasitoomine tema päritoluliikmesriiki⁽⁴⁹⁾. Konventsioonis ja määruses hõlmab lapserööv nii ebaseaduslikku äraviimist kui ka kinnipidamist⁽⁵⁰⁾. Mõlema olukorraga seonduvatel juhtudel kohaldatakse alljärgnevat.

(49) Vt määruse põhjendus 17 ja 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 1 punkt a ja artikkel 12.

(50) Vt määruse artikli 2 lõiked 9 ja 11 ning konventsiooni artiklid 3, 4 ja 5.

4.1.3. Määruse toimimise üldine kirjeldus lapseröövi korral

Kui röövitud laps viiakse ühest liikmesriigist („päritoluliikmesriik”) teise liikmesriiki („taotluse saanud liikmesriik”), tagatakse määrusega, et päritoluliikmesriigi kohtutele jääb röövist hoolimata pädevus otsustada eestkosteküsimuste üle. Kui taotluse saanud liikmesriigi kohtule esitatakse lapse tagasitoomise taotlus, rakendab nimetatud kohus 1980. aasta Haagi konventsiooni, mida täiendab määrus. Kui taotluse saanud liikmesriigi kohus otsustab konventsiooni artiklis 13 sätestatud alustel mitte anda korraldust lapse tagasitoomiseks, edastab ta selle otsuse koopia kohe päritoluliikmesriigi pädevale kohtule („menetluse algatanud kohus”), kes võib ühe osapoolle taotlusel uurida eestkosteoiguse küsimust, kui seda ei ole talle otsustamiseks juba esitatud. Kui menetluse algatanud kohus teeb otsuse, mis hõlmab ka lapse tagasitoomist, on see otsus taotluse saanud liikmesriigis vahetult tunnustatav ja täitmisele pööratav ilma välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlust läbimata (vt punkt 4.4.7 ja punktis 4.4.9 esitatud skeem).

4.1.4. Lapseröövi korral kehtivate normide üldpõhimõtted

1. Pärast lapse ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist jääb küsimus põhimõtteliselt päritoluliikmesriigi kohtute pädevusse (vaata punktis 4.2.2 esitatud skeem).
2. Taotluse saanud liikmesriigi kohtud tagavad lapse kohese tagasitoomise (vaata punktis 4.3.6 esitatud skeem).
3. Kui taotluse saanud liikmesriigi kohus otsustab last konventsiooni artiklis 13 sätestatud alusel mitte tagasi tuua, peab ta edastama oma otsuse koopia päritoluliikmesriigi pädevale kohtule, kes teavitab sellest osapooli. Mõlemad kohtud teevad omavahel koostööd (vt punktis 4.4.9 esitatud skeem).
4. Kui päritoluliikmesriigi kohus otsustab, et laps tuuakse tagasi, ei ole selle otsuse puhul välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus vajalik ja otsus pööratakse taotluse saanud liikmesriigis vahetult täitmisele (vt punktis 4.4.9 esitatud skeem)⁽⁵¹⁾.
5. Päritoluliikmesriigi ning taotluse saanud liikmesriigi keskasutused teevad omavahel koostööd ja abistavad kohtuid nende ülesannete täitmisel⁽⁵²⁾.

(51) Kohtuasjas C – 211/10 PPU Povse vs. Alpago [2010] EKL I – 06673 (otsus tehti 1. juulil 2010) selgitas Euroopa Kohus muu hulgas, et lapse tagasitoomise otsuse täitmisele pööramine artikli 11 lõike 8 alusel ei eelda tingimata, et päritoluriigi kohtu menetlus on viinud otsuse vastuvõtmiseni lapse eestkostetõiguse kohta; vt lõige 5 jj.

(52) Vt määruse artikkel 55 ja konventsiooni artikkel 7.

4.1.5. Kohtute rolli tähtsus

Üldiselt tuleks siinkohal meenutada, et lapseröövi valdkonda reguleeritakse erinevate rahvusvaheliste dokumentidega, milles käsitletavad küsimused on olemuselt ja keerukuselt sellised, et nõuavad spetsialiseerunud või hea väljaõppe saanud kohtunikke. Kohtute töö korraldus ei kuulu küll määruse kohaldamisalasse, kuid nende liikmesriikide kogemused, kes on koondanud 1980. aasta Haagi konventsiooniga reguleeritud küsimuste menetlemise piiratud arvu kohtute või kohtunike kätte, on head ning näitavad töö kvaliteedi parnemist ja tõhususe suurenemist.

Viimastel aastatel on märkimisväärselt arenenud perekonnaõiguse kohtunike rahvusvaheline koostöö. Kasvab nende kohtunike võrgustik, kes oskavad olla abiks, et panna konventsioon ja määrus lapseröövi ja muudes lapsi puudutavates küsimustes toimima nii hästi kui võimalik. Paljudes riikides on ametisse määratud sidekohtunikud, kes suudavad kohtuid suhtlemisel abistada ning kolleege kõnealustel juhtudel tekkivates küsimustes enda ja muudes riikides nõustada ja toetada⁽⁵³⁾.

(53) Rahvusvahelist Haagi kohtunike võrgustikku puudutavate üksikasjade kohta vt http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=21; vt ka joonealune märkus 39 eespool; Euroopa perekonnaasju menetlevate kohtunike võrgustik toimib tsiviilasju käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku osana.

4.2. Kohtualluvuse küsimused seoses lapseröövi juhtumitega

4.2.1. Kohtualluvuse muutumise ärahoidmine pärast lapseröövi – artikkel 10

4.2.1.1. Päritoluliikmesriigi kohtud säilitavad oma pädevuse

Et takistada vanemaid last röövimast ja teise liikmesriiki viimast, on artikliga 10 ette nähtud, et selle liikmesriigi kohtute pädevus, kus oli enne röövimist lapse alaline elukoht („päritoluliikmesriik“), säilib sisulistes küsimustes ka pärast röövi. Kohtualluvuse võib uue liikmesriigi („taotluse saanud liikmesriik“) kohtutele üle anda üksnes väga rangetel tingimustel (vt punktis 4.2.2 esitatud skeem).

4.2.1.2. Piiratud olukorrad, kus pädevus läheb üle taotluse saanud liikmesriigi kohtule

Määruse kohaselt on taotluse saanud liikmesriigi kohtud pädevad ainult kahel juhul.

Olukord 1

- Laps on taotluse saanud liikmesriiki alaliselt elama asunud ja
- kõik, kellel on eestkosteõigus, on rööviga nõustunud.

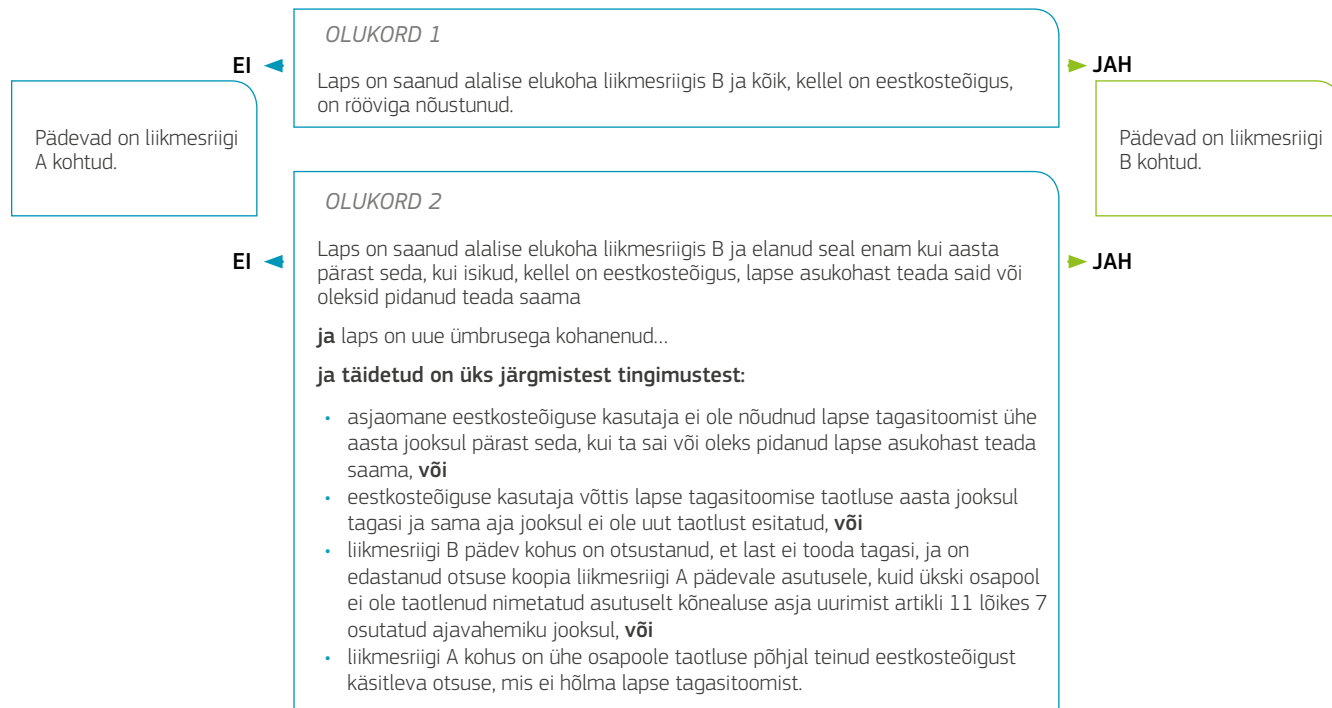
Olukord 2

- Laps on taotluse saanud liikmesriiki alaliselt elama asunud ja elanud seal vähemalt ühe aasta pärast seda, kui isikud, kellel on eestkosteõigus, lapse asukohast teada said või oleksid pidanud teada saama ja
- laps on oma uues keskkonnas kohanenud **ja lisaks on täidetud vähemalt üks alljärgnevatest tingimustest:**
 - aasta jooksul pärast seda, kui lapsest ilma jäänud vanem on saanud või oleks pidanud saama teada lapse asukoha, ei ole lapse tagasitoomise taotlust kohtule esitatud;
 - lapse tagasitoomise taotlus esitati, kuid tühistati seejärel ja uut taotlust ei ole sama aasta jooksul esitatud;
 - taotluse saanud liikmesriigis on tehtud tagasitoomisest keeldumise otsus ja mõlema liikmesriigi kohtud on astunud artikli 11 lõikega 6 ette nähtud samme, kuid kohus on vastavalt artikli 11 lõikele 7 menetluse lõpetanud, sest osapooled ei ole kolme kuu jooksul alates nende teavitamise kuupäevast kohtusse pöördunud;
 - menetluse algatanud pädev kohus on teinud eestkostet käsitleva kohtuotsuse, mis ei hõlma lapse tagasitoomist. Sellega seoses on Euroopa Kohus selgitanud, et artikli 10 lõike b punkti iv tingimust tuleb tõlgendada rangelt ja eelnimetatud kohtuotsus peab olema lõplik. Ajutist ja kaitsemeedet määrav kohtuotsus ei täida seda tingimust ning selline kohtuotsus ei saa kaasa tuua kohtualluvuse üleviimist selle liikmesriigi kohtutesse, kuhu laps ära viidi⁽⁵⁴⁾.

(54) Vt kohtuasi C-211/10, Povse vs. Alpago, osutatud joonealuses märkuses 51 eespool, punktid 39–49.

4.2.2. Kohtualluvus lapseröövi juhtumite korral – artikli 10 toime

Näide. Laps rööviti, viidi liikmesriigist A liikmesriiki B ja ta jääb sinna. Milline kohus on pädev sisulises küsimuses otsust vastu võtma?

4.3. Lapse kohest tagasitoomist tagavad normid – artikli 11 lõiked 1–5

4.3.1. Kohus kohaldab 1980. aasta Haagi konventsiooni, mida täiendavad artikli 11 lõiked 1–5

Kui liikmesriigi kohus saab taotluse lapse tagasitoomiseks vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile, rakendab ta lisaks konventsioonile määruse artikli 11 lõikeid 1–5 (vt punktis 4.3.6 esitatud skeem). Selleks võib kohtunik pidada vajalikuks uurida nimetatud konventsiooniga seotud kohtupraktikat, mille kohta leiab materjale Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi asutatud andmebaasist INCADAT⁽⁵⁵⁾. Abi võib olla ka konventsiooni seletuskirjast ja selle praktilisest juhendist (vt Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebilehekülge)⁽⁵⁶⁾. Praktilise juhendi on koostanud ka Euroopa õiguslase koostöö võrgustik tsiviilasjades ning selles antakse teavet tagasitoomisjuhtumite menetlemise ja ärakuulamise meetodite kohta⁽⁵⁷⁾.

(55) <http://www.incadat.com/>; INCADATi andmebaas sisaldab nüüd ka määruse alla kuuluvaid ning Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtuasju.

(56) http://www.hcch.net/index_en.php; http://www.hcch.net/index_en.php?act=textdisplay&tid=21; http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2779.

(57) Vt https://e-justice.europa.eu/content_parental_child_abduction-309-en.do?clang=en

4.3.2. Kohus hindab, kas on toime pandud lapserööv – artikli 2 lõike 11 punktid a ja b

Kõigepealt selgitab kohtunik välja, kas on aset leidnud ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine. Määruse artikli 2 lõikes 11 esitatud mõiste on väga sarnane 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 3 mõistele ja hõlmab lapse äraviimist või kinnipidamist juhul, kui sellega rikutakse eestkosteõigust selle liikmesriigi seaduse alusel, kus laps vahetult enne röövimist alaliselt elas.

4.3.2.1. Eestkoste tähendus – artikli 2 lõiked 9 ja 11

On ütlema tagi selge, et küsimuses, kas toimunud on ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine, on keskne tähtsus „eestkoste” tähendusel. Sellele väljendile tuleb anda tähendus, mida ei määra ainuüksi selle liikmesriigi õigus, kus on asjaomase lapse alaline elukoht. See tähendus peab olema sõltumatu ning kajastama määruse ja konventsiooni mõisteid. Eestkosteõiguse olemasolu ja teostamist võib olla vaja kaaluda ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta sätete tähenduses, arvestades, et harta artikkel 7 sisaldab sätet, mis vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 8, mille kohaselt on igaühel õigus sellele, et tema perekonnaelu austataks. ELi institutsioonid ja liikmesriigid peavad ELi õiguse rakendamisel austama harta artikli 51 alusel neid õigusi, järgima põhimõtteid ja edendama nende kohaldamist⁽⁵⁸⁾.

(58) Vt kohtuasi C-400/10 PPU, McB vs. L. E. [2010] EKL I-8965; otsus tehti 5. oktoobril 2010.

Näide. See pärineb ühest Euroopa Liidu Kohtu kohtuasjast, kus kolme lapse isa ja ema ei olnud üksteisega abielus ning laste alalisel elukohal põhineva õiguse alusel ei olnud isal eestkosteõigust ilma kohtu korralduse või kokkuleppeta. Ema viis lapsed teise liikmesriiki ja isa taotles tagasitoomist vastavalt Haagi konventsioonile ja määrusele. Isa tugines taotluses põhiõiguste harta artikli 7 kohaldamisele eesmärgiga tõlgendada määrust tähenduses, et bioloogiline isa saab kõnealuse (eestkoste) õiguse automaatselt seaduse alusel olukorras, kus temal ja tema lastel on samasugune perekonnaelu nagu abielul põhinevas perekonnas. Sellel alusel oleks laste äraviimine määruse ja 1980. aasta konventsiooni tähenduses ebaseaduslik.

Euroopa Kohus leidis konkreetsel juhul, et hartat ei ole vaja tõlgendada liikmesriigi õiguse hindamiseks, vaid ainult määruse tõlgendamiseks⁽⁵⁹⁾. Sellel alusel ja võttes arvesse Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid, ei olnud võimalik öelda, et isa oli jäetud ilma võimalusest saada eestkosteõigus. Ta võiks selleks kohtusse pöörduda ja kohtul oleks võimalik hinnata, kas kõnealune õigus tuleks laste parimaid huve silmas pidades anda. Euroopa Kohus oli seisukohal, et harta artikli 7 alusel ei ole liikmesriiki jäetud ilma võimalusest nõuda oma riigi õiguse alusel, et vallaline isa peab eestkosteõiguse saamiseks – mis tähendaks, et lapse äraviimine riigist, kus on tema alaline elukoht, on määruse artikli 2 lõike 11 tähenduses ebaseaduslik –, olemas eelnevalt saanud kohtult korralduse, mis annab talle kõnealuse lapse eestkosteõiguse.

(59) *Ibid.*

4.3.2.2. Eestkoste ja ühise eestkoste tegelik teostamine – artikli 2 lõike 11 punkt b

Äraviimist või kinnipidamist loetakse ebaseaduslikuks, kui eestkosteõigust, mida üksi või ühiselt ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise ajal tegelikult teostati, oleks teostatud ka siis, kui äraviimist või kinnipidamist ei oleks toimunud (määruse artikli 2 lõike 11 punkt b).

Selles määruse sättes on lisatud, et eestkosteõigust loetakse ühiselt teostatavaks, kui üks vanemliku vastutuse kandja ei saa ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta otsustada lapse elukoha üle. Järelikult tähendab lapse äraviimine ühest liikmesriigist teise ilma asjaomase isiku nõusolekuta vastavalt määrusele lapseröövi. Kui äraviimine on liikmesriigi õiguse alusel seaduslik, võidakse kohaldada määruse artiklit 9⁽⁶⁰⁾.

4.3.3. Kui last on päritoluliikmesriigis võimalik kaitsta, annab kohus alati korralduse tema tagasitoomiseks – artikli 11 lõige 4

Määruses on toonitatud põhimõtet, et kohus annab korralduse lapse koheseks tagasitoomiseks, piirates 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 lõike 1 punktis b määratletud erandid hädavajaliku miinimumini. Selle põhimõtte kohaselt tuuakse laps alati tagasi, kui päritoluliikmesriigis suudetakse teda kaitsta.

(60) Vt punkt 3.2.4.

1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 lõike 1 punkti b järgi ei ole kohtul kohustust anda korraldust lapse tagasitoomiseks, kui tagasitoomine võiks last füüsiliselt või psüühiliselt ohtu seada või panna teda väljakannatamatusse olukorda. Määruses astutakse samm kaugemale ja laiendatakse lapse tagasitoomiseks korralduse andmise kohustust ka juhtudele, kus tagasitoomine võiks last niisugusesse ohtu seada, kuid sellegipoolest on kindlaks tehtud, et on võetud piisavad meetmed lapse kaitsmiseks pärast tema tagasitoomist.

Kohus peab selle küsimuse uurimisel lähtuma juhtumiga seotud asjaoludest. Ei piisa üksnes sellest, kui päritoluliikmesriigis on kehtestatud lapse kaitsmiseks mingi kord, vaid peab olema ka teada, et päritoluliikmesriigi ametiasutused on võtnud konkreetseid meetmeid lapse kaitsmiseks.

Üldjuhul on kohtunikul raske päritoluliikmesriigis esinevaid faktilisi asjaolusid hinnata. Et uurida, kas nimetatud riigis on kaitsemeetmeid rakendatud ja kas need tagavad tagasi pöördunud lapse piisava kaitse, on ülimalt vajalik päritoluliikmesriigi keskasutuste abi.

4.3.4. Lapse ärakuulamine – artikli 11 lõiked 2 ja 5⁽⁶¹⁾

4.3.4.1. Lapsele ja taotluse esitanud osapoolle antakse võimalus saada ära kuulatud

Määruses on rõhutatud lapse õigust saada menetluse käigus ära kuulatud. Seetõttu annab kohus lapsele võimaluse saada ära kuulatud, kui just

kohtunik ei pea seda lapse vanust ja küpsusastet arvestades sobimatuks⁽⁶²⁾ (vt 6. peatüki punkt 6.2). Määruses ei ole nõutava vanuse või küpsusastme määramise kriteeriume ega lapse ärakuulamise menetlust sätestatud. Lisaks ei saa kohus keelduda lapse tagasitoomisest, ilma et ta annaks tagasitoomist nõudnud isikule enne võimaluse saada ära kuulatud. Lühikeste tähtaegade tõttu korraldatakse ärakuulamine võimalikult kiirel ja tõhusal viisil.

4.3.4.2. Määruse kasutamine tõendite kogumisel

Üks võimalus on kasutada korda, mis on kehtestatud määrusega (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades („tõendite määrus“). See määrus hõlbustab eri liikmesriikide kohtute vahelist koostööd tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades, k.a perekonnaõiguse küsimustes. Kohus võib taotleda, et teise liikmesriigi pädev kohus tõendeid koguks, või koguda ise vahetult teises liikmesriigis tõendeid. Arvestades, et kohtul tuleb lapse tagasitoomise küsimuses teha otsus kuue nädala jooksul, tuleb selline taotlus rahuldada viivitamata, tõendite määruse artikli 10 lõikega 1 kehtestatud üldisest 90päevasest tähtajast märgatavalt kiiremini. Sellistel puhkudel võivad tõendite kogumisel eriti kasulikuks osutada eelnimetatud määruse artikli 10 lõikes 4 soovitatud video- ja telekonverentsid.

(61) Vt ka 6. peatükk allpool.

(62) ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 12 lõige 2 sisaldab sarnast sätet; vt ka ELi põhiõiguste harta artikli 24 lõige 1.

4.3.5. Kohus teeb otsuse kuue nädala jooksul – artikli 11 lõige 3

Kohus peab rakendama kõige kiiremat menetlust, mida liikmesriigi õigusaktid võimaldavad, ja tegema otsuse kuue nädala jooksul pärast taotluse saamist. Seda tähtaega võib ületada ainult juhul, kui erakorralised asjaolud ei võimalda sellest kinni pidada.

Lapse tagasitoomist nõudvate otsuste puhul ei ole artikli 11 lõikes 3 täpsustatud, kas niisugused otsused, mis tuleb langetada kuue nädala jooksul, pööratakse ka täitmisele sama aja jooksul.

See on aga ainuke tõlgendus, mis võimaldaks tõhusalt täita eesmärgi tagada lapse viivitamatu tagasitoomine kindla tähtaja jooksul. Selle eesmärgi täitmisel võib tekkida takistusi, kui liikmesriigi õigusaktid võimaldavad lapse tagasitoomise korralduse edasikaebamist ja peatavad vahepeal otsuse täitmise, seadmata edasikaebamismenetlusele mingeid tähtaegu.

Neil põhjustel tuleks püüda liikmesriikide õigusaktidega tagada, et ettenähtud kuue nädala jooksul väljastatud kohtu korraldus oleks täitmisele pööratav. Selle eesmärgi saavutamise viis kehtestatakse liikmesriigi õigusega.

Selleks võib ette näha erinevaid menetlusi, näiteks:

a) liikmesriigi õigusega võib välistada lapse tagasitoomist nõudva kohtuotsuse edasikaebamise võimaluse või

- b) liikmesriigi õigus võimaldab otsuse edasikaebamist, kuid näeb ette lapse tagasitoomist nõudva kohtuotsuse täitmisele pööramise enne mis tahes apellatsioonkaebuse lahendamist;
- c) kui liikmesriigi õigus näeb ette edasikaebamise võimaluse ja peatab otsuse täitmisele pööratavuse, tuleks liikmesriikidel kehtestada menetlused, millega
- kuulutada otsus täitmisele pööratavaks, kui üksikjuhtumid seda nõuavad ja
 - tagada edasikaebuse kiirendatud arutamine, et oleks tagatud kinnipidamine kuuenädalasest tähtajast.

Eelkirjeldatud kiirendatud menetluse nõuet tuleks *mutatis mutandis* rakendada ka tagasitoomisest keeldumise otsuste puhul, et lapse olukorda kiiresti selgus tuua.

4.3.6. 1980. aasta Haagi konventsioonis ja Brüsseli IIa määruses sisalduvate lapse tagasitoomise sätete võrdlus

NB! Määruse sätted (artikli 11 lõiked 2–5) on konventsiooni vastavate sätete suhtes ülimuslikud.

	1980. aasta Haagi konventsiooni asjakohased sätted	Määruse asjakohased sätted
Lapse tagasitoomise korralduse andmise kohustus	Artikkel 12 Selle liikmesriigi kohus (edaspidi „kohus“), kuhu röövitud laps viidi, annab põhimõtteliselt korralduse lapse koheheks tagasitoomiseks, kui tema röövimisest on möödunud vähem kui aasta.	Artikli 11 lõiked 2–5 Määrus kinnitab ja rõhutab seda põhimõtet.
Nimetatud kohustusest tehtavad erandid	Artikli 13 lõike 1 punkt b Kohus ei ole kohustatud andma korraldust lapse tagasitoomiseks, kui on tõsine oht, et tagasitoomine võib lapse füüsiliselt või psüühiliselt ohtu seada või panna teda väljakannatamatusse olukorda.	Artikli 11 lõige 4 Kohus ei saa keelduda lapse tagasitoomise korralduse andmisest põhjusel, et see seaks lapse ohtu, kui ta on kindlaks teinud, et päritoluliikmesriigi asutused on teinud piisavad korraldused lapse kaitseks pärast tema tagasitoomist.
Lapse ärakuulamine	Artikli 13 lõige 2 Kohus võib keelduda lapse tagasitoomist nõudmast, kui laps on jõudnud vanusesse ja küpsusesse, kus on õige tema arvamusega arvestada, ning ta ei soovi tagasi tulla.	Artikli 11 lõige 2 Kohus tagab lapsele võimaluse saada menetluses ära kuulatud, kui see ei osutu lapse vanust või küpsusastet arvestades sobimatuks.
Rööviga mitteseotud eestkosteõiguse valdaja ärakuulamine	(sätted puuduvad)	Artikli 11 lõige 5 Kohus ei saa lapse tagasitoomisest keelduda, kui lapse tagasitoomist taotlenud isikule ei ole antud võimalust ära kuulatud saada.
Lapse tagasitoomise taotluste lahendamise tähtaeg	Artiklid 2 ja 11 Artikkel 2: konventsiooniosaline rakendab viivitamata abinõusid, et täita oma territooriumil konventsiooni eesmäärke. Selleks kasutab ta kõige kiiremaid võimalikke menetlusi. Artikkel 11: kohus peab lapse tagastamise asja menetlemist alustama viivitamata. Kui kohus ei ole otsust kuue nädala jooksul teinud, võib taotleda selgitust viivitamise põhjuste kohta.	Artikli 11 lõige 3 Kohus kasutab kõige kiiremat liikmesriigi õiguses sätestatud korda. Kohus teeb otsuse hiljemalt kuus nädalat pärast taotluse esitamist, kui see ei ole erandlike asjaolude tõttu võimatu.

4.4. Mis saab siis, kui kohus teeb lapse tagasitoomisest keeldumise otsuse? – Artikli 11 lõiked 6 ja 7

4.4.1. Pädev kohus saadab tagasitoomisest keeldumise otsuse koopia päritoluliikmesriigi pädevale kohtule

1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 13 ja määruse artikli 11 lõigetes 2–5 sätestatud ranged tingimusi arvestades teevad kohtud tõenäoliselt enamikul juhtudel otsuse lapse tagasitoomise kasuks.

Nendeks erandlikeks juhtudeks, mil kohus otsustab 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 kohaselt, et last ei tooda tagasi, nähakse määruse artikli 11 lõigetega 6 ja 7 ette erimenetlus. Selleks peab tagasitoomisest keeldumise otsuse teinud kohus edastama otsuse koopia koos kõigi asjakohaste dokumentidega päritoluliikmesriigi pädevale kohtule, ükskõik kas see otsus on lõplik või kaevatakse edasi⁽⁶³⁾. Selline edastamine võib toimuda kas otse ühelt kohtult teisele või mõlema liikmesriigi keskasutuste kaudu. Päritoluliikmesriigi kohus peab kõik nimetatud dokumendid kätte saama ühe kuu jooksul pärast tagasitoomisest keeldumise otsuse tegemist.

Kui üks osapooltest ei ole juba kohtusse pöördunud, edastab menetluse algatanud kohus asjaomase teabe osapooltele ja kutsub neid vastavalt liikmesriigi õigusele kohtusse pöörduma kolme kuu jooksul alates teate saamise kuupäevast, et teatada, kas nad soovivad, et menetluse algatanud kohus lapse eestkosteõiguse küsimuse läbi vaataks.

Kui osapooled ei esita oma seisukohti kolmekuulise tähtaja jooksul, lõpetab menetluse algatanud kohus menetluse.

Menetluse algatanud kohus hakkab juhtumit uurima, kui vähemalt üks osapool avaldab selleks soovi. Ehkki määrus ei näe selleks ette mingit tähtaega, peaks eesmärk olema tagada otsuse võimalikult kiire vastuvõtmine.

4.4.2. Millisele kohtule edastatakse tagasitoomisest keeldumise otsus? – Artikli 11 lõige 6

Tagasitoomisest keeldumise otsus ja sellega seotud dokumendid edastatakse kohtule, kes on pädev juhtumi üle sisuliselt otsustama.

Kui päritoluliikmesriigi kohus on varem last käsitleva otsuse teinud, saadetakse dokumendid põhimõtteliselt sellele kohtule. Kui sellist otsust ei ole tehtud, saadetakse teave kohtule, kes on kõnealuse liikmesriigi õiguse kohaselt pädev, enamasti lapse röövimiseelse alalise elukoha kohtule. Pädeva kohtu leidmisel teises liikmesriigis võib abi olla Euroopa justiitsatlasest tsiviilasjade⁽⁶⁴⁾. Pädeva kohtu leidmisel teises liikmesriigis võivad kohtunikke abistada ka määruse alusel nimetatud keskasutused (vt 7. peatükk).

(63) Vt kohtuasi C-195/08 PPU Inga Rinau [2008] EKL I-5271.

(64) https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-en.do

4.4.3. Millised ja mis keeles vormistatud dokumendid edastatakse? – Artikli 11 lõige 6

Artikli 11 lõike 6 kohaselt edastab tagasitoomisest keeldumise otsuse teinud kohus otsuse ja asjakohaste dokumentide koopiad, eeskätt kohtuistungis protokolli ära kirja. Kohtuotsuse teinud kohtunik otsustab, millised dokumendid on asjakohased. Selleks koostab ta erapooletu ülevaate tähtsaimatest otsust mõjutavatest teguritest. Üldjuhul hõlmab see dokumente, mille põhjal kohtunik otsuse langetas, sealhulgas sotsiaalhoolekandeasutuste aruandeid lapse olukorra kohta. Teine kohus peab nimetatud dokumendid kätte saama kuu aja jooksul pärast otsuse tegemist.

Artikli 11 lõige 6 ei käsitle tõlkimise korraldamist. Kohtunikud peaksid püüdma kõigil juhtudel leida praktilised lahendused, mis on kooskõlas iga kohtuasja vajaduste ja asjaoludega. Taotluse saanud riigi menetlusõigusest sõltuvalt ei pruugi tõlkimine alati olla vajalik, kui kohtuasi edastatakse kohtunikule, kes oskab menetluses kasutatavat keelt. Kui tõlkimine osutub vajalikuks, võib see piirduda kõige tähtsamate dokumentidega. Ka keskasutused saavad siin mitteametlike tõlgete pakkumisega abiks olla. Kui ühekuulise tähtaja jooksul ei ole võimalik tõlkimist korraldada, tuleb seda teha päritoluliikmesriigis.

4.4.4. Menetluse algatanud kohus on pädev kogu asja materiaalõiguslikult lahendama – artikli 10 lõike b punktid iii ja iv, artikli 11 lõige 7 ja artikkel 42

Menetluse algatanud kohus, kes teeb oma otsuse artikli 11 lõike 7 raames, on pädev lahendama kogu asja materiaalõiguslikult, nagu seda oli lapse alalise elukoha järgne kohus vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist. Seega ei piirdu tema pädevus lapse eestkostetõigusega, vaid ta võib otsustada ka vanemliku vastutuse teiste külgede, näiteks suhtlusõiguse üle. Kohtunik peaks olema põhimõtteliselt samas olukorras kui siis, kui lapsevanem ei röövi last, vaid pöördub menetluse algatanud kohtu poole, et viimane muudaks eelmist eestkostetõiguse kohta langetatud otsust, või et paluda luba lapse alalise elukoha muutmiseks. On võimalik, et lapse alaline elukoht ei olnud varem tema tagasitoomist nõudva isiku juures või isegi see, et kõnealune isik on nõus, et lapse alaliseks elukohaks saab muu liikmesriik, kui tema suhtlusõigust muudetakse vastavalt.

4.4.5. Menetluse algatanud kohtus kasutatav menetlus – artikli 11 lõige 7 ja artikkel 42

Menetluse algatanud kohus peab asja menetlemisel rakendama teatud menetlusnorme. Nende järgimine võimaldab menetluse algatanud kohtul hiljem väljastada artikli 42 lõikes 2 nimetatud tõendi.

Otsust tegev kohtunik peab tagama, et:

- kõigile osapooltele antakse võimalus ära kuulatud saada;
- lapsele antakse võimalus ära kuulatud saada, välja arvatud juhul, kui tema vanuse või küpsusastme tõttu peetakse ära kuulamist sobimatuks;

NB! See säte tähendab, et menetluse algatanud kohus peab tegema otsuse lapse ära kuulamise kohta pärast tema vanuse ja küpsusastme hindamist; kohus ei tohiks tõendit väljastada, kui see tingimus ei ole täidetud;

- ta arvestab otsuse tegemisel tagasitoomisest keeldumise otsuse põhjuseid ja selle aluseks olnud tõendeid.

4.4.6. Mõned praktilised küsimused seoses lapse tagasitoomisega pärast tema röövi

4.4.6.1. Kuidas saab otsust tegev kohtunik tagasitoomisest keeldumise otsuse põhjuseid arvesse võtta?⁽⁶⁵⁾

Et otsust tegev kohtunik saaks tagasitoomisest keeldumise otsuse põhjuseid ja tõendeid vajalikul määral arvesse võtta, on vajalik mõlema kohtuniku vaheline koostöö. Kui mõlemad kohtunikud räägivad ja/või oskavad mõnda ühist keelt, peaksid nad kõhklemata telefoni või e-posti teel teineteisega otse ühendust võtma⁽⁶⁶⁾. Keeleprobleemide korral saavad neid abistada keskasutused (vt 7. peatükk).

4.4.6.2. Kuidas on päritoluliikmesriigi kohtul võimalik ära kuulata vanemat ja last, kes ei asu selles riigis?

Asjaolu, et lapse ebaseaduslikult ära viinud või kinni pidanud isik ja röövitud laps ei söida tõenäoliselt päritoluliikmesriiki kohtumenetlusele, nõuab, et neilt peab saama võtta tunnistusi liikmesriigis, kus nad viibivad. Üks võimalus selleks on kasutada tõendite määrusega kehtestatud korda (vt punkt 4.3.4.2).

(65) Vt ka punkt 3.3.4 eespool.

(66) Vt https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-en.do

4.4.6.3. Kriminaalkaristuste toime leevendamine päritoluliikmesriigis

Arvestada tuleb ka seda, et mõnes liikmesriigis on lapserööv kriminaalkuritegu. Sellised liikmesriigid peavad rakendama vajalikke meetmeid selle tagamiseks, et lapse ebaseaduslikult ära viinud või kinni pidanud isik saaks kõnealuse liikmesriigi kohtumenetluses osaleda, ilma et teda ähvardaks kriminaalkaristus. Teine lahendus oleks kehtestada päritoluliikmesriiki vaba pääsemise ja sealt lahkumise erikord, mis võimaldaks kõnealusel isikul nimetatud liikmesriigis peetaval kohtumenetlusel isiklikult osaleda.

4.4.6.4. Menetluse tulemus artikli 11 lõigete 6 ja 7 alusel

Kui menetluse algatanud kohus teeb otsuse, milles ei nähta ette lapse tagasitoomist, tuleb kohtuasi lõpetada. Pädevus küsimuse sisuliseks otsustamiseks läheb sel juhul üle kohtutele selles liikmesriigis, kuhu röövitud laps viidi, kui lapse alaline elukoht on selles riigis (vt punktides 4.3.6 ja 4.4.9 esitatud skeem).

Kui aga menetluse algatanud kohus teeb otsuse lapse tagasitoomise kohta, tunnustatakse seda otsust ja pööratakse see vahetult teises liikmesriigis täitmisele, eeldusel, et sellele on lisatud tõend (vt punkt 4.4.7 ja punktis 4.4.9 esitatud skeem). Ka see otsus on ülimuslik taotluse saanud liikmesriigi kohtute otsuste suhtes, mille kohaselt

lapse tagasitoomisest keeldutakse 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 13 sätestatud alusel⁽⁶⁷⁾.

Näide

Asjaolud

Liikmesriigis A on abielus, kuid lahus elavad vanemad, kes on algatanud abielulahutuse menetluse liikmesriigi A kohtus. Ema viis nende tütre isa nõusolekul liikmesriiki B, eeldusel et tüdruk ja tema ema pöörduvad pärast kahehädalast puhkust tagasi liikmesriiki A. Tüdruk ega tema ema ei pöördunud tagasi.

Mõlemas riigis järgnesid erinevad kohtumenetlused

Varsti pärast tüdruku ja tema ema lahkumist liikmesriiki B andis liikmesriigi A kohus isale tüdruku ajutise eestkosteoiguse. Seda otsust kinnitati hiljem ema edasikaebuse alusel. Isa esitas liikmesriigi B kohtutesse 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel ka taotluse tüdruku tagasitoomiseks liikmesriiki A. Taotlus lükati esimese astme kohtus tagasi, kuid apellatsioonikohus andis korralduse tüdruku tagasitoomiseks. Otsust ei pööratud täitmisele, sest liikmesriigi B esimese astme kohus andis ema taotluse alusel korduvalt korralduse täitmisele pööramise peatada.

Ema taotles seejärel tagasitoomise menetluse uut läbivaatamist. Kuigi esimese astme kohtus sellest keelduti, peatas kolmanda astme kohus tagasitoomise korralduse täitmisele pööramise kuni omapoolse otsuse tegemiseni antud asjas. Selleks ajaks oli möödunud ligikaudu kaheksateist kuud tüdruku viimisest liikmesriiki B.

(67) Vt määruse artikli 11 lõige 8; vt ka kohtuasi C-195/08 PPU Inga Rinau, mille asjaolud olid sellised, et lapse tagasitoomisest keeldumise otsus tühistati pärast seda, kui maha jäetud vanem oli saanud menetluse algatanud kohtult eestkosteoiguse kohta otsuse, milles nõuti lapse tagasitoomist.

Isa advokaat edastas tagasitoomisest keeldumise otsuse koopja liikmesriigist B originaalkeeles liikmesriigi A keskasutusele, kes saatis selle liikmesriigi A eestkostega tegelevale kohtule. Seejärel saadeti liikmesriigi A kohtule keskasutuste kaudu korralduse tõlge ja kohtuasja dokumendid. Pärast seda väljastas liikmesriigi A kohus artikli 42 alusel tõendi selle kohta, et on lubanud abielu lahutada ja andnud isale tüdruku alalise eestkosteoiguse, ja määras lapse tagasitoomise liikmesriiki A. Ema järgnevat edasikaebust ei rahuldatud.

Ema taotles liikmesriigi A tagasitoomise korralduse täitmisele pööramise takistamist korraldusega kaasneva tõendiga liikmesriigi B kohtutes. Apellatsioonikohus lükkas ema taotluse tagasi põhjendusega, et tal puudub õigus taotleda tõendatud kohtuotsuse mittetunnustamist, sest otsus kuulus vahetult ja ilma vahemenetluseta täitmisele. Viimaks esitas liikmesriigi B kolmanda astme kohus asja Euroopa Liidu Kohtule.

Euroopa Liidu Kohtu otsus

Euroopa Liidu Kohtul paluti muude küsimuste hulgas kaaluda, kas lapse tagasitoomist nõudva otsuse vastuvõtmine ja määruse artiklis 42 ette nähtud tõendi väljaandmine päritoluliikmesriigi kohtu – siinsel juhul liikmesriigi A kohtu – poolt on kooskõlas määruse eesmärkide ja selles sätestatud korraga, juhul kui selle liikmesriigi kohus, kus last hoitakse ebaseaduslikult – siinsel juhul liikmesriigi B appellatsioonikohus – on teinud otsuse, et laps tuleb tuua tagasi tema päritoluliikmesriiki.

Euroopa Kohus vastas järgmiselt: arvestades, et tagasitoomisest keeldumise otsus on liikmesriigi B kohtus tehtud ja liikmesriigi A kohtule on sellest teada antud, ei oma määruse artiklis 42 ette nähtud tõendi väljaandmise seisukohalt tähtsust, kas see otsus on peatatud, tühistatud, seda on muudetud või see ei ole lõplikult jõustunud või see on asendatud tagasitoomist nõudva otsusega, kui lapse tagasitoomist ei ole tegelikult toimunud.

Artiklites 40–42 sätestatud menetlus näeb ette, et kohtuotsused, mille suhtes kõnealuseid artikleid kohaldatakse, võib kuulutada päritoluriigi kohus täitmisele pööratavaks sõltumata kaebavõimalustest päritoluliikmesriigis või kohtuotsuse täitmise liikmesriigis. Kuivõrd selle tõendi ehtsuses ei ole kaheldud ning tõend on välja antud määruse IV lisas toodud tüüpvormi kohaselt, on tagasitoomist nõudva kohtuotsuse vaidlustamine keelatud ning taotluse saanud kohtul jääb üle vaid tunnistada tõendatud otsus täitmisele pööratavaks ja rahuldada lapse viivitamatu tagastamise nõue.

Märkus

See kohtuotsus näitab selgelt, et artikli 11 lõigete 6–8 kohast menetlust tuleb käsitleda sõltumatusena mis tahes teisest määrusele vastavast tunnustamise ja täitmisele pööramise menetlusest. Kui 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel on vastu võetud otsus last mitte tagasi tuua olenemata sellest, kas otsus on edasikaevatav, tuleb järgnev tagasitoomise korraldus vastavalt määruse artikli 11 lõigetele 6–8 artikli 42 alusel täitmisele pöörata. Selle alusel täidetakse määruse eesmärk tagada, et lapse tagasitoomine liikmesriiki, kus on tema alaline elukoht, saab toimuda väikseima viivitusega.

4.4.6.5. Tagasitoomist käsitleva kohtuotsuse toime – artikli 11 lõige 8

Tuleks meele pidada Euroopa Liidu Kohtu selgitust, et lapse alalise elukoha järgse kohtu otsus, millega antakse korraldus või nõutakse lapse tagasitoomist, kuulub artikli 11 lõike 8 kohaldamisalasse, isegi kui otsusele ei eelne lõplikku otsust lapse eestkoste küsimuses. See tuleneb vajadusest tagada, et ebaseaduslikult ära viidud või kinni peetud laps tuuakse võimalikult kiiresti tagasi riiki, kus on tema alaline elukoht⁽⁶⁸⁾. See ei ole siiski nii juhul, kui artikli 42 kohane tõend väljastatakse ennetähtaegselt seoses otsusega, mis on tehtud päritoluliikmesriigis enne seda, kui taotluse saanud liikmesriigis väljastatakse tagasitoomisest keeldumise otsus. Sellisel juhul tuleb tõendile vaatamata järgida täitmiseotsuse menetlust, kui on vajadus täitmisele pööramise järele⁽⁶⁹⁾.

4.4.6.6. Paralleelsed menetlused taotluse saanud liikmesriigis ja liikmesriigis, kus on lapse alaline elukoht – artikli 11 lõiked 6–8

Artikli 11 lõigetest 6–8 järeldub, et kui on käimas paralleelsed menetlused – taotluse saanud liikmesriigis tagasitoomise menetlus ja sisuline menetlus selles liikmesriigis, kus on lapse alaline elukoht – ja esimesena nimetatud liikmesriigi kohtud keelduvad tagasitoomisest 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 13 sätestatud alusel, tuleb kohtuotsus ja seotud dokumendid artikli 11 lõike 6 alusel siiski teisele kohtule või keskasutusele edastada, vaatamata tagasitoomisest keeldumise otsuse edasikaebamise

võimalusele esimesena nimetatud liikmesriigis. See ei ole põhimõtteliselt probleem, sest kui alalise elukoha järgse riigi kohtud annavad lapse tagasitoomist nõudva korralduse, tuleb see artikli 11 lõike 8 sätete alusel ikkagi täitmisele pöörata.

Vastuolu tekkimise võimalus kahe kohtuotsuse täitmisele pööramisel on ära hoitud, sest mõlemad kohtud annavad kas tagasitoomise korralduse – sellisel juhul on taotlejal võimalik valida, millist neist täitmisele pöörata – või kuulub vastavalt artikli 11 lõikele 8 täitmisele alalise elukoha järgse kohtu otsus. Kui alalise elukoha järgse riigi kohus määrab eestkosteõiguse röövi korraldanud vanemale enne seda, kui menetlus taotluse saanud liikmesriigis on lõpetatud, käsitletakse seda tõenäoliselt samaväärsena nõustumisega tagasitoomise menetluse tähenduses. Sellisel juhul tagasitoomise korraldust ei rahuldata ja alalise elukoha järgse riigi kohus ei anna korraldust, millega nõutakse lapse tagasitoomist sellesse riiki.

Kui tagasitoomise menetlus viib lõpuks tagasitoomise korralduseni pärast seda, kui alalise elukoha järgse riigi kohus on andnud lapse tagasitoomist nõudva korralduse, nagu Inga Rinau juhtumi puhul,⁽⁷⁰⁾ ei tohiks samuti vastuolu tekkida, sest mõlemad kohtuotsused kuuluvad täitmisele, viimatinimetatu määruse alusel ja esimesena nimetatu taotluse saanud liikmesriigi õiguse alusel; selle aspektiga määruses ei tegeleta.

(68) Vt kohtuasi C-210/10 PPU Povse vs. Alpago, punkt 51 jj.

(69) Vt kohtuasi C-195/08 PPU Inga Rinau, punktid 68 ja 69.

(70) Vt joonealused märkused 45 ja 64.

4.4.7. Menetluse algatanud kohtu lapse tagasitoomist sätestava otsuse suhtes välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlusest loobumine – artiklid 40 ja 42

4.4.7.1. Menetluse algatanud kohus määrab lapse tagasitoomise pärast tagasitoomisest keeldumise otsust

Nagu eespool (punktis 4.3) kirjeldati, kohaldab kohus, kellele esitati taotlus lapse tagasitoomiseks vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile, lisaks nimetatud konventsiooni sätetele ka määruse artiklit 11. Kui taotluse saanud kohus otsustab vastavalt konventsiooni artiklile 13 lapse tagasitoomise korraldust mitte anda, jääb menetluse algatanud kohtule lõplik sõna selle otsustamisel, kas laps tuleb tagasi tuua või mitte.

Kui menetluse algatanud kohus langetab otsuse lapse tagasitoomise kohta, on tähtis tagada selle otsuse kiire täitmine teises liikmesriigis. Selleks on määruses sätestatud, et niisugused kohtuotsused on teises liikmesriigis vahetult tunnustatavad ja täitmisele pööratavad, tingimusel et neile on lisatud tõend. Sellest normist tulenevad kahesugused tagajärjed: a) enam ei pea taotlema välisriigi kohtuotsuse tunnustamist ja b) kohtuotsuse tunnustamist ei ole võimalik vaidlustada. Kohtuotsuse kohta saab anda tõendi, kui otsus vastab eespool punktis 4.4.5 nimetatud menetlusnõuetele.

4.4.7.2. Otsuse teinud kohus annab välja tõendi

Otsuse teinud kohtunik vormistab tõendi IV lisas toodud tüüpvormil ja kohtuotsuse keeles. Kohtunik kannab vormile ka muud lisa kohaselt

nõutavad andmed, sealhulgas selle, kas otsus on tõendi väljaandmise ajal päritoluliikmesriigis täitmisele pööratav.

Põhimõtteliselt annab otsuse teinud kohus tõendi välja siis, kui otsus muutub täitmisele pööratavaks, mis tähendab, et otsuse edasikaebamise tähtaeg on üldjuhul möödunud. See ei ole aga absoluutne reegel ja kui otsuse teinud kohus peab vajalikuks, võib ta kuulutada otsuse täitmisele pööratavaks, olenemata kõigist kaebustes⁽⁷¹⁾. Määrus annab kohtunikule nimetatud õiguse, isegi kui liikmesriigi õigus sellist võimalust ette ei näe. Eesmärk on mitte lasta otsuse täitmist viivitamise eesmärgil esitatud kaebustega asjatult edasi lükata.

4.4.7.3. Tõendi täpsustamine – artikkel 43 ja põhjendus 24

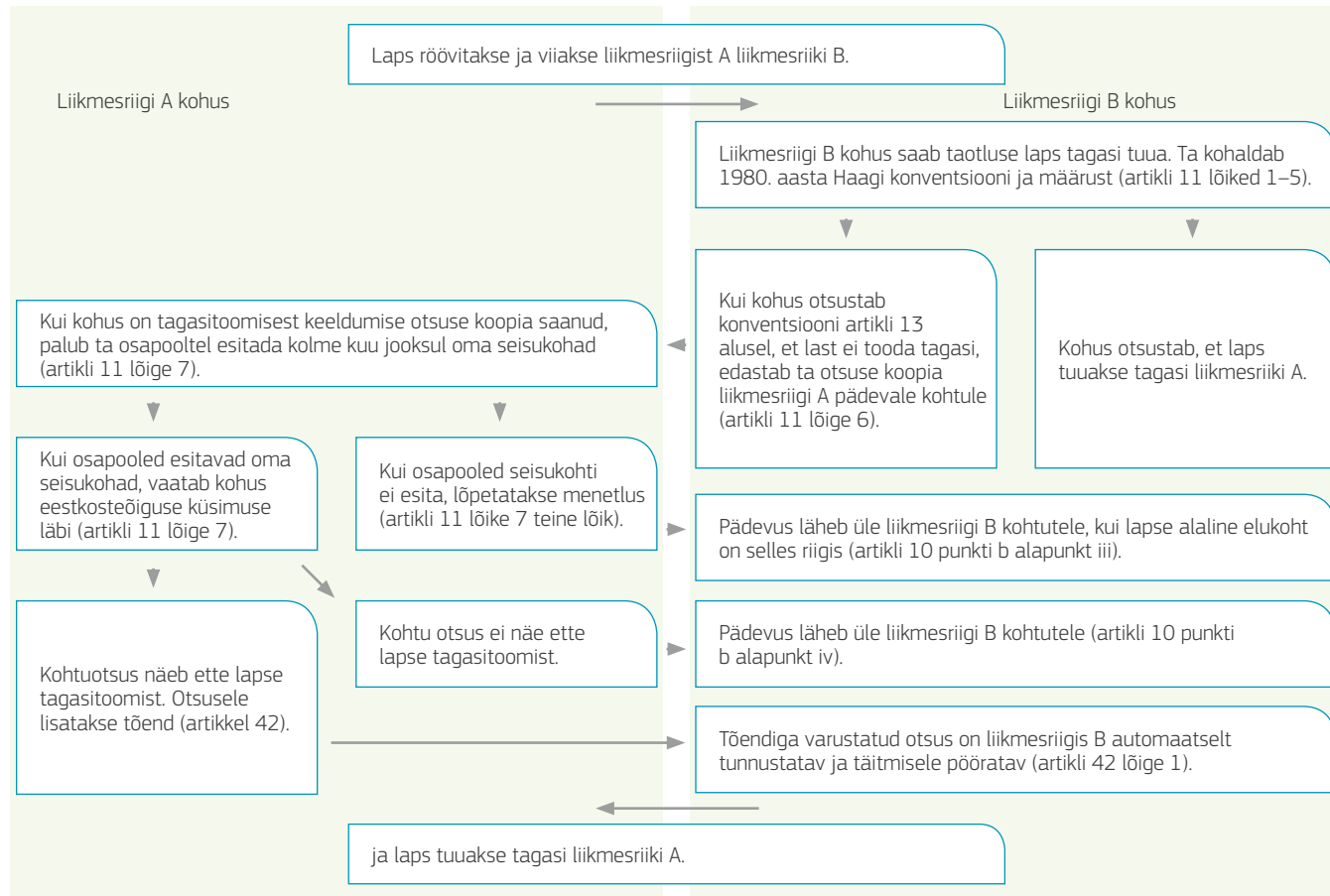
Kaebuse aluseks ei saa olla tõendi väljaandmine. Kui otsuse langetanud kohtunik on teinud tõendi täitmisel vea ja tõend ei kajasta kohtuotsust õigesti, saab otsuse teinud kohtult taotleda tõendi täpsustamist. Sellisel juhul kohaldatakse päritoluliikmesriigi õigust. Osapool, kes soovib taotleda lapse tagasitoomist sisaldava otsuse täitmisele pööramist, esitab kohtuotsuse koopia koos tõendiga. Tõendi tõlkimine ei ole vajalik, välja arvatud punkt 14, mis käsitleb päritoluliikmesriigi ametiasutuste poolt tagasi toodava lapse kaitseks rakendatud meetmeid.

(71) Vt punkt 4.4.6.4.

4.4.8. Lapse viimine teise liikmesriiki – artikkel 42

Tuleb rõhutada, et menetluse algatanud kohtu otsus pööratakse automaatselt täitmisele kõigis liikmesriikides, mitte üksnes liikmesriigis, kus tehti otsus lapse tagasitoomisest keeldumise kohta. See tuleneb selgelt artikli 42 lõikest 1 ning vastab määruse eesmärkidele ja mõttele. Seetõttu ei mõjuta lapse viimine teise liikmesriiki otsuse teinud kohtu otsust. Lapse tagasitoomiseks ei ole vaja algetada 1980. aasta Haagi konventsiooni kohast uut menetlust, vaid piisab menetluse algatanud kohtu otsuse täitmisele pööramisest.

4.4.9. Skeem lapseröövijuhumite menetlemise kohta pärast tagasitoomisest keeldumise otsust – artikli 11 lõiked 6 ja 7

5. Otsuste täitmisele pööramine

5.1. Täitmisele pööramise üldine tähtsus

Kuigi artikli 47 kohaselt reguleerib täitmismenetlust määruse asemel liikmesriigi õigus, on oluline, et liikmesriikide ametiasutused kohaldaksid õigusnorme, mis tagavad määruse põhjal tehtud kohtuotsuste kiire ja tõhusa täitmise, et mitte kahjustada selle eesmärke. Kiire täitmisele pööramine on eriti tähtis seoses suhtlusõiguse ja lapse tagasitoomisega pärast tema röövimist, mille puhul on menetluse kiirendamiseks tühistatud välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlus. Selle küsimuse tähtsust on rõhutatud ka mitmes Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuses (vt punkt 5.3)⁽⁷²⁾.

5.1.1. Ajutised meetmed, mida täitmisele pööramise tühistamiseks ei kasutata

Euroopa Liidu Kohtult on mitmes kohtuasjas palutud selgitada määruse kohaldamise teatavaid aspekte seoses täitmisele pööramisega. Eespool nimetati juba, et ühes liikmesriigis artikli 20 kohaselt määratud ajutised meetmed ei kuulu vastavalt artikli 21 jj sätetele täitmisele teises liikmesriigis⁽⁷³⁾. See laieneb ka olukorrale, kui ühes liikmesriigis on antud täitmisele pööratav ja täitmisele pööratavaks kuulutatud korraldus, millega määratakse ühe lapsevanema kasuks ajutised vanemliku vastutuse meetmed ning teine lapsevanem püüab selle korralduse täitmisele pööramist teises liikmesriigis tühistada, taotledes enda kasuks

(72) Rohkem täitmisele pööramise küsimusi eelkõige seoses lapseröövi juhtumitega võib leida täitmisele pööramise hea tava juhendist, mille on välja andnud Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents ja mis asub aadressil <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>

(73) Vt punkt 3.4.2 ja kohtuasi Purrucker I, millele osutatakse joonealuses märkuses 41 eespool.

ajutiste meetmete rakendamist. Sellisel juhul on ka Euroopa Kohus selgitanud, et teise liikmesriigi kohtul ei ole lihtsalt õigust kõnealuseid meetmeid määrata, sest määruse alusel on nõutav esialgse korralduse täitmisele pööramine.

5.1.2. Täitmisele pööramist takistada võiva viivituse vältimine

Kui ebaseadusliku äraviimise korral artikli 2 lõike 11 tähenduses oleks lapse kohanemine uue keskkonnaga või muu selline järkjärguline asjaolude muutus piisav selleks, et anda kohtule, kes ei ole pädev asja sisuliselt arutama, õigus võtta ajutine meede, millega muudetakse vanemlikku vastutust käsitlevat meetet, mille on võtnud asja sisuliseks arutamiseks pädev kohus, siis laseb täitmismenetluse võimalik aeglus taotluse saanud liikmesriigis tekitada olukorra, mis võimaldab esimesena nimetatud kohtul takistada täidetavaks kuulutatud kohtuotsuse täitmisele pööramist. Selle sätte niisugune tõlgendus kõigutaks põhimõtteid, millel see määrus põhineb⁽⁷⁴⁾.

5.1.3. Euroopa Kohus ja tagasitoomise korralduste täitmisele pööramine

Euroopa Kohus on seisukohal, et kui lapse päritoluliikmesriigi kohus on pärast tagasitoomisest keeldumise otsust, mis tehti selles liikmesriigis, kuhu laps viidi või kus teda kinni peeti, andnud lapse tagasitoomise korralduse, ei ole võimalik selle teise liikmesriigi kohtutel otsust selle täitmisele pööramise takistamise eesmärgil läbi vaadata⁽⁷⁵⁾. Euroopa Kohus

(74) Vt kohtuasja C-403/09 PPU Detiček vs. Sgueglia [2009] EKL I-12193 (otsus tehti 23. detsembril 2009) punkt 47.

(75) Vt punkt 4.4.6.4 ja kohtuasi C-195/08 PPU Inga Rinau [2008] EKL I-5271, osutatud joonealuses märkuses 48 eespool.

on lausa leidnud, et seda ei ole võimalik teha isegi siis, kui on tõendeid, et kohtu poolt artikli 42 alusel väljaantud tõend sisaldab valeandmeid⁽⁷⁶⁾.

5.2. Kohtuotsus, mis pööratakse täitmisele samadel tingimustel, nagu oleks see tehtud otsuse täitmise liikmesriigis – artikli 47 lõige 2

Kui kohtud kohaldavad artikli 47 lõike 2 tingimusi eesmärgiga pöörata ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsus teises täitmisele samadel tingimustel, nagu see oleks tehtud selles liikmesriigis, peavad nad väga hoolikalt jälgima sättes sisalduvaid väga rangeid piiranguid ega tohiks menetluse algatanud kohtu otsust kahtluse alla seada ega püüda selle täitmist vältida. Tegelikult võib teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuse täitmisele pööramine samadel tingimustel, nagu see oleks tehtud kohtuotsuse täitmise liikmesriigis, osutada ainult menetluskorrale, mille alusel lapse tagasitoomine peab toimuma, ega saa mingil juhul olla aluseks pädeva kohtu otsuse vaidlustamisele.

Näide

Asjaolud

Emal viib lapse liikmesriigist A liikmesriiki B vaatamata korraldusele, mis keelab tal last liikmesriigist A ära viia. Äraviimine on määruse ja 1980. aasta Haagi konventsiooni tähenduses ebaseaduslik. Mõlemad vanemad pöörduvad vastavates liikmesriikides vanemlike õiguste tagamiseks kohtusse; mahajäetud isa taotleb konventsiooni alusel ka tüdruku tagasitoomist liikmesriigist B liikmesriiki A ja ema taotleb liikmesriigi B kohtutes eestkosteõiguse määramise korraldust. Liikmesriigi B kohus keeldub tüdruku tagasitoomisest liikmesriiki A konventsiooni artiklis 13 sätestatud alusel. Seejärel väljastab liikmesriigi A kohus pärast määruse artikli 11 lõigetes 6–8 kehtestatud menetlust tõendi, mis nõuab tüdruku tagasitoomist liikmesriiki A.

Vahepeal annab liikmesriigi B kohus korraldusega ajutise eestkosteõiguse emale, kes üritab vaidlustada tüdruku tagasitoomist liikmesriiki A, paludes liikmesriigi B kohtul keelduda täitmisele pööramisest esmalt põhjusel, et tagasitoomise korraldus on vastuolus järgnevalt talle antud eestkosteõiguse korraldusega ja teiseks muutunud asjaolude tõttu, mis peaks takistama lapse tagasitoomist, nimelt et laps oleks tagasitoomise korral ohus – see on sama argument, mille põhjal liikmesriigi B kohus keeldus last konventsiooni alusel tagasi toomast.

(76) Vt kohtuasi C-491/10 PPU Aguirre Zarraga vs. Pelz [2010] EKL I-14247 (otsus tehti 22. detsembril 2010) ja punkt 6.6 allpool.

Euroopa Liidu Kohtu otsus⁽⁷⁷⁾

Asi esitati Euroopa Liidu Kohtule ja selles punktis leiab Euroopa Kohus väga selgelt, et artikli 47 lõike 2 alusel ei tohi liikmesriigi B kohus minna tõendatud kohtuotsuse täitmisele pööramisel menetluslikest küsimustest kaugemale ega tohi kindlasti läbi vaadata asja sisulist külge puudutatavat väidet, mida võivad määruse nõuetekohasel kohaldamisel arutada ainult päritoluriigi, siinses asjas liikmesriigi A kohtud.

Euroopa Kohus jätkas, märkides, et kui täitmise liikmesriigi poolt tehtud hilisem otsus saaks takistada niisuguse varasema lapse tagasitoomist nõudva otsuse täitmist, mille kohta päritoluliikmesriik on väljastanud tõendi, tähendaks see määruse III peatüki 4. jaos kehtestatud korra eiramist. Niisugune päritoluliikmesriigi kohtute pädevuse suhtes tehtav erand võtaks mõtte määruse artikli 11 lõikelt 8, mis annab n-ö viimase sõna pädevale kohtule, ning see tähendaks, et tunnistataks sisuliste küsimuste kuulumist täitmise liikmesriigi kohtualluvusse.

Asjaolude muutumise kohta kinnitas Euroopa Liidu Kohus, et see võiks mõjutada korralduse täitmisele pööramist, kui see kahjustaks lapse parimaid huve, aga et seda peab alati kaaluma päritoluriigi kohus, kes on määruse kohaselt sisulistes küsimustes pädev. Niisuguse otsuse täitmisest, mille kohta päritoluliikmesriigi kohus on väljastanud tõendi, ei saa täitmise liikmesriigis keelduda põhjendusega, et asjaolud on pärast kohtuotsuse tegemist muutunud sel määral, et otsuse

(77) Euroopa Liidu Kohtu kõnealune kohtuasi on C-211/10 PPU, Povse vs. Alpago, [2010] EKL I-06673.

täitmisele pööramine ohustaks tõsiselt lapse huve. Muutunud asjaolud tuleb esitada päritoluliikmesriigi pädevale kohtule ning sellele kohtule tuleb asjakohastel juhtudel esitada ka taotlus tema tehtud otsuse täitmise peatamiseks.

5.3. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

5.3.1. Lapse tagasitoomiseks piisavate meetmete rakendamata jätmine võib tähendada Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 8 rikkumist

Euroopa Inimõiguste Kohus on oma otsustes järjekindlalt deklareerinud, et kui 1980. aasta Haagi konventsiooni osalisriigi ametiasutused on leidnud, et konventsiooni kohaselt on laps seadusevastaselt ära viidud, on nad kohustatud tegema lapse tagasitoomise tagamiseks piisavaid ja tõhusaid pingutusi. Seda nõuet eirates rikuvad nad Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit 8 (õigus perekonnaelu austamisele)⁽⁷⁸⁾. Kõik osalisriigid peavad konventsiooni artiklis 8 sätestatud kohustuste täitmiseks ette nägema piisavad ja tõhusad vahendid⁽⁷⁹⁾. See laieneb suhtlusõiguse teostamise tagamisele, nagu kohtuasjades *Shaw vs. Ungari*⁽⁸⁰⁾ ja *Prizzia*

(78) Vt näiteks *Iglesias Gil vs. Hispaania*, avaldus nr 56673/00, otsus tehti 29. juulil 2003, punkt 62.

(79) Vt kohtuasjad *Ignaccolo-Zenide vs. Rumeenia*, avaldus nr 31679/96, *Maire vs. Portugal*, avaldus nr 48206/99, *PP vs. Poola*, avaldus nr 8677/03, ja hilisemal ajal *Raw vs. Prantsusmaa*, avaldus nr 10131/11, otsus tehti 7. märtsil 2013, lõplik 7. juunil 2013.

(80) Avaldus nr 6457/09, otsus tehti 26. oktoobril 2011.

vs. Ungari,⁽⁸¹⁾ milles leiti, et on rikutud artiklit 8, sest Ungari ametiasutused olid jättnud tagamata taotlejate õiguse oma lastega suhelda.

5.3.2. Kiiruse tähtsus otsuste tegemisel ja täitmisele pööramisel

Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud ka seda, et laste tagasitoomise ja vanemliku vastutuse määramise, sealhulgas lõpliku otsuse täitmisega seotud menetlusi, kus kõne all on lapse tagasitoomine, tuleb toimetada kiiresti, kuna aeg võib parandamatult kahjustada lapse suhteid selle vanemaga, kelle juures ta ei ela. Seetõttu saab mingi meetme piisavuse üle otsustada selle rakendamise kiiruse järgi⁽⁸²⁾. Lapsi puudutavate juhtumite puhul on kiirus ja tõhusus vajalikud ka seepärast, et lapse huvides on tema tulevikuga seotud küsimuste kiire lahendamine, vähendamaks ebakindlust eeskätt juhtumites, mis hõlmavad laste ebaseaduslikku äraviimist ja kinnipidamist⁽⁸³⁾.

5.3.3. Laste tagasitoomine muudel kui erandjuhtudel ei ole Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 8 rikkumine

Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmes kohtuasjas leidnud, et ebaseaduslikult ära viidud või kinni peetud lapse tagasitoomine määruses ja 1980. aasta Haagi konventsioonis sätestatud menetluse kohaselt ei tähenda üldiselt Euroopa inimõiguste konventsioonist, eelkõige selle artiklist 8

tulenevate kohustuste rikkumist. Selles suhtes on Euroopa Inimõiguste Kohus näidanud, et toetab kahe vahendi poliitikat, mille tähtsust ta on Euroopa inimõiguste konventsiooni osalisriikide jaoks sageli deklareerinud, sest vastasel korral on nendes riikides oht konventsiooni rikkuda. Euroopa Inimõiguste Kohus on ainult väheste asjade puhul ja enamasti erakorralistel asjaoludel leidnud, et lapse tagasitoomine võib olla Euroopa inimõiguste konventsiooni rikkumine.

5.3.4. Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtuasjad, mille puhul artikli 8 rikkumist ei tuvastatud

Euroopa Inimõiguste Kohus on tegelenud hulga taotlustega, mis puudutavad väidetavat Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklite rikkumist laste tagasitoomise tõttu, märkides, et rikkumist ei toimunud, ja samuti hiljutistes kohtuasjades, märkides, et taotlus ei ole vastuvõetav. Need kohtuasjad on muu hulgas järgmised: Maumosseau ja Washington vs. Prantsusmaa,⁽⁸⁴⁾ milles leiti, et suhteliselt väikese lapse Prantsusmaalt USAse tagasitoomise otsuse täitmisele pööramine ei ole artikli 8 rikkumine; Lipkowski vs. Saksamaa,⁽⁸⁵⁾ milles kuulutati vastuvõetamatuks taotlus, kus leiti, et on rikutud mitut Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit, sealhulgas artiklit 8, kui Saksamaa kohus andis 1980. aasta Haagi konventsiooni kohaldades korralduse tuua ebaseaduslikult Austraaliast Saksamaale viidud laps Austraaliasse tagasi; Povse vs. Austria,⁽⁸⁶⁾ milles sarnaselt eelmise

(81) Avaldus nr 20255/12, otsus tehti 11. juunil 2013.

(82) Vt näiteks joonealuses märkuses 79 osutatud kohtuasjad.

(83) Vt näiteks Iosub Caras vs. Rumeenia, avaldus nr 7198/04, Deak vs. Rumeenia ja Ühendkuningriik, avaldus nr 19055/05, ja Raw vs. Prantsusmaa, millele osutatakse joonealuses märkuses 79.

(84) Avaldus nr 29388/05, otsus tehti 6. detsembril 2007.

(85) Avaldus nr 26755/10, otsus tehti 18. jaanuaril 2011.

(86) Avaldus nr 3890/11; vt ka punkt 5.2 eespool.

juhtumiga lükati tagasi Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud taotlus Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 8 rikkumise tuvastamiseks, kui Austria ametiasutused pöörasid täitmisele Itaalia kohtu korralduse lapse Austriast Itaaliasse tagasitoomiseks, kuna laps oli ebaseaduslikult Austriasse viidud⁽⁸⁷⁾. Kohtuasjas *Raban vs. Rumeenia*⁽⁸⁸⁾ leidis Euroopa Inimõiguste Kohus, et artikli 8 rikkumist ei toimunud, kui lapse tagasitoomisest keelduti *Neulingeri*⁽⁸⁹⁾ kohtuasjas sätestatud põhjustele sarnastel põhjustel.

5.3.5. Kohtuasjad, mille puhul tuvastati artikli 8 rikkumine

Euroopa Inimõiguste Kohus on väikese arvu kohtuasjade puhul leidnud, et lapse tagasitoomine pärast ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist võib kujutada endast artikli 8 rikkumist, aga enamasti tulenevad need juhtumid erakorralistest asjaoludest⁽⁹⁰⁾.

Eeskätt siis, kui tagasitoomise korralduse tegemise ja selle täitmise vahepeal on asjaolud väidetavalt muutunud, on Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse aluseks nendes asjades see, et asjaomased kohtud on kohustatud arvesse võtma lapse parimaid huve, kui nad otsustavad,

(87) Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus tehti 18. juunil 2013.

(88) *Raban vs. Rumeenia*, avaldus nr 25437/08, otsus tehti 26. oktoobril 2010.

(89) *Vt Neulinger ja Shuruk vs. Šveits*, avaldus nr 41615/07, otsus tehti suurkojas 6. juulil 2010.

(90) *Vt Neulinger ja Shuruk vs. Šveits*, osutatud joonealuses märkuses 89 Šneersone ja Kampanella vs. Itaalia, avaldus nr 14737/09, otsus tehti 12. juulil 2011, lõplik 12. oktoobril 2011; *B vs. Belgia*, avaldus nr 4320/11, otsus tehti 10. juulil 2012, lõplik 19. novembril 2012; ja *X vs. Läti*, avaldus nr 27853/09, otsus tehti 13. detsembril 2011; viimati nimetatud kohtuasi esitati suurkojale ja otsus tehti seal 26. novembril 2013.

kas teha tagasitoomise korraldus või seda täita. On oht, et kui selline mõtlemisviis läheb liiga kaugele, võib see kõigutada nii 1980. aasta Haagi konventsiooni kui ka määruse ühte aluspõhimõtet, nimelt et laste pikaajaliste huvide kohta peaksid otsuse tegema nende alalise elukoha järgse riigi kohtud ning et ebaseaduslik äraviimine ja kinnipidamine ei tohiks seda põhimõtteliselt muuta, välja arvatud sellistel asjaoludel, nagu on sätestatud määruse artiklis 10⁽⁹¹⁾.

5.3.6. X vs. Läti – suurkoja otsus

Suurkoja hiljutises otsuses kohtuasjas *X vs. Läti*⁽⁹²⁾ tegi kohus häälteenamusega üheksa kaheksa vastu katse selgitada mõningaid oma varasemaid järeldusi seoses arusaamaga, millest tuleks Euroopa inimõiguste konventsiooni ja Haagi lapseröövi käsitleva konventsiooni suhet käsitledes lähtuda, eriti mis puudutab lapse ja vanemate huvi tasakaalustamist, kui asi hõlmab konventsiooni artikli 13 lõike 1 punktis b sätestatud erandit lapse tagasitoomise kohta. Kohus on eelkõige öelnud, et tema märkusi selle punkti kohta, mis on esitatud suurkoja otsuses kohtuasjas *Neullinger ja Shuruk vs. Šveits*,⁽⁹³⁾ ei tohi tõlgendada põhimõtte kehtestamisena Haagi konventsiooni kohaldamiseks riikide kohtutes.

Kohus kirjeldas oma vaatenurgast tegureid, mis peavad olemas olema, et saavutada Euroopa inimõiguste konventsiooni ja Haagi konventsiooni ühetaoline tõlgendamine. Taotluse saanud kohus peab

(91) *Vt* punkt 4.2 eespool.

(92) *Vt* joonealune märkus 90.

(93) Osutatud ka joonealuses märkuses 90.

tegelikult arvesse võtma tegureid, mis võivad kujutada endast lapse tagasitoomisel rakendatavat erandit vastavalt Haagi konventsioonile, ja tegema põhjendatud otsuse. Tegureid tuleb seejärel hinnata Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 8 valguses.

Riikide kohtud ei pea järelikult mitte üksnes kaaluma vaieldavaid viise, et tagasitoomise korral tekib lapse jaoks tõsine oht, vaid neil tuleb teha ka otsus, milles esitatakse kohtuasja asjaolude valguses konkreetsed põhjused. Nii keeldumine võtta arvesse tagasitoomisele esitatud vastuväiteid kui ka otsuses esitatud ebapiisav põhjendus vastuväidete tagasilükkamiseks oleksid vastuolus konventsiooni artikli 8 nõuetega ning ka Haagi konventsiooni eesmärgi ja mõttega.

Kohus jätkas, öeldes, et kuna Haagi konventsiooni preambulis on sätestatud lapse tagasipöördumine tema hariliku viibimiskoha riiki, peavad kohtud veenduma, et selles riigis on veenvalt olemas piisavad tagatised ja et teadaoleva ohu korral rakendatakse praktilisi kaitsemeetmeid.

Tuleb juhtida tähelepanu sellele, et määruse alla kuuluvate kohtuasjade puhul ei ole sellel Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse viimasel aspektil suurt mõju, võttes arvesse artikli 11 lõigete 4 ja 6–8 sätteid. ELi kohtud on juba artikli 11 lõike 4 alusel kohustatud arvesse võtma kaitsemeetmeid, mis on olemas lapse jaoks, kellele soovitakse laiendada Haagi konventsiooni artikli 13 lõike 1 punktis b sätestatud erandit. Isegi kui taotluse saanud kohus otsustab last konventsiooni artiklis 13 sätestatud alusel mitte tagasi tuua, jätavad artikli 11 lõiked 6–8 viimase

sõna lapse alalise elukoha järgse liikmesriigi kohtule. Jääb üle vaadata, millised on tulevased arengud nii tulenevalt kohtuasjast X vs. Läti kui ka teistes selle kohtuasjaga hõlmatud küsimustes.

6. Lapse ärakuulamine – artiklid 23,
41 ja 42

6.1. Lastele tuleb anda võimalus oma seisukohta väljendada

Määruses on rõhutatud, kui tähtis on anda lastele nendega seotud menetlustes võimalus oma seisukohti väljendada⁽⁹⁴⁾. Lapse ärakuulamine on üks välisriigi kohtuotsuste tunnustamise menetluse kaotamise eeltingimusi lapse tagasitoomist sisaldavate otsuste ja suhtlusõiguse puhul (vt punkt 3.6 ja 4. peatükk). Samuti saab vanemliku vastutuse küsimustega seotud kohtuotsuste tunnustamist ja täitmisele pööramist vaidlustada põhjendusega, et asjaosalisele lapsele ei antud võimalust saada ära kuulatud (vt punkt 3.5.2).

6.2. Lapse seisukohtade ärakuulamise kohustuse erand

Määrusega kehtestatud aluspõhimõtte kohaselt tuleb lapsed ära kuulata menetlustel, mis neid käsitlevad. Erandina võib lapse jätta ära kuulamata, kui see on tema vanust ja küpsusastet arvestades sobimatu. See erand tuleks teha üksnes piiratud juhtudel. Eelkõige tuleks meeles pidada, et lapse õigused on last puudutavates menetlustes väga tähtsad ning et üldjuhul on otsused lapse tuleviku ja tema suhete kohta vanemate ja teistega lapse parimate huvide seisukohast ülimalt olulised. Samuti tuleks meeles pidada, et need tegurid kehtivad igas vanuses laste kohta.

(94) Tuleks viidata ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 12 lõikele 2, mis sisaldab samase tähendusega avaldust: „Selleks antakse lapsele võimalus avaldada arvamust, eriti igas teda puudutavas kohtu- ja administratiivmenetluses, vahetult või esindaja või vastava organi vahendusel siseriiklikele protsessinormidele vastavalt”. Vt ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 24: „Lapsed võivad vabalt väljendada oma seisukohti. Neid seisukohti võetakse arvesse lapsega seotud küsimustes vastavalt tema vanusele ja küpsusele”.

6.3. Lapse seisukohtade ärakuulamise menetlus

Määrus ei muuda selles küsimuses kohaldatavaid liikmesriikide menetlusi⁽⁹⁵⁾. Liikmesriikide kohtud töötavad välja enda meetodid ja strateegiad igas vanuses laste seisukohtade ärakuulamiseks. Mõned kohtud teevad seda ise; teised annavad laste seisukohtade ärakuulamise ülesande kindlatele ekspertidele, kes esitavad seejärel kohtule aruande. Olenemata sellest, mis meetodit lapse seisukohtade ärakuulamiseks kasutatakse, peab kohus ise otsustama, kas teha seda või mitte; siiski ei saa langetada selles küsimuses teadlikku otsust, kui ei ole olnud võimalik hinnata lapse vanust ja küpsusastet, mis on ainuke kriteerium. Kui kohus otsustab, et laps on seisukoha esitamiseks piisavalt vana ja küps, on ta kohustatud lapse seisukohad ära kuulama kas siis ise või muul viisil, kui need seisukohad on vaja last puudutavas menetluses ära kuulata.

6.4. Kuidas lapse seisukohad ära kuulata?

Üldjuhul tuleb laps ära kuulata viisil, mis võtab arvesse tema vanust ja küpsusastet. Nooremate laste seisukohtade hindamine nõuab erilist hoolt ja kogemusi ning peab toimuma teisiti kui noorukite puhul.

Lapse seisukohti ei pea tingimata kuulama kohtuistungil; seda võib teha vastavalt liikmesriigi õigusaktidele ka mõni pädev ametiasutus. Nii näiteks kuulab mõnes liikmesriigis lapsed ära sotsiaaltöötaja, kes teeb seejärel kohtule lapse soove ja tundeid kajastava ettekande. Lapse ärakuulamisel kohtus peaks kohtunik püüdma küsitlamise korraldamisel võtta arvesse käsitletava asja iseloomu, lapse vanust ja muid kohtuasja asjaolusid.

(95) Vt määruse põhjendus 19.

Mõnes kohtus tehakse seda mitteametlikus õhkonnas, kus laps kuulatakse ära teises ruumis, mitte kohtusaalis. Igal juhul on tähtis, et laps saaks oma arvamust julgelt väljendada.

6.5. Lapse seisukohtade ärakuulamise alane koolitus

Ükskõik kas lapse ärakuulajaks on kohtunik, ekspert, sotsiaaltöötaja või mõni muu ametiisik, on väga tähtis, et ta saaks piisavalt väljaõpet näiteks lastega suhtlemise alal. Lapse seisukohtade kuulaja peab olema teadlik ohust, et vanemad püüavad lapsi mõjutada ja neile survet avaldada. Õigesti ja piisavalt usalduslikus keskkonnas korraldatud ärakuulamine võib anda lapsele võimaluse oma tahet väljendada ning vabastada ta süü- või vastutustundest.

6.6. Lapse seisukohtade ärakuulamise eesmärk

Menetluse liigist ja eesmärgist sõltuvalt võib lapse ärakuulamise mõte olla erinev. Eestkostestõigust käsitleva menetluse eesmärk on tavaliselt aidata leida lapsele elamiseks kõige sobivam keskkond. Lapseröövi korral on eesmärk sageli välja selgitada, millised on lapse vastuväited tagasitoomise kohta ja mis on nende põhjused, ning teha kindlaks, kas last võib ähvardada oht.

Näide

Asjaolud

Ena peab kaheksa ja poole aastast tüdrukut kinni liikmesriigis B, kuhu nad on tulnud puhkusele tüdruku kodust liikmesriigis A, kus ta elas koos isaga. Liikmesriigi A kohtu korralduse alusel oli isale antud ajutine eestkostestõigus ja emale suhtlustõigus. Isa esitab 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel taotluse lapse tagasitoomiseks ja liikmesriigi B kohtud keelduvad sellest põhjusel, et laps on tagasitoomise vastu. Liikmesriigi B kohtud on ära kuulanud lapse seisukohad, olles hinnanud ta piisavalt vanaks ja küpseks seisukohti väljendada.

Liikmesriigi A kohtud kinnitavad seejärel eestkostestõiguse andmise isale ja annavad seejärel korralduse tuua laps tagasi liikmesriiki A. Liikmesriigi B kohus edastab tagasitoomisest keeldumise teate liikmesriigi A kohtule, nagu on nõutud määruse artikli 11 lõigetes 6–8; määruse artikli 42 alusel väljastab sama kohus tõendi, kuid see kohus ei kuula last enne tõendi väljastamist ära ja keeldub tema seisukohtade ärakuulamisest videoühenduse kaudu.

Euroopa Liidu Kohtu otsus

Kohtuasi esitati Euroopa Liidu Kohtule⁽⁹⁶⁾ põhjusel, et rikutud on lapse põhiõigusi, eelkõige neid, mis on tagatud ELi põhiõiguste harta artikliga 24, kus kinnitatakse laste õigust väljendada vabalt oma seisukohti neid

(96) Vt kohtuasi C-491/10 PPU Aguirre Zarraga vs. Pelz [2010] EKL I-14247; vt ka kohtuasi C-400/10 McB vs. L. E. [2010] EKL I-8965.

puudutavates küsimustes ja seisukohtade arvessevõtmist kooskõlas vanuse ja küpsusastmega.

Euroopa Kohus ütles, et ehkki on tõsi, et põhiõiguste harta artikkel 24 ning määruse nr 2201/2003 artikli 42 lõike 2 esimese lõigu punkt a ei kohusta kohtuotsuse päritoluliikmesriigi kohut ärakuulamise raames igal juhul last ära kuulama, jättes sel moel kõnealusele kohtule teatava hindamisruumi, ei muuda see siiski kuidagi seda, et kui kohus on otsustanud lapse ära kuulata, on nende sätete kohaselt nõutav, et ta võtab vastavalt lapse huvidele ning iga konkreetse kohtuasja asjaoludega arvestades kõik vajalikud meetmed lapse ärakuulamiseks, et järgida nimetatud sätete kasulikku mõju, andes lapsele tegeliku ja tõhusa võimaluse oma arvamust avaldada.

Kohus lisas, et päritoluliikmesriigi kohus on määruse kohaselt peamise pädevusega kohus, kes peab hindama last ja otsustama, kas kuulata lapse seisukohad ära või mitte, ning kasutama võimaluse korral ja alati lapse parimaid huve arvestades kõiki liikmesriigi õigusaktide alusel tema käsutuses olevaid vahendeid ning rahvusvahelise õiguslase koostöö konkreetseid vahendeid, kaasa arvatud vajaduse korral tõendite määramise sätetatuud. Seda saab teha ainult päritoluliikmesriigi kohus, mitte otsuse täitmise liikmesriigi kohus.

Enne kui päritoluliikmesriigi kohus saab välja anda tõendi, mis vastab määruse artikli 42 nõuetele, peab see kohus tagama, et lapse parimaid huve ja üksikujuhtumi kõiki asjaolusid arvesse võttes tehti tõendatud kohtuotsus, arvestades nõuetekohaselt lapse õigust oma seisukohtade vabaks väljendamiseks ning et lapsele pakuti tegelikku

ja tõhusat võimalust nende seisukohtade väljendamiseks. Euroopa Kohus järeldas, et kohtuotsuse õiguspärasust peavad eelkõige põhiõiguste harta artikli 24 ja määruse artikli 42 alusel kontrollima ainult päritoluliikmesriigi kohtud ning seega ei ole antud asjas täitmise liikmesriigi B kohtutel õigust kohtuotsuse täitmisele pööramist läbi vaadata ega vaidlustada, isegi selles asjas avalikustatud asjaoludel, samuti ei saa nad tõendit uuesti läbi vaadata ja neil ei ole õigust kohtuotsuse täitmisele pööramist läbi vaadata ega vaidlustada, isegi selles asjas avalikustatud asjaoludel.

6.7. ÜRO lapse õiguste konventsioon⁽⁹⁷⁾

ÜRO lapse õiguste konventsioon on ülemaailmne konventsioon, mille üldeesmärk on pöörata rohkem tähelepanu alla kaheksateistkümnenda aastaste laste õigustele kõikides valdkondades, mis puudutavad nende huve, ja neid õigusi tugevdada. Konventsioonil on ligikaudu sada üheksakümmend osalisriiki ja see on ÜRO tegevuse nurgakivi kogu maailma laste toetamisel UNICEFi kaudu. Hulk konventsiooni sätteid on mõjutanud otseselt poliitika arengut lapsi hõlmavates menetlustes, eriti selles osas, kuidas laste õigusi ja huve tuleb arvesse võtta⁽⁹⁸⁾. Eelkõige, nagu on sätestatud ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklis 3, tuleb igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes riiklike või erasotsiaalhoolekandetasutuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt **esikohale seada lapse huvid**.

(97) Lapse õiguste konventsioon, vastu võetud ning allkirjutamiseks, ratifitseerimiseks ja ühinemiseks avatud peaassamblee 2. septembri 1990 resolutsiooniga 44/25; jõustunud 2. septembril 1990, kooskõlas artikliga 49; vt <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

(98) Vt eelkõige artikkel 12 lapse seisukohtade ärakuulamise kohta, millele viidatakse joonealuses märkuses 94 eespool.

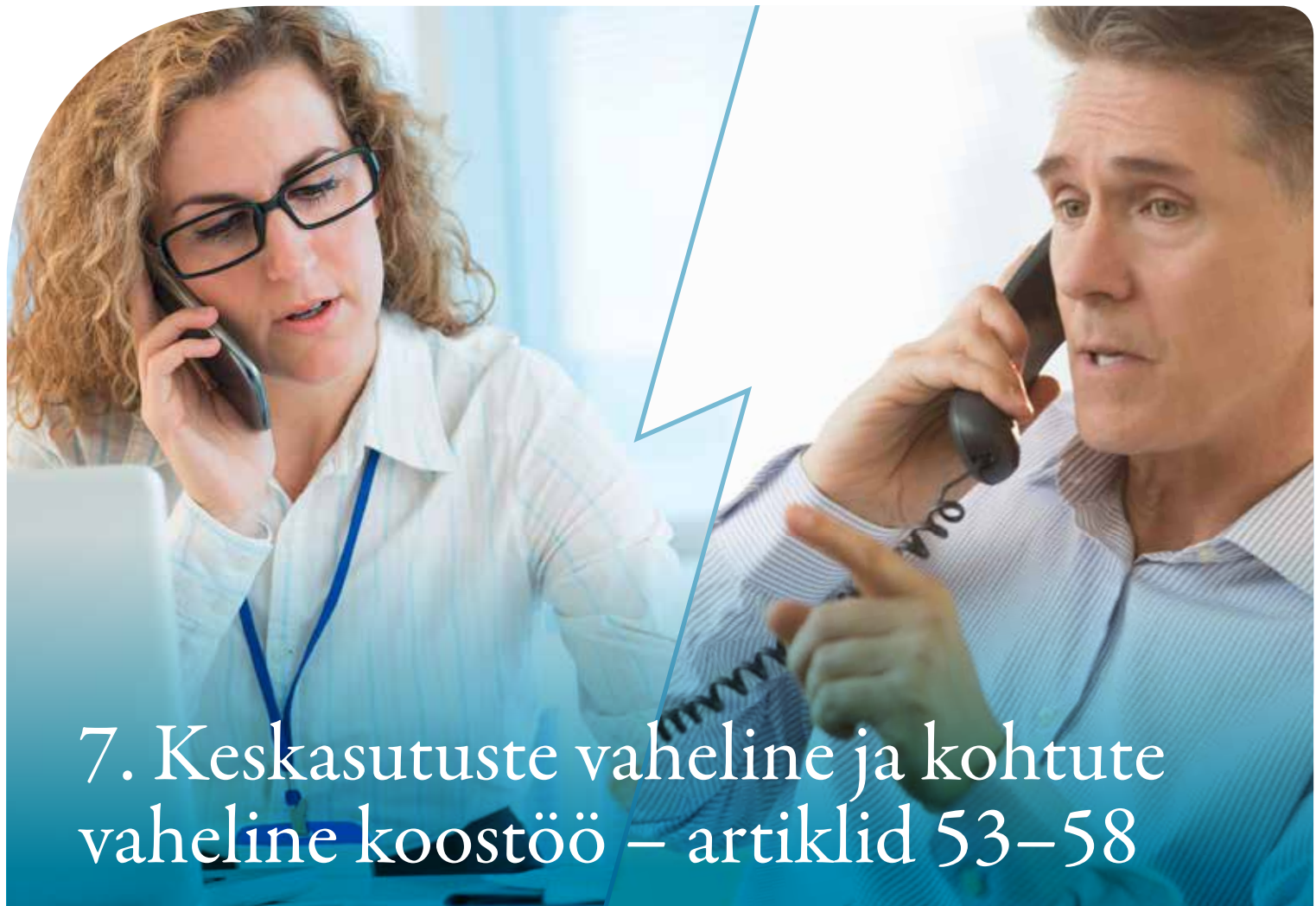
Konventsiooni toetab Lapse Õiguste Komitee, kes teeb korrapäraseid uuringuid ja annab välja aruandeid laste õiguste olukorra kohta maailmas. Esmajoones väljastab komitee üldkommentaare, milles esitab seisukohad laste olukorra kohta ja annab soovitusi. Kõige viimases üldkommentaaris⁽⁹⁹⁾ väitis komitee, et laste õigused tuleks põhimõtteliselt ning menetlusena täielikult integreerida lapsi puudutavate menetluste kõikidesse aspektidesse. Samas dokumendis on järgmine lõik⁽¹⁰⁰⁾:

Komitee toetab Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi konventsioonide⁽¹⁰¹⁾ ratifitseerimist ja elluviimist, mis aitavad kaasa lapse parimate huvide rakendamisele ning annavad selle elluviimiseks garantiid, juhul kui vanemad elavad eri riikides.

(99) Üldkommentaari 14, välja antud 29. mail 2013; vt http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf

(100) Punkt 68.

(101) Need on konventsioon nr 28 rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslike küsimuste kohta, 1980; nr 33 laste kaitsmise ja riikidevahelise lapsendamise koostöö kohta, 1993; nr 23 kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes, 1973; nr 24 kohaldatava õiguse kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes, 1973.

7. Keskastutuste vaheline ja kohtute
vaheline koostöö – artiklid 53–58

Keskassetustel on määruse kohaldamisel vanemliku vastutuse küsimustes suur tähtsus. Liikmesriikidel tuleb määrata vähemalt üks keskassetus. Ideaaljuhul langevad need kokku 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel määratud asutustega. See paneks kõnealused õigusaktid koos toimima ja võimaldaks asutustel kasutada teistel konventsiooni alla kuuluvatelt juhtudel saadud kogemusi.

7.1. Tsiiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa õigusalase koostöö võrgustik – artikkel 54

Määrus näeb ette keskassetuste lõimimise tsiiviil- ja kaubandusasju käsitlevasse Euroopa õigusalase koostöö võrgustikku⁽¹⁰²⁾ (Euroopa õigusalase koostöö võrgustik) ning need asutused kohtuvad võrgustiku raames korrapäraselt, et arutada määruse kohaldamise küsimusi.

7.2. Keskassetuste kohustused – artikkel 55

Keskassetuste kindlad kohustused on loetletud artiklis 55. Keskassetused ei pea neid kohustusi ise täitma, vaid võivad tegutseda teiste asutuste kaudu.

Vanemliku vastutuse kandja taotluse põhjal peavad keskassetused rakendama kõiki asjakohaseid meetmeid teabe kogumiseks ja vahetamiseks lapse olukorra, kõigi käimasolevate menetluste või lapse suhtes tehtud otsuste kohta. Nad võtavad ka vajalikke meetmeid teabe ja abi andmiseks vanemliku vastutuse kandjatele, kes taotlevad nende territooriumil otsuste tunnustamist ja täitmisele pööramist eeskätt seoses suhtlusõiguse ja lapse tagasitoomisega.

(102) https://e-justice.europa.eu/content_ejn_in_civil_and_commercial_matters-21-en.do

Nende kohustused hõlmavad ka kohtutevahelise suhtlemise hõlbustamist, mis on eriti vajalik kohtuasjade üleviimisel ühest kohtust teise (vt punkt 3.3 ja 4. peatükk). Sellistel puhkudel toimivad keskassetused oma riigi kohtute ja teiste liikmesriikide keskassetuste vahelise ühenduslülina.

7.3. Kokkuleppe hõlbustamine – artikli 55 punkt e

Üks keskassetuste ülesanne on kooskõlas artikli 55 punktiga e vahenduse teel või muul viisil hõlbustada vanemliku vastutuse kandjate vahelist kokkulepet ja lihtsustada sel eesmärgil piiriülest suhtlust. On leitud, et vahendamisel võib olla oluline osa näiteks lapseröövi korral, kui sellega saavutatakse lapse edasine kohtumine selle vanemaga, kelle juurest röövija ta ära viis, ja kohtumine röövi korraldanud vanemaga pärast seda, kui laps on oma päritoluliikmesriiki tagasi toodud. Samal ajal ei tohi vahendusmenetlust kasutada lapse tagasitoomisega lubamatult venitamiseks.

7.4. Laste paigutamine kasuperekonda või hooldeasutusse teises liikmesriigis – artikkel 56

Üks oluline säte määruks on seotud laste paigutamisega kasuperekonda või hooldeasutusse piiriüleselt teises liikmesriigis. Sellise määruks reguleerimisalasse kuuluva otsuse⁽¹⁰³⁾ suhtes kohaldatakse erisätteid, mis puudutavad artiklis 56 sätestatud kohtute vahelist koostööd ning

(103) Vt artikli 1 lõike 2 punkt d; vt ka kohtuasi C-435/06 C [2007] EKL I-10141, milles Euroopa Kohus leidis, et lapse paigutamine kasuperekonda on määruks artikli 1 tähenduses tsiiviilasi, isegi kui menetlus kuulub avaliku õiguse valdkonda.

liikmesriikide kesk- ja muude asutuste vahelist koostööd. Kui öelda lühidalt, siis enne kui ühe liikmesriigi kohus saab anda korralduse lapse paigutamiseks kasuperekonda või hooldeasutusse teises liikmesriigis, peab ta konsulteerima keskasutuse või muu asutusega, mis on pädev avaliku sektori asutuse sekkumise suhtes nimetatud teises liikmesriigis laste kasuperekonda või hooldeasutusse paigutamise juhtudel. Sellistel piiriülestel juhtudel, mis eeldaksid kirjeldatud laadi riigisisestes juhtumites liikmesriigi avaliku sektori asutuse tegevusse astumist, võib taotleva riigi kohus anda korralduse kasuperekonda või hooldeasutusse paigutamiseks ainult taotluse saanud riigi pädeva asutuse nõusolekul. Kui laps paigutatakse kasuperekonda ja taotluse saanud liikmesriigis ei ole avaliku sektori asutuse sekkumine selliseks paigutamiseks vajalik, peab paigutamist kaaluv kohus teavitama ainult taotluse saanud liikmesriigi kesk- või muud asutust.

Näide

Asjaolud

Liikmesriigi A asutused soovisid paigutada teismelise tüdruku tema päritoluriigist väljaspool asuvasse suletud erihooldeasutusse, sest ta vajas oma käitumise ja selle riigi hooldeasutustest pideva ärajooksmise tõttu erilisi kaitsemeetmeid. Selles riigis puudus erihooldeasutus, mistõttu olid asutused seisukohal, et parim võimalus on paigutada ta asutusse liikmesriigis B, kus elas tema ema. Keskasutuste teabevahetuse tulemusena öeldi liikmesriigi A kohtule, et liikmesriigi B asutusel on tüdruku jaoks koht ja asutus on tema sinna paigutamisega nõus; kohus andis seejärel korralduse asutusse paigutamiseks. Liikmesriigi B kohtud andsid artikli 20 alusel ka sellekohase ajutise iseloomuga korralduse. Tüdruk viidi liikmesriiki B ja paigutati hooldeasutusse.

Euroopa Liidu Kohtu otsus

Euroopa Liidu Kohtult küsiti mitu küsimust artikli 56 kohase menetluse kohta selles asjas⁽¹⁰⁴⁾ ja kohus kasutas võimalust mitme küsimuse selgitamiseks, millest esimene oli, kas selline korraldus kuulub määruse esemelisse kohaldamisalasse – sellele vastati Euroopa Liidu Kohtu praktika valguses kohtuasjas C⁽¹⁰⁵⁾.

(104) Vt kohtuasi C-92/12 PPU Health Service Executive vs. S. C. ja A. C. [2012] EKL I-0000, otsus tehti 26. aprillil 2012.

(105) Osutatud joonealustes märkustes 20 ja 103 eespool.

Järgmine küsimus oli, milline liikmesriigi B asutus oli pädev andma paigutamiseks nõusoleku, mille vastus oli, et määruse artikli 56 lõikes 2 ette nähtud nõusoleku peab enne lapse hooldeasutusse paigutamise otsuse tegemist andma pädev avalik-õiguslik asutus. Ei piisa sellest, kui nõusoleku annab asutus, kuhu laps paigutada tuleb. Niisuguses olukorras, kus hooldeasutusse paigutamise otsuse teinud liikmesriigi kohus ei ole kindel, kas taotluse saanud liikmesriigis on nõusolek antud õiguspäraselt, kuna selles riigis pädevat asutust ei olnud võimalik kindlaks teha, on võimalik õigusvastasus kõrvaldada, et tagada määruse artiklis 56 ette nähtud nõusoleku nõude järgimine täies ulatuses.

Kolmas ja neljas küsimus puudutasid hooldeasutusse paigutamise korralduse mõju ja täitmisele pööramist ja tõstatasid küsimuse, kas enne paigutamise täideviimist peavad selle liikmesriigi kohtud, kus paigutamine aset leiab, väljastama täitmisotsuse. Vastus nendele küsimustele oli, et korralduse suhtes tuleb kohaldada täidetavaks tunnistamise menetlust ja sellel puuduks enne otsuse tegemist toime, teiste sõnadega ei saaks korraldust ametlikult täita. Kohus lisas, et menetlus peab toimuma väga kiiresti ja kui esitatakse edasikaebus, ei saa sellel olla korraldust peatavat toimet.

Viies ja kuues küsimus puudutasid olukorda, et kui teatud ajaks hooldeasutusse paigutamiseks on antud nõusolek, nagu oli olukord kõnealuses asjas, kas võis siis järgmise korralduse paigutamise pikendamiseks anda ilma uue nõusolekuta. Euroopa Kohus vastas sellele üsna selgelt, et paigutamiseks teatud ajaks antud nõusolek ei kehti otsuste suhtes, millega paigutamise kestust pikendatakse. Sellisel juhul tuleb taotleda uut nõusolekut. Liikmesriigis tehtud

paigutamisotsust, mis on teises liikmesriigis täidetavaks tunnistatud, saab selles teises liikmesriigis täita üksnes paigutamisotsuses märgitud ajavahemikul.

7.5. Keskasutuste varustamine vahenditega

Keskasutustele tuleb anda nende kohustuste täitmiseks piisavalt rahalisi vahendeid ja personali ning nende töötajad peavad määruse toimimise ja soovitatavalt ka 1980. aasta Haagi konventsiooni ja teiste asjaomaste perekonnaõiguse dokumentide alal saama vajaliku väljaõppe. Väga kasulik on ka keeleõpe, samuti ühiskoolitus kohtute, advokaatide ning teiste määruse ja konventsiooni toimimisega seotud isikutega. Juhtumite käsitlemist kiirendab suurel määral moodsa tehnoloogia kasutamine ja seda tuleks igal võimalikul juhul toetada.

7.6. Kohtute vaheline koostöö

Keskasutuste vahelise koostöö nõude kõrval eeldatakse määruses, et ka liikmesriikide kohtud teeksid mitmesugustel eesmärkidel omavahel koostööd. Määruse teatavad sätted kohustavad eri liikmesriikide kohtunikke üksteisega sidet pidama ja teavet vahetama kohtuasjade üleviimise (vt punkt 3.3) ja lapseröövi korral (vt 4. peatükk).

7.7. Sidekohtunikud

Niisuguse koostöö toetamiseks ja soodustamiseks tuleks edendada nii Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku kui ka liikmesriikide algatuste kaudu korraldatavaid kohtunike vahelisi arutelusid. Selles vallas on olnud kasu kogemustest, mida on pakkunud mitteametlik rahvusvaheline Haagi kohtunike võrgustik, mille pani kokku Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents seoses 1980. aasta Haagi konventsiooniga⁽¹⁰⁶⁾.

Paljud liikmesriigid peavad määruse toimimisele kaasa aitamiseks vajalikuks osaleda õigusalase koostöö võrgustike loomises sidekohtunike või perekonnaõigusele spetsialiseerunud kohtunike määramise kaudu. Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku raames toimib selline asjakorraldus ka seoses Haagi võrgustikuga ning see võib parandada ja tõhustada koostööd nii kohtunike ja keskasutuste kui ka kohtunike endi vahel, aidates sel viisil määrusega reguleeritavaid vanemliku vastutusega seotud kohtuasju kiiremini lahendada.

(106) Vt selles küsimuses punktid 3.3.4.2 ja 4.1.5 eespool.

8. Määruse seos 1996. aasta Haagi
lastekaitsekonventsiooniga – artiklid
61 ja 62

8.1. Kahe dokumendi kohaldamisala

Määruse kohaldamisala on väga sarnane vanema kohustuste kindlaksmääramist ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevust, kohaldatavat õigust, abinõude tunnustamist, rakendamist ja koostööd käsitleva Haagi 19. oktoobri 1996. aasta konventsiooni („1996. aasta Haagi konventsioon”)⁽¹⁰⁷⁾ kohaldamisalaga. Mõlemad õigusaktid sisaldavad norme vanemlikku vastutust käsitlevate kohtuotsuste kohtualluvuse, tunnustamise ja täitmise kohta. Peamine erinevus seisneb selles, et 1996. aasta Haagi konventsioon sisaldab ka norme kohaldatava õiguse kohta.

8.2. Ratifitseerimine ELi liikmesriikide hulgas

Selle juhendi koostamise ajaks [juuni 2014] olid konventsiooni ratifitseerinud või sellega liitunud kõik liikmesriigid peale kahe. Need kaks erandit on Belgia ja Itaalia, kes on mõlemad konventsiooni allkirjastanud, kuid pole seda seni ratifitseerinud. Konventsioon jõustub igas liikmesriigis pärast sealset ratifitseerimist. Artiklites 61 ja 62 on selgitatud nende kahe dokumendi vahelisi seoseid.

(107) 1996. aasta Haagi konventsiooniga seoses võib viidata professor Paul Lagarde'i koostatud konventsiooni selgitavale aruandele veebilehel http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2943.

8.3. Milliseid juhtumeid hõlmab määrus ja milliseid 1996. aasta konventsioon? – Artiklid 61 ja 62

Et otsustada, kas konkreetset juhul tuleb kohaldada määrust või konventsiooni, tuleb vastata järgmistele küsimustele.

8.3.1. Kas juhtum puudutab määrusega reguleeritud küsimust?

Kui küsimused on määrusega reguleeritud, on määrus liikmesriikide suhetes konventsiooni suhtes ülimuslik. Järelikult on määrus ülimuslik kohtualluvuse, otsuste tunnustamise ja täimisega seotud küsimustes. Teisalt kohaldatakse konventsiooni liikmesriikide vahelistes suhetes kohaldatava õigusega seotud küsimuste suhtes, sest määrus seda valdkonda ei reguleeri.

8.3.2. Kas kõnealuse lapse alaline elukoht on mõne liikmesriigi territooriumil?

Kui mõlemale lõigete 8.3.1 ja 8.3.2 küsimusele saab vastata jaatavalt, on määrus konventsiooni suhtes ülimuslik.

8.3.3. Kas juhtum puudutab teise liikmesriigi kohtu otsuse tunnustamist ja/või täitmist?

Küsimusele vastamisel tuleb lähtuda sellest, et määrusega reguleeritud tunnustamise ja täitmise sätteid kohaldatakse liikmesriigi pädeva kohtu kõigi otsuste suhtes. Küsimus, kas laps elab või ei ela mingi liikmesriigi territooriumil, ei ole tähtis, kui selle liikmesriigi kohtud on pädevad kõnealuses küsimuses otsust tegema. Seetõttu kohaldatakse määrusega reguleeritud tunnustamise ja täitmise sätteid liikmesriigi kohtute langetatud otsuste suhtes ka juhul, kui kõnealune laps elab konventsiooniosalises kolmandas riigis. Eesmärk on luua ühtne õigusruum, mis eeldab Euroopa Liidu pädevate kohtute kõigi otsuste tunnustamist ja täitmist ühtsete normide alusel.

8.3.4. Piiratud võimalus kasutada lepingulist kohtualluvust – artikkel 12

Nagu punktis 3.2.6 kirjeldati, annab määruse artikkel 12 osapoolle piiratud võimaluse kasutada lepingulist kohtualluvust, et anda hagi selle liikmesriigi kohtusse, kus laps alaliselt ei ela, kuid millega tal on siiski oluline side.

See võimalus ei piirdu ainult juhtudega, mil laps elab alaliselt mõne liikmesriigi territooriumil, vaid seda kohaldatakse ka siis, kui lapse alaline elukoht on kolmandas riigis, mis ei ole 1996. aasta Haagi konventsiooni osaline. Sellisel juhul loetakse kohtualluvus artikli 12 alusel olevat lapse huvides eeskätt juhul, kui menetluse korraldamine kõnealuses kolmandas riigis osutub võimatuks⁽¹⁰⁸⁾. Seevastu konventsiooni norme kohaldatakse juhul, kui laps elab alaliselt konventsiooniosalise kolmanda riigi territooriumil.

(108) Vt määruse artikli 12 lõige 4.

Juhendi tabelite ja skeemide loetelu

<i>Tabel/skeem</i>	<i>punkt</i>
Kohtualluvus abieluasjades	2.3.2
Pädeva kohtu analüüs vanemliku vastutuse küsimustes	3.2.2
Lapse varasema alalise elukoha järgsete kohtute jätkuv kohtualluvus	3.2.4.2.8
Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on paremad võimalused ..	3.3.4.4
Lapseröövi korral kehtivate uute normide üldpõhimõtted	4.1.4
Piiratud olukorrad, kus pädevus läheb üle taotluse saanud liikmesriigi kohtule	4.2.1.2
Kohtualluvus lapseröövi juhtumite korral – artikli 10 toime	4.2.2
1980. aasta Haagi konventsioonis ja Brüsseli IIa määruses sisalduvate lapse tagasitoomise sätete võrdlus	4.3.6
Mõned praktilised küsimused seoses lapse tagasitoomisega pärast tema röövi	4.4.6
Skeem lapseröövi juhtumite menetlemise kohta pärast tagasitoomisest keeldumise otsust	4.4.9

Juhendis viidatud kohtuasjade loetelu

<i>Euroopa Liidu Kohtu kohtuasjad</i>	<i>Kohtuasi – punkt</i>
Kohtuasi C-168/08, Hadadi vs. Hadadi [2009] EKL I-6871	2.3.4
Kohtuasi C-523/07, A [2009] EKL I-2805	2.3.5, 3.1.1.3, 3.1.3.2 ja 3.2.3.2
Kohtuasi C-68/07, Sundelind Lopez vs. Lopez Lizazo [2007] EKL I-10403	2.3.6 ja 2.3.8
Kohtuasi C-260/97, Unibank A/S vs. Flemming G. Christensen [1999] EKL I-3715	2.5.5
Kohtuasi C-435/06, C [2007] EKL I-10141	3.1.1.3 ja 7.4
Kohtuasi C-256/09, Bianca Purruker vs. Guillermo Valles Perez [2010] EKL I-7353, („Purruker I”) ..	3.1.3.4, 3.2.2, 3.4.2, 3.5.1 ja 5.1.1
Kohtuasi C-497/10 PPU, Mercredi vs. Chaffe [2010] EKL I-0000	3.2.3.2
Kohaldamine kohtuasjas C-656/13 (2014/C 85/19), L vs. M, R ja K	
Kohaldamine kohtuasjas C-436/13, E vs. B	
Kohtuasi C-296/10, Bianca Purruker vs. Guillermo Valles Perez [2010] EKL I-11163, („Purruker II”)	3.4.2

Kohtuasi C-195/08 PPU, Inga Rinau [2008] EKL I-5271	3.5.1, 4.4.1, 4.4.6.4, 4.4.6.5, 4.4.6.6 ja 5.1.3	Shaw vs. Ungari, kaebus nr 6457/09	5.3.1
C-211/10 PPU, Povse vs. Alpago [2010] EKL I-06673	4.1.4, 4.2.1.2, 4.4.6.5 ja 5.2	Prizzia vs. Ungari, kaebus nr 20255/12	5.3.1
Kohtuasi C-400/10 PPU, McB vs. L.E. [2010] EKL I-8965	4.3.2.1 ja 6.6	Iosub Caras vs. Rumeenia, kaebus nr 7198/04	5.3.2
Kohtuasi C-403/09 PPU, Detiček vs. Sgueglia [2009] EKL I-12193	5.1.2	Deak vs. Rumeenia ja Ühendkuningriik, kaebus nr 19055/05	5.3.2
Kohtuasi C-491/10 PPU Aguirre Zarraga vs. Pelz [2010] EKL I-14247	5.1.3 ja 6.6	Mauomosseau ja Washington vs. Prantsusmaa, kaebus nr 29388/05	5.3.4
Kohtuasi C-92/12 PPU Health Service Executive vs. S.C. ja A.C. [2012] EKL I-0000	7.4	Lipkowski vs. Saksamaa, kaebus nr 26755/10	5.3.4
<i>Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtuasjad. ... Kohtuasi – punkt</i>		Povse vs. Austria, kaebus nr 3890/11	5.3.4
Iglesias Gil vs. Hispaania, kaebus nr 56673/00	5.3.1	Raban vs. Rumeenia, kaebus nr 25437/08	5.3.4
Ignaccolo-Zenide vs. Rumeenia, kaebus nr 31679/96	5.3.1	Neulinger ja Shuruk vs. Šveits, kaebus nr 41615/07	5.3.4 ja 5.3.5
Maire vs. Portugal, kaebus nr 48206/99	5.3.1	Šneersone ja Campanella vs. Itaalia, kaebus nr 14737/09	5.3.5
PP vs. Poola, kaebus nr 8677/03	5.3.1	B vs. Belgia, kaebus nr 4320/11	5.3.5
Raw vs. Prantsusmaa, kaebus nr 10131/11	5.3.1 ja 5.3.2	X vs. Läti, kaebus nr 27853/09	5.3.5 ja 5.3.6

Juhendi elektrooniline versioon asub veebiaadressil

<http://e-justice.europa.eu>

***Europe Direct on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu käsitlevatele küsimustele***

**Tasuta infotelefon: (*)
0080067891011**

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Kaas, lk 4, lk 68: © iStockphoto
8 lk., 18 lk., 48 lk., 76 lk., 82 lk., 88 lk.: © Thinkstock

ISBN 978-92-79-39740-0
doi:10.2838/28847

© Euroopa Liit, 2014
Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE ELEMENTAARKLOORIVABALE PABERILE (ECF)

Kontakt

Euroopa Komisjon
Õigusküsimuste peadirektoraat
Euroopa Justiitsvõrgustik
tsiviil- ja kaubandusajades
just-ejn-civil@ec.europa.eu
<http://ec.europa.eu/justice/civil>

Väljaannete talitus

Euroopa Justiitsvõrgustik
tsiviil- ja kaubandusajades

